

*10. J. 236

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K. K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

*70.J.236

**J. J. 23.*

ARS POETICA

GENERALIS

AD

AESTHETICAM

SE V

DOCTRINAM

BONI GUSTVS

CONFORMATA

AVTHORE

GEORGIO ALOYS. SZERDAHELY

AA. LL. ET PHILOSOPHIAE DOCT.

IN REGIA SCIENTIARVM UNIVERSITATE BUDENS
AESTHETICES PROFESSORE

PUB. ET ORDIN.

EX

ARCHI - DIOEC. STRIG.

BVDAE,
TYPIS REGIAE UNIVERSITATIS.

ANNO M. DCC. LXXXIII.

Sit Sanctum apud Vos humanissimos homines hoc
Poetae nomen, quod nulla vñquam barbaria violauit.
Saxa, et solitudines voci respondent; bestiae saepe im-
manes cantu flectuntur, atque consistunt: Nos instituti
rebus optimis non Poetarum voce moueamur? ait Cicero
in Orat. pro Archia n. VIII.

S P E C T A B I L I.

A.C.

P E R I L V S T R I.

D O M I N O. D O M I N O.

I G N A T I O. N A G Y.

D E.

A L S Ó. S Z O M O L Á N Y.

I N C L Y T I. C O M I T A T V S.

A L B E N S I S.

T A B V L A E. I V D I C I A R I A E.

A S S E S S O R I.

L I T T E R A R V M.

E T.

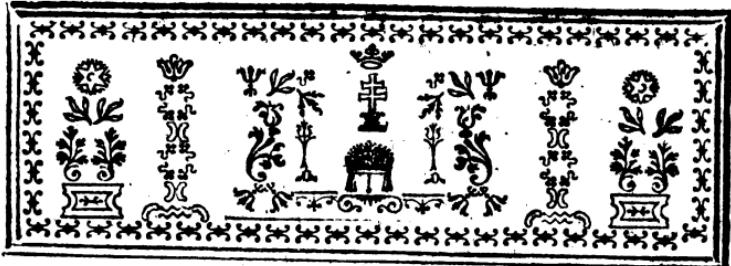
B O N A R V M. A R T I V M.

C V L T O R I.

A M I C O. E T C O G N A T O.

M E O.

PROOEMIUM.

POSTEAQVA M Generalem Bellarum Artium,
et Scientiarum Theoriam sub titulo : *Aesthe-
tica*, siue *Doctrina Boni Gustus ex Philo-
sophia Pulcri deducta* -- , docendo pertracta-
ui, necesse habeo ad particularia gradum fa-
cere , et eas ipsas Artes , ac Scientias , quoad
facultas , animusque tulerit , enucleate , atque
ex Gustu aetatis hodiernae tradere . Poesis vt
ordine prima est , ita primas a me curas , in-
dustriamque postulauit . Quia vero Ars Poeti-
ca ex natura sua non vna est , proponendam
imprimis esse reor *Poesim Generalem* ; tum
speciatim agendum de *Narrativa* , *Dramati-
ca* , *Lyrica* , et *Didactica* : nam omnia Poe-
tices Opera , artificiaque his ex Capitibus exi-
stunt . Proinde hoc in Systemate Poesis Vni-
uersa suas in partes siue suopte ingenio , siue

PRO ODE M I V M.

hominum consilio distributa faciet quinque tomulos ita inter se comparatos , - vt et simul omnes , et singillatim usui esse possint : magnitudo pro ratione materiae erit diuersa. Ordinem , quem hoc in opere persequi institui , vltro mihi dedit Poeticae Conditio. Video enim Artem hanc elegantissimam , optimamque tam ab iis , qui se *Amicos* illius , et cultores profitentur ; quam ab osoribus , et *Inimicis* saepe miserum in modum haberi , tractarique. Sunt vtique non pauci de viris etiam grauioribus , et si superis placet , litteratis , qui Poeticen palam contemnere , eamque vt inutilem , vt otiosam , et noxiā declamarē , et inclementer infectari sapientis esse putant : hi sunt Hostes illius , et *Gustum* Poeſeos *nullum* habent. - - . Alios esse nouimus , qui Poeſim aestimant , amant , et exercent , ignari quid sit esse Poetam ? atque ita , Disciplinam nobilissimam tot plagis , et vulneribus adficiunt , quot versus fabricant , eamque misere vexant , ac paene occidunt , simiis plane pares , qui cum catulos suos mulcere , amplexuque continuo stringere pergunt , stulte amando enecant : amici Poeſeos esse videntur,

PRO O E M . I V . M .

sed an non magis perniciosi sint illius hostes ,
quam illi superiores ? problema esto. Forte
perinde est hostiliter insectari Poesim , ac il-
lam sic , vt isti sòlent , amasse : certe *Gustus*
eorum *malus* est. Duo haec honimum genera
faciunt , quod sanctum olim Poetae nomen
aliquando conuicio sit , et dehonestamento.
Causa mali vtrobique est *Ignorantia*. - Pro-
positum mihi est geminam hanc Ignorantiam ,
ex qua et Hostes , et Amici nostri Poesim gra-
uissime accipiunt , destruere , nequa inde igno-
minia redeat in Artem longe amaenissimam ; si
me dicentem , perorantemque audiuerint. Eum
in finem I. *Premium* Poeeos exhibeo. II. Pro-
ponam *Naturam* illius. III. *Quid sit Poeta* ,
summis lineis , et characteribus adumbrabo.
Primum illud eo potissimum dirigitur , vt Ho-
stium nostrorum intellectus dissipatis Ignoran-
tiae , et praeiudiciorum nubibus illustretur ,
animique mansuescant , et aliqua humanitate
imbuantur. Alterum , et Tertium eorum do-
ctrinam spectat , qui Poesim malo suo Gustu ,
operibusque immaturis deformant ; vt quid
agant , et agere debeant , erudiantur. Tota
Poeticae Generalis Imago absoluetur non mul-

P R O O E M I V M.

tis, sed veris, nativisque characteribus; quae si prope, adtente, et saepius inspectetur, et nulli Aduersariorum, et malo Amicorum Gustui opitulari potest; Gultum autem meliorem, si quis ad eam accesserit, non deerunt certe his in lineamentis, quae delectando detineant, et voluptate pascant. Magistris, et exemplis, ut habere potui, vtor praeclarissimis, Veteribus, et Nouis, Graecis, et Latinis, Germanis, et aliis Gentium variarum Praeceptoribus, aioque nihil in Scriptis meis contineri, quod non optimorum quorumdam Gustu, sensuque probari possit. Nihil dico temere; tanti non emo iacturam nominis.

INDEX

L I B E R P R I M V S

D E

P R E T I O P O E T I C E S.

C A P V T P R I M V M.

De Antiquitate Poetics.

C A P V T S E C V N D V M.

De Origine Poetics.

C A P V T T E R T I V M.

De Vsu Poetics.

C A P V T Q V A R T V M.

De Aestimatione, et Honore Poetics.

L I B E R S E C V N D V S

D E

N A T V R A P O E T I C E S.

C A P V T P R I M V M.

De Materia Poetics.

C A P V T S E C V N D V M.

De Forma Poetics.

S E C T I O P R I M A.

De Fabula, cuius partes sunt:

- I. Narratio Actionum, et Eventuum.
- II. Pictura, seu Descriptio Rerum Simultanearum.
- III. Peripetia, seu Commutatio Conditionis, et Formae.
- IV. Agnitio.
- V. Episodium, seu Digressio, et Introductio.
- VI. Machina.
- VII. Mores.
- VIII. Orationes.
- IX. Sententia, et Dicatum Acutum.

S E C T I O S E C V N D A .

De Dictione.

- I. Epitheta.
- II. Tropi.
- III. Figuræ.
- IV. Harmonia, quae consistat
 Verbis Simplicibus.
 Ordine Verborum.
 Numero.
 Conuenientia cum re.

C A P V T T E R T I V M .

De Officio, et Fine Poetics.

L I B E R T E R T I V S

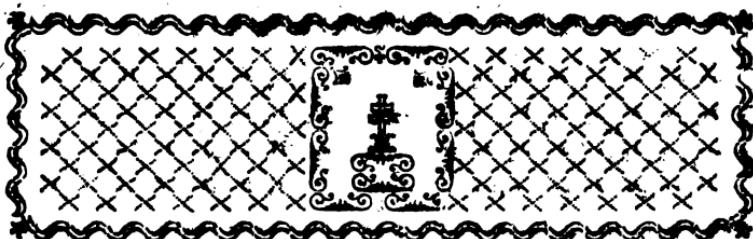
D E

DOTIBVS, ET CHARACTERIBVS POETÆ.

C A P V T V N I C V M .

- S E C T I O P R I M A .** Mens Magna, et Plena.
S E C V N D A . Ingenium Velox, et Acutum.
T E R T I A . Furor Poeticus.
Q V A R T A . Phantasia Viuax, Facilis, et Copiosa.
Q V I N T A . Vena Fluida.
S E X T A . Bonus Gustus.

LIBER PRIMUS

DE
PRETIO POETICES.

CAPUT PRIMUM.

DE ANTIQUITATE POETICES.

NO U M , et admirabile quibusdam accidet , quod de Antiquitate Poeseos adlatus sum . Eapropter in exordio sermonis mei profiteri debeo ita me hominem esse et Hominum , et Scientiarum amicum , ut nec cuiquam hominum velim imponere , fraudemque facere , nec aliquid dignitati , splendorique Artium aliarum detrahere . Si quid certitudinis esse potest in auctoritate , monumentisque humanis , quae primis ab aetatis ad nostrum usque seculum incorrupta cum fide peruererunt , id omne tota sua mole confirmat quod aio : Poesim antiquorem esse Eloquentia , et arte Oratoria . Hoc ut extra dubium collocem , planeque certum esse demonstrem , necesse est in antiqua tempora , quoad possumus , cogitatione redire , et apud Gentes prae aliis memorabiles , ac illustres in Poesim querendo investigare . Deseramus igitur hoc seculum , et per monumenta vetustatis eundo procedamus ad Romanos , ad Graecos , ad Scythas , ad

A

Peras, ad Aegyptios, ad Arabes, ad Phoenices, ad Hebraeos, et quae praeterea Nationes in certis litterarum reliquiis iniquitatem temporum euaserunt. Non confundam certa cum incertis; non morabor in nationibus singulis, satis esse ratus indicasse illa, in quibus mentes veritatis auidae longius possint immorari. Consistamus apud Hebraeos, tum quod eorum libri certissimum argumentum praebeant, tum quod in facto Hebraeorum etiam aliorum populorum uti Chaldaeorum, Phoenicum, Aegyptiorum, et Arabum, cum quibus illi versari, viuereque debebant, moram, ac consuetudinem videamus. Multa sunt in Divinis Libris, quae Metrice conscripta esse pugnant eruditi, qualis est in specie Le Clerc, et Biagio Garafolo; sed forte nullus aequre robuste, ac feliciter, quam Abbas Fourmont in Gallia. Extra controversiam est, Moysem et Job, quorum scripta inter omnes sacros, profanosque scriptores communi sapientium iudicio sunt vetustissima, fuisse veros Poetas. Ecce famosus ille Hebraeorum dux, et imperator posteaquam sicco pede per mare rubrum traduxit populum, vidit que hostium insequentium omnem multitudinem aquarum inundatione esse pessumdatam, spiritu gratitudinis incitatus qualia erumpit in carmina! Cantemus Dominum, gloriose enim magnificatus est, -- (a). Quid illo poemate magnificentius, et sublimius, in quo et beneficia Dei proponuntur, et populi ingratitudo laepius a Domino castigata enarratur? Audite Coeli quae loquor! audiat terra verba oris mei! Concrescat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, et quasi stillae super gramina; quia nomen Domini inuocabo -- (b)! Haec si cum ce-

(a) Exodi XV.

(b) Deut. XXXII. Josephus, Origenes, Hieronymus, Eusebius et alii Moylis Cantica Heroico Carmine concinnata fuisse

leberrimis Pindari Epiniciis, quae ille conscripsit Olympia, Pythia, Nemea, et Isthmia, componantur, quid illa, si non inania quaedam ornamenta, casiae imagines, vmbraeque phantasticae adparebunt pio, religiosoque animo? Quis quis est, qui Librum sub nomine Job adornauit, seu Moyses ille, seu Job ipse, certe veterissimus est, et Poeta summus, cuius præcipua laus, operisque pulcritudo versatur in sublimitate ingenii, in coloribus, picturaque rerum, in delectu imaginum, in vehementia motuum, in varietate sensuum, in Aesthesi maxima (a). De sacra Hebraeorum Poesi melius nos edocebit Robertus Lowt in Praelectionibus Academicis, quas ultra prouexit, notisque suis illustravit Jo. Daud Michaelis. Nouissime hoc in argumento elaborauit J. G. Herder, et Indolem Poeseos Hebraicae e natura gentis illius, conditione morum, et proprietate sermonis teliciter deduxit.

testantur. Eidem auctori adscribuntur decem Psalmi in Psalterio Dauidis, nempe ab Octogesimo nono, cui titulus: Oratio Moy-sis Serui Dei; vsque ad centesimum, demto forte nonagesimo quarto. Videri possunt Hermeneutae, qualis est compendiarius Jacobus Tirinus in Psalmum 89.

(a) Historiam Job ab ipsomet conscriptam volunt S. Gregorius, Albertus M. Suidas, et alii, et quidem lingua Syria-ca, seu Arabica, vel Idumaea; nam teste S. Hieronymo Sy-rismis passim, et Arabismis inspergitur. Ex sermone Syriaco in Hebraeum conuerit eam Moyses, forte dum socii sui Jehtro oves pasceret. Vnde Moysem ipsum Libri auctorem faciunt Origenes, Philippus Presbyter, Isidorus, Abulensis &c. Magnam illius partem versibus constare dicit Hieronymus, et addit: Quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebraeos, et in morem nostri Flacci, Graecique Pindari, et Alcaei, et Sapphus, vel Psalterium, vel Lamentationes Jeremiae, vel omnia fere Scripturarum Cantica comprehendi; legat Philonem, Josephum, Origenem, Caesariensem Eusebium; et eorum testi-monio me verum dicere comprobabit. Ita ille in Praef. ad Li-brum Job; et ducet aliis in locis metra esse in sacris Libris.

Quid sunt Hieroglyphica Aegyptiorum, quam Symbola quaedam Poetica, selectaeque Allegoriae, ac Imagines? quid inquam aliud, quam Poesis tacens (*a*)? Apud Persas Zoroastre nemo est antiquior, nemo doctior; hunc autem Poetam fuisse illa etiam opera demonstrant, quae nomen eius multiplici cum varietate circumferunt (*b*). Primus Arabum, seu Sabaeorum scriptor aeque Poeta fuisse traditur (*c*). Author est Thomas Erpenius litteraturae Orientalis scientissimus non tot in reliquo orbe terrarum, quot in vna Arabia ~~ates~~ extitisse. Immo plures esse scriptores lego, qui credunt Hebraeos suam Poesim ab Arabibus fuisse mutuatos. Anacharsis inter Scythas Litterarum, scientiarumque antistes Leges, et Artem militarem, multaque alia, quae ad cultum humanae vitae faciunt, hexametro comprehendit, suosque populares docuit (*d*). De Graecis et Romanis, ne quis temere sentire me, pronunciareque arbitretur, voce multorum aliorum loquatur Joannes Spondanus Archaeologia insigniter eruditus. In investigatione Poëeos, inquit ille, si Graecos audiamus, eam longe soluta oratione antiquiorem esse intelligemus; siquidem tradant, vt. est apud Iustinum Martyrem, et

(*a*) Nicolaus Causipus Libro de Symbolica Aegyptiorum Sapientia. Athanasius Kircherus Libro, quem vocat Obeliscus Pamphilus. Et altero: Ad Alexandrum VII Obelisci Aegyptiaci Interpretatio Hieroglyphica. Sinensium quoque characteres multa habent Poetica. Vid. Theoph. Siegf. Bayeri Musæum Sinicum in Tom. II. Petropoli 1730 editum.

(*b*) Hoc nomen mire variatur. Fabricius in Bibl. Graeca omnia collegit, quae potuit inuenire. Fourmontius plura addidit. Docissimus Anquetil du Perron plurima, verissimaque perhibet.

(*c*) Henricus Homius, Albertus Schultensius, Joan. Godef. Eichorn &c.

(*d*) Fabricius in Bibl. Gr. Laertius, Lucianus, Herodotus, Suidas.

Eusebium testes locupletissimos, eos, qui primi orationem solutam inuenierunt, Cadmum scilicet, et Argium Acuslaum, non multo ante Xerxis in Graeciam suscepitam expeditionem floruisse. Strabo quoque Cadmum, Pherecydem, et Hecataeum primos insignes Oratores fuisse scribit. Sed et Isidorus repetit illum Pherecydem Syrum primum apud Graecos soluta oratione scripsisse, apud Romanos Appium Caecum, cum aduersus Pyrrhum prosaice declamaret. Et hoc est, quod Lactantius ait, apud Graecos Poetas multo ante priores fuisse, quam Philosophiae nomen; immo Poetas ipsos pro sapientibus habitos. Hactenus Spondanus (*a*). Graecos hac etiam in re audiendos esse non negauerit, qui scit ab iis plurimam rerum antiquissimarum noticiam ad nos descendisse. Quantum est, quod sciamus, si Graecos non audiamus? Magnam rerum ignorantiam inducemos, et insanabili quodam detimento adficiemus rem Litterariam, si Graecorum auctoritatem, fidemque de medio tollimus. Adeamus igitur, consulamusque Iustinum, Eusebium, Strabonem, Isidorum, Lactantium, aliosque Graecos, et Latinos, veteres, et nouos, Criticos, et Biographos, Historias, et Lexica; consulto, accurateque loqui Spondanum nobis ipsis credere oportebit (*b*). Prosaicam Orationem condere Pherecydem Syrum apud Graecos instituisse etiam Plinius testatur e fide veterum (*c*); apud Romanos autem primum fuisse Appium Caecum exploratum est narra-

(*a*) Libro de Poetica, qui praemittitur etiam Homeris Operibus in Editione Basileensi Anni MDLXXXVI.

(*b*) Videatur Strabo Lib. I. Geographiae, Justinus M. in Cohortatione ad Graecos, Eusebii Pamphilus L. X. de Praeparatione Euangel. Isidorus Hispal. L. I. Originum. Cap. XXXVII, Lactantius de Vita Beata L. V. Cap. V. et L. VII. Cap. XII.

(*c*) Hist. Nat. L. VII. Cap. LVI.

tione Scriptorum Latinorum (*a*). Quis autem est, qui non obiter respexerit in priora illa tempora, plures ante Appium Claudium, Pherecydem, et si qui alii scribendo tractauerunt Eloquentiam liberam, ne sciat fuisse Poetas, quales accepimus Orpheum, Linum, Amphionem, Musaeum, Homaeum, et quorum reliquiae, memoriaeque eruditis sunt cognitae? Implenda mihi hic forent paginae, si quis vel aetatem eorum, vel poemata, vel testes fidelissimos ostendi sibi postularet (*b*). Quamquam enim fabulosa sint ad cantum Orphei, et Amphionis constitisse fluuios, conuolasse aues, delphinos, et feras concurrisse, silvas, et saxa, et ventos, et res sensu carentes fuisse commotas (*c*); eos tamen orationis, carminisque suavitate ita valuisse, ut homines a fera, agrestique vita ad cultum humanum traduxerint, ciuitates condere, legibus obtemperare, et federa matrimoniorum seruare docuerint, tanto minus potest ambigi, quan-

(*a*) De illa Appii Oratione multi veterum meminerunt, vti Cicero tum alias, tum Libro de Senectute; Plutarchus in Libro: An Seni tradenda sit Respublica? Versibus illam persequutus est Ennius.

(*b*) Non dissimulo quod est apud Ciceronem L. I. de N. D. num. XXXVIII: Orpheum Poetam docet Aristoteles numquam fuisse; et quod ait Huetius: Linum fabulosum esse, similesque dictiones aliquando inueniri. Respondeo nec Orpheum, ne alios fuisse tales, qui vere sustineant illa praedicamenta, quae ipsis enigmatisce tribuuntur; vti docebimur sermone proximo. Homines eos fuisse adseuero. Ad plenam huius veritatis cognitionem inoffenso pede nos deducit Joannes Gesner a n. 684. Isagones in Erudit. Vniversi: An Carmina, quae nomen Orphei, Lini, Musaei, aut Amphionis praefuerunt, sint genuina? hic non quaero, Poetas illos fuisse confirmo; tantum est. De Orpheo, et Pherecyde nouus est commentarius Detrixi Tiedemannii Liniae editus.

(*c*) De Orpheo Apollonius L. I. Argonaut, Horatius L. I. Od. XXII. et alii. De Amphione Pausanias in Boeoticis etc. De Arione Herodotus in Cho, Ouidius in Fastis etc.

to certius est Poemata eorum totius huius fragmenti causam, et fundamentum extitisse (a). Non est necesse rem ultra persequi. Apud Cretenses, et Hispanos antequam aliud argumentum in scribendo versaretur, leges carmine fuisse exaratas tradit doctissimus Saavedra in Republica Eruditorum. Inter Gothos, vt hac etiam de Gente Litterarum cultui non magnopere inseruiente dicam, nihil est antiquius illis versibus, quibus insignia belli facinora, militaremque suorum strenuitatem modulari consueuerunt. (b).

Quanto diligenter inquiro in vetustatem, seniumque Poeticae, tanto magis confirmor in mea sententia, subitque iam saepe mirari, me hanc illius praerogatiuam multis annis ignorasse, et dum primo legerem Poesim ante Eloquentiam esse prognatam, sermonem mihi paradoxum esse visum. Posteaquam antiquitatem non solum ingressus, sed eam ipsam apertis oculis perscrutatus sum, licebit sine metu dicere: Poesim apud Gentes omnes et Arte Oratoria, et multis aliis Scientiis fuisse priorem. Si autem verum est, quod Huetius non ex se ipso, sed cum scriptoribus probae fidei docet in Demonstratione Euangelica; ante eluisionem terrarum sacris hymnis, canticis, et psalmis Dei laudes, victoriasque hominum, et res

(a) Siluestres homines facer, interpresque Deorum
Caedibus, et vicu foedo deterruit Orpheus,
Diæus ob hoc lenire tigres, rabidosque leones;
Diæus et Amphion Thebanæ conditor urbis
Saxa mouere sono testudinis, et prece blanda
Ducere quo veller. Fuit haec sapientia quondam
Publica priuatis secerñere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.

Horatius in A. P. a v. 391. Ita etiam Palaephatus,
Hyginus, Vitruvius, Macrobius etc.

(b) Plura de hoc Capite in sequente.

prospere gestas fuisse celebratas; immo si ita est, ut
tradunt Talmudici, et cum illis Genebrardus, alii-
que, Adam psalmos composuisse; redeundum nobis
est ad initia mundi, et Adam non hominum magis,
quam Poeseos pater est dicendus (*a*). De hoc nefas
est aliquem ambigere, quod ait Plato: Poetae sunt
patres, et duces sapientiae (*b*). Profitetur Cicero
genus Poetarum e doctis esse antiquissimum (*c*). In-
finitus sim, si omnia testimonia dageram. Imaginem
Poeseos todo hoc opere efformare volo aetati non ado-
lescenti, sed annis, et disciplinis iam maturiori; quo
in negotio multa sunt praeterenda multa paucis dum-
taxat verbis contingenda. Ante annos plures quam
ducentos sine metu pronunciaruit Joannes Antonius
Viperanus: Omnes adfirmant, prius componendorum
carmen, quam studium solutae Orationis apud ve-
teres extitisse (*d*). Quis putet hanc opinionem stare
posse hac aetate tam perspicaci, tamque Critica, nisi
fundamento stabili, immobilem niteretur? Nihil sere
tam est antiquum, nihil tam firmum, solidumque,
quod censores, iudicesque nostri severissimi suum ad
forum, et tribunal non reuocent. Quantas illi iam
opiniones iudicio seculorum roboras inter fabulas re-
tegarunt? nostram hanc sententiam non solum nulla
sui parte debilitatem, sed nouis etiam monumentis
constabilicam deprehendo. Henricus Homius principi-
bus Angliae Litteratis nouissimae huius aetatis iure ac-
cessendus collatis sine dubio, ut facere solent sa-
pientes, libratisque Scriptorum monumentis in haec
verba depromit fuisse sensum: Omnes Antiquarii in

(*a*) Hunc in sensum loquitur Dominicus Musantius in sua Chronologia Tabula VIII. Aetatis primae.

(*b*) In Lyside; de quo plura capite proximo.

(*c*) In Exordio Tusculanarum Quaest.

(*d*) Lib. I. de Poetica, Cap. II.

hoc consentiunt, prima scripta versibus fuisse concinnata, longeque tardius natam esse orationem prosam (a). Satis pro antiquitate Poeseos. Si quis Lilium Gregoriuna Gyraldum super hoc argumento multis, grauissimisque rationibus disputantem audiuerit, sentiet se reluctantem expugnari, ibique toto animo meam in sententiam; et si mea dicta cum oratione illius composuerit, pauca me pro veritate certissima dixisse conqueretur.

CAPUT SECUNDUM.

DE ORIGINE POETICÆ.

DE B E T igitur nobis conuenire cum Antiquariis illis, qui prima scripta carmine fuisse concinnata docent. Indagemus iam in rationem intrinsecam, fundatumque veritatis huiusce, et Philosophorum more perscrutemur Originem Poeticae. Agnoscit doctissimus Plinius quaestionem hanc esse magnam (b). Noa satisfacit Quintilianus, diu ait: Poema imperito quodam initio fusum, et aurum mensura, et decurrentium spatiorum obseruatione esse generatum; mox in eo repertos pedes (c). Magnus rerum omnium iudex Aristoteles Poësim ex amore, et imitatione harmoniae, numerique natam esse existimat; insitum enim hominibus videt imitari, hocque maxime secundum naturam esse (d). Breuiter, neque satis dilucide pro-

(a) In Historia Hominis Partis I. Lib. I. Cap. V. Prolixæ, solideque pertractat hoc ipsum doctissimus Brown Libro de Poesi, et Musica, Sect. V. aliquie Angli. Accedit Voltaireus in Praefatione ad Oedipum Tragoediam suam.

(b) Hist. Nat. Lib. VII. Cap. LVI.

(c) Lib. IX. Cap. IV.

(d) Το μητεριαν συμφορον του ενδρων νην παθειν ιση. Et: μητεριαν δε ημιν τη μητεριαν. Lib. de Poetica Cap. IV.

nunciatum est; dicam ego, quod sentio. Duae sunt caussae penitus naturales, quae Poësim generunt: altera est vis Imitandi, altera autem propensio quedam indita ad Harmoniam, et cantum. Imitatio illa non solum in hominibus, sed etiam in brutis adparet; Numerus autem in voce, et motu, pulsuque fidium quem etiam non oblectat? Considereremus Mundum hunc utrumque, quem habemus in conspectu, magnum et paruum, quorum alterius portionem aliquam nos efficimus, alter autem quisque nostrum est; an non yterque ad omnes numeri, harmoniaeque leges efformatus est? Pythagoras, eiusque partiarii iam olim vulgauerunt opinionem sine dubio antiquitatis acceptam Mundum hunc magnum varius, multisque e partibus ea ratione esse compositum, quam postea Lyra sit imitata. Nec illa modo contenti dissimilium concordia, quam vocant Harmoniam, sonum quoque his motibus dederunt (a). Quid sensus, organaque nostra? totum corporis nostri artificium etiam admirabili quadam structura, mensuraque temperatum est. Est in nobis inoffensa dissimilium copulatio, est in auribus mensura superbissima; sensum, amoremque harmoniae gestamus in nobis inditum, ducimurque ad numeros, et modos natura nostra. Quaenam alia potest esse ratio, quod homines omnes adficiamur Musica? quod inquam modulatione viuae vocis, et organorum, modoque gestus, et motus moueamur? Quid in nostris legionibus cornua, et tubae faciunt? simul inflavit tibicen, et ab imperito carmen agnoscitur. Bellicosi quique, et rudissimi etiam homines sentiunt numeros; et hunc sensum videtur natura ipsa dedisse nobis velut muneri ad tolerandos facilius labores. Siquidem et remiges cantus hortatur; nec solum

(a) Quintil. Lib. I. Cap. VIII.

in iis operibus, in quibus plurium conatus praecunte aliqua iucunda voce conspirat, sed etiam singulorum fatigatio quamlibet se rudi modulatione solatur (*a*). Non est aliunde, quod infantes, amentesque homines sentire debeant vocum, carminumque numerum; nouos quotidie cantus excogitant, eduntque pueri. Et quoniam aliqua pars cantus Carmen est, Natura, quae canere docuit, docuit et Carmen; perfectus enim cantus Carmen inuoluit. Nam sicut cantus est peculiariis modus flectendae vocis, ita etiam componendorum verborum, ut nimur verba, quae canuntur, tali numero, modoque adstricta concinnius, et pulcrius definant. Ideo quidquid canitur musicis modis, fere carmen est; et Poetae carmina scribentes non aiunt se scribere, sed canere: Μηνιν ἀεὶ δέα, dicit Homerus: Arma virumque cano, Virgilius. Priusquam magister aliquis, et ars doceat aures, sensusque nostros, obseruamus in iis non paruam harmoniae notitiam esse depositam, impressamque; ut mirandum non sit, genus humanum ante ad scribenda Carmina, quam ad Eloquentiam Oratoriam accessisse. Erat hoc plane consentaneum Naturae; totam corporis nostri conformatiōnē ad numeros esse adparatam, indicātā que sensibus, et animis harmoniam non tam intuemur, quam sentimus; naturale imitandi, canendique studium Versum peperit, primo quidem impolitum, et rudem, sed deinde obseruationibus, et artis praceptis excultum. Fundamentum Poeseos est in ipso homine; humanitas dedit illi originem; vereque dixerim: Poesim eodem plane modo vocem esse Naturae, quo Musicam. Neque enim tam insens animal est homo, quam a Poetis est conditus in aetate illa aurea (*b*);

(*a*) Ibidem.

(*b*) Tibullus Lib. I. Eleg. III. Ouidius L. I. Met. Seneca in Octavia, aut si quis alter est auctor.

neque ita crudum, et immane, vti Hobbesius, aut si dici mauis, Hobbius cogitavit (*a*) ; neque mutum, et turpe pecus, quale Horatius meminit (*b*). Somnia enim sunt ista, aut Humoris Morosi, Misanthropique phantasmata. Nihil homini magis insitum, penitusque cognatum, quam vt sentiat, et affectiones suarum facultatum, sensaque cordis enunciare contendat. Non possumus semper animum continere; ideo vocem, quae corda nostra quasi sua e sede efferat, in subsidium, vicemque nostram vndequaque conquirimus. Quia vero sensa hominum saepe sunt grauiora, quam vt cum voce humana possint erumpere, accipiebantur tympana, citharae, cymbala, aliaque organa eloquentiora, quae vocis humanae defectum, aut infirmitatem suo robore adiuuarent, et affectiones cordium pleno sono, diserteque loquerentur. Tandem vt haec essent perfectiora, naturaeque necessitati subleuanda magis idonea, harmoniae musicorum instrumentorum numerus, et mensura verborum, sive Carmina, et Poesis fuere sociata: prima Poesis sicut Musica loquens; in principio, vt artes omnes, certe rudior, tum vsu, et experientia sensim perpolita, praeceptis instructa, temporibus diuisa, locis discreta, et ornamentis illustrata. Non onerabo hoc caput longiori dissertatione. Si cui haec non satisfaciunt, Petrarcham, et Gyraldum, aut alios in Italia Bellarum Artium instauratores consulat. De recentioribus singulariter legi possunt doctores clarissimi Antonius

(*a*). Natura inter homines non societatem, sed discordiam institutam esse; et plura huius futilitiae dogmata statuit Libro de Cire, et Lemnathan.

(*b*). Cum prorepserunt primis animalia terris Mutum, et turpe pecus glandem, atque cubilia propter vnguibus, et pugnis, dein fustibus atque ita porro pugnabant armis etc. L. I. Serm. III.

Brown, et Melchior Cesarotti. Sunt etiam magno numero, qui cum in originem Artium inuestigant, praestantissima quaeque de Poesi referunt, quales sunt Condillac, Goguet, Iselin, Flögel, Herder, Joa. Adol. Schlegel, Joa. Geor. Sulzer. — —

CAPVT TERTIVM.

DE VSU POETICES.

QUONIAM a Natura sumus geniti ad Imitationem, et Harmoniam, gerimusque sensum numeri, et mensurae sine nostra opera, prima illa veterum Poesis non aliunde, quam ex hoc naturae semine, munereque nasci potuit (*a*). Primores illi patres humani generis dum laudes, et beneficia diuina, conuiuaque sua, nuptias, sacrificia, heroum facinora, aliaque gaudia seu publicis in conuentibus, seu domesticos intra parietes celebrabant, tibias, aut fides adsumsere, iisque indocta quadam, et nondum certis legibus composita harmonia laetitiam suam in plausus, et auras effudere. Non multo post, quia ingenia humanitatis nouis quotidianis inuentionibus sunt intenta, voces quoque humanae ad illos tibiae, citharaeque sonos adiungi coeperrunt, quae aliquem pedum, verborumque ordinem, et structuram habebant, ut aequabili temporum spatio versiculi decurrerent, aut etiam simili exitu terminarentur; quod carminis genus *Rhythmum* dicimus; in quo cum exigua cura fuerit, et cantores, prout suus quemque spiritus agebat, versus effuderint, ho-

(*a*) Κατα Φυσιν δε οντος ήμιν τη μημειδαι, και της ἀρμονιας, των τη γενερια (τα γενερια δι τη μορια του συθμων δι τη φανερου) δε ἀρχης οι πεφυκοτες προς άιτη μαλισκα κατα μικρου προσπεγοντας δημιουργαι την ποιησιν ει την αντοσχεδιασματων. Aristotel. L. de Poet. C. IV.

mines illi spiritu quodam correpti, oestroque perciti credebantur. Tandem liberam illam, vagamque Poësim certos intra limites cogere, eique castigatiorem pedum mensuram imponere placuit: Rythmo *Metrum* substituerunt (*a*). In tota Poetics generatione, historiaque obseruo, eam a prima aetatis adolescentia apud omnes gentes etiam feras, et inhospitas ad Diuinias, Humanasque Laudes esse adhibitam; quasi vniica haec esset aut lingua, aut scientia, quam auctor naturae nobis impertiri voluit ad Deum, Hominemque celebrandum; tum etiam ad omnem Scientiarum, et Artium disciplinam traductam, et in tradenda Morum doctrina semper occupatam. Triplex igitur erat usus Artis Poeticae; quem ego nunc singillatim explanare debo.

Conuertamur ad sacros, profanosque Poetas antiquorum temporum, et quanto illi spiritu, quanta uertate, et magnificentia diuinam potentiam, beneficiaque, quantis encomiis fortia facta hominum, virtutesque persequantur, intentis animis audiamus. Principem illum, quem habemus, Moysem poetam iam alias adduxi; cuius ut accepit canticum Maria soror Aaron, summis tympanum in manu sua, egressaeque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis, et choris (*b*). Non commemorabo iterum scriptorem libri Job; iam ad Debboram, ad Isaiam, ad Ieremiam, ad Salomonem, et ad alios gentis Hebraeae poetas adeamus; cum Dauide vate regio diutius conuersemur. — Admirabilis est ubique rerum varietas, magnitudo, sublimitas, et fortitudo; quidquid diuinarum, ornamentorum, et pulcritudinum, quidquid

(*a*) De utroque isto Carminis genere plura refert Laurentius Valla Libro de Poetica.

(*b*) Exodi XV. v. 20.

Aestheticum esse potest, illis a Poetis consilio quodam diuinissimo expressum, perspicaciores oculi, mentesque intuentur. Nimirtum sacri illi viri arcana numinis vi agitati magnitudinem, bonitatemque Dei summi, sanctimoniam religionis, probitatem morum suis illis carminibus depromserunt. Quod utinam gentes omnes aemulatae fuissent! sed, quod non sine commiseratione cogito, piam illam laudandi Dei nostri consuetudinem, veramque Poesim homines superstitionis impie transtulerunt ad deos suos, eisque relicto meliori exemplo reuerentiam, honorem, tributumque dependerunt. Certe profani illi dii nullo unquam tempore futuri erant in opinione hominum tam magni, tamque potentes, et multi, nisi Poetarum Carmina apotheosis fecissent. Amplificandæ deorum suorum maiestati Poetae fuerunt necessarii; ab his suam illi diuinitatem acceperunt:

Dii quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt,
Tantaque maiestas ore canentis eget (*a*)

Haec si ante oculos habeamus, non erit necesse quaerere: Cur Poetae rerum futurarum praescii, nunciusque fuerint habiti? Cum enim Deum publicis laudibus perpetuo celebrauerint, eumque suis in cantionibus tamquam communem omnium, supremumque dominum praedicauerint, persuadere sibi populus debuit, homines eiusmodi Deo singulariter esse dilectos, qui proximiore quadam necessitudine beati, familiarique consuetudine coniuncti arcana etiam illa, quae humana mens virtute sua nequit cognoscere, liberus peruerterint. Certissimum est e veteri Diuinae Veritatis Testamento, summos quosque Prophetas electi populi totidem fuisse Poetas praeclarissimos. Profanae autem gentes, quae diuinitatem plures in partes, ho-

(*a*) Ouid. Lib. IV. de Ponto Eleg. VIII.

minesque diuidi posse putabant, suos Poetas non alio magis, quam *Vates* nomine compellarunt. Idem illi inanum numinum cultores quandocunque *Vates* adparere voluerunt, aut furore quodam sunt correpti, aut extraordinario hoc spiritu agitari se simularunt, aut certe, ut deorum suorum voce loqui crederentur, Poetis suis rerum futurarum praesagia, certamque cognitionem affinxerunt, atque etiam multi crediderunt (a). Satanus enim callidissimus ille spiritus cum videret Poetas, ac Enthusiasmum magno esse in pretio, et indicia, umbramque Diuinitatis sectaretur, ut fidem inueniret, et maiorem auctoritatem oraculis suis conciliaret, ministros suos, et sacrificios furore quodam conturbauit, et Carminibus responsa dedit (b). Quis iam est etiam nostrum, qui diuiniorem edocti disciplinam vni Deo rerum omnium opifici, dominoque seruire pergimus, et omnia antiquae superstitionis dogmata in fabulis numeramus, quis inquam est, qui Poetas, seu illi sint nostri, seu gentium idolis detiti, nomine Vatum compellare piaculum esse putet (c).

(a) Obvia sunt exempla apud Poetas. Notissimum est illud Aen. VI. de Sibylla Cumaea, quam *Vates* Helenus Aen. III. dicit Vatem insanam. Omnia, quae hic pertinent, doctissime demonstrat Bernardus Fontenelle Libro de Oraculis Ethnicorum.

(b) Ad rem est, quod ait Plutarchus Libro de Pythiae Oraculis: Ut monetæ usus probatus est, si sit notus, et vectigal; ita quoque sermonis. Ergo cum antiqui olim pro orationis monetæ usurpauerint Versus, modos, et cantus in omni narratione grandiore, et grauiorem vocem requirente in ipsis etiam sacris; Pythia quoque Apollinis sacerdos sine divino, sine humano consilio sortes versibus dedit: ut ex ipso Orationis genere maietas, et auctoribus Oraculo maior adefset, etc. Pluta in Commentario eius de Musica. Et: Quod Pythia sortes nondet versibus.

(c) Nos Orthodoxi dum Poetas Ethnici appellamus *Vates*, et Prophetas, aptiphrasi veniente ad eum profus medium, quo Poësim

Poesim in humanis laudibus occupatam cum persequor, video iam aetate Hesiodi tanto esse numero, qui per sua carmina inservierunt encomiis, auribusque hominum, quanto solebant esse figuli. Neque enim est dissimulandum, quod obscurari non potest: trahimur omnes laudis studio, et optimus quisque maxime gloria dicitur. Insignis ille poeta Phemius, qui maestissimae Penelope felicem Vlyssis, Graecorumque reditum canendo vaticinabatur (*a*), Diis, et Hominibus dicit se canere (*b*). Alter autem Demodocus apud Alcinoum Phaeacensium regem quam multa suam ad citharam, quamue suauiter, argutaque modulatur! Vlysses adest, quod ille nescit, eiusque fortitudinem, consilium, prudentiam, et alia multa in corona principum, festoque hospitalitatis adparatu canit ingenti, diuersaque animorum commotione (*c*). Apud maiores Romanorum hunc epularum momen fuisse dixit auctor grauissimus Cato, ut qui accubarent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes, atque virtutes; ex quo perspicuum est, et cantus tum fuisse rescriptos vocum sonis, et carmina (*d*). De Germanis testis est Tacitus, de Britannis loquuntur propriae ipsorum historiae. Patria Persarum carmina Strabo, Curtiusque repetit. De Scythis, de Medis, de Indis, de Phrygibus, de Aegyptiis, atque etiam de Amazonibus dici possunt multa. Ab antiquioribus

Apostolus Epimenidem nominavit Cretensem prophetam, in epistola ad Titum Cap. I. v. 12. Dixit quidam ex illis propriis ipsorum propheta. Quod nomen falsis etiam prophetis, quos populus Dei habuit, Diuini Libri tribuunt, vti Ezech. XIV. & I. Reg. XVIII. Immo prophetare idem est nonnumquam, quod pfallere, laudesque Dei canendo dicere, vti palam est ex I. Paralip. XV. et I. Reg. X. et XIX. Conf. Huettius in Dem. Euang. Propos. IV.

(*a*) Odys. I. a v. 325. (*b*) Odys. XXII. a v. 346.

(*c*) Odys. VIII. (*d*) Cic. Tusc. Quæst. Lib. IV. n. 2.

Celtis habemus longe certissima. Hoc idem in Peruia, et Mexico (*a*), idem in Gallia visitatum fuisse proutum est memoriae (*b*): Fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyrae modulis Bardi cantarunt; ait Ammianus Marcellinus (*c*). - Ne me longius ire oporteat, Gentem nostram Hungaram, aut eas, quae eodem nobiscum coelo, vel consuetudine fruuntur, obseruemus; antiquissima sunt ea carmina, et rudi etiam plebi longo seculorum ore decantata, quae bellicosa maiorum nostrorum facinora, virtutesque heroicas ad nostra usque tempora laeto cum cantu pertulerunt. Nulla est regio tam barbara, nulla gens tam agrestis, et fera, quae grandiora suorum facta non canat, suisque numeris, et carminibus memoriam eorum aeternitati non commendet. Verum est illud, quod Theocritus pronunciauit: Semper hoc Musis, et Poetis curae est celebrare Deos immortales, et fortium facta virorum (*d*). Quisnam autem est tam auersus a Musis, qui non mandari versibus aeternum suorum laborum praeconium facile patiatur (*e*)? Res omnes gestae, heroes, virtutesque ipsae carminibus propagantur ad memoriam posteritatis, atque immortalitati transscribuntur. Quis nosset Achillis fortitudinem, aut Aeneae pietatem, nisi ad eam nos Poetae traduxissent? Frustra Troiam toties in luctum dedit Achilles; frustra suos Penates Aeneas inuitis fluctibus in Italiam detulit, si Poetae non sint. Hoc nisi persuasum foret omnibus, non video, quare nunc etiam Poetarum voces, et encomia in publi-

(*a*) Garcilassus, et alii. Nouissimus est Franc. Xau. Clavigero in libro: *Storia Antica del Messico &c.* Cesareae anno 1781. (*b*) Strabo Lib. IV. Diodorus, Lucanus. (*c*) Lib. XV. n. 9. (*d*) Αιτι τυρο διος κυραις μηλαι &c. Idyl. XVI. Conf. Gyraldi Dial. I. (*e*) Inquit Cicero in *Orat. pro Archia n. IX.* et alia multa pro isto Poetos usu disputat.

cis vrbium, regnorum, ac principum laetitiis, gratulationibus, et pompis postulentur? Quid est, quod absque Poetarum ore neminem putemus digne laudari, celebrarie? — — Vixere fortes ante Agamemnona multi, sed omnes illaerimabiles vrgentur, ignotique longa nocte, carent quia vate sacro (*a*). Dignum laude virum Musa vetat mori, coelo Musa beat (*b*). Haec omnia, quae de vsu Poeseos ad Laudes Hominum adcommodato proleta sunt, ita debent accipi, vt in partem etiam obpositam, ad reprehendendum, vituperandumque valeant. Vim enim maximam habent Poetae tam ad accusandum, quam ad laudandum; criminantur, et laudant, castigant, et ornant, vexant, et commendant libere, et aperte, mordaciter, et honorifice. Archilochus Lycambem perfidum (*c*), Hippoanax autem pictores illos, qui vultus sui feditatem ridentium circulis lasciuia iocorum in imagine proposierunt, amaritudine, acerbitateque carminum in tantum distrinxerunt, vt credantur eos ad laqueum compulisse (*d*). Pròpterea monet Socrates, vt cuicunque bona existimatio curae est, si modo sapit, diligenter caueat, ne poeticum hominem aliquando infensum habeat (*e*). Huc facit Ode sexta Horatii Libri Epodon.

Siquis aliquando Poeseos imaginem suis in tabula coloribus, lineisque depictam, vel scalpro effor-

(*a*) Horat. Lib. IV. Od. IX. (*b*) Idem Libro IV. Od. VIII. Similiter Ouidius L. IV. de Ponto Eleg. VIII. (*c*) Valer. Max. et post him Gyraldus nominat auctores veteres Hephæstionem, Diomedem, Terentianum. (*d*) Audiri potest Gyraldus Dial. IX. de Poet. (*e*) Apud Platonem in Minoe, siue de Lege. Expertus loquitur; præbuit enim aliquando Aristophani materiam iocorum. Tota illa Comicorum Poetarum manus in me venenosos sales suos effudit, ait apud Senecam Libro de Vita Beata Cap. XXVII.

matam conspexit, meminisse potest, manu eius sinistra sphaeram sustineri. Symbolum hoc est facultatis illius, et sic esse debet, quia nihil est vspiam gentium, aut regionum, nihil in vniuerso huius mundi ambitu, quod non comprehendat, et dicat. Omnia illa, quae sunt perpetua, et aeterna, vel mortalia, atque caduca; omnes artes et scientiae, quae sunt, aut esse possunt, decantantur a Poetis, excoluntur, et traduntur. Iste est alter Vsus Poetices. Bene, sapienter que suo more Plutarchus, quando Poesim omnis disciplinae initium, magistrorumque esse profitetur (*a*). Ego si censerem necesse esse dicere, nihil esse Poetis intactum, sed omnem artium, et scientiarum doctrinam eorum ore, styloque fuisse propositam, commendatamque, hoc vnum esset mearum partium, vt nomina, operaque Poetarum suo in ordine, meritoque enumerem. Sed quis ita a me fieri posse, aut debe-re contendat? Historiam Litterariam veterem, et nouam hic adpello, et vt illa pro me loquatur, vehe-menter postulo. Graecos in sua Bibliotheca recenset diligentissimus Fabricius; de antiquis omnibus locupletissime differunt Petrarcha, Boccacius, et Gyraldus, eorumque imagines intuendas sua in forma proponunt. Vtinam omnes illi superarent, qui Poesim aliquando dictauerunt; et teneremus eorum opera, quorum nomina, famamque possidemus! De Recentioribus, quos ego a litteris e barbarie seculorum reuocatis numerare incipio, certiora sunt, quam vt a me dici debeant. Anglos in eo iam elaborasse video, vt palam faciant suis a Poetis nullam Artium, et Scientiarum fuisse praetermissam. Ego hoc in loco neque temporum, neque nationum, neque sermonum discrimen facio. Ar-

(*a*) Libro, cui titulus: *Quomodo Inueniibus audiendi sint Poetas?*

tes et Scientiae aliae sunt sacrae, et profanae, aliae de Deo, aliae de homine, aliae de mundo; rursum aliae de spiritu, et corpore, de coelo, et terra, de bono, et malo; — et quid adtinet seriem, varietatemque Scientiarum longe persequi? Quamcunque in partem conuertam oculos, necesse est me in Poetas offendere p̄aeceptores, doctores, theologos, philosophos, historicos. Ad indefessam antiquorum industriam postrema haec secula tanto cum ingenio, spirituque poetico accesserunt, quanto maior esse non nisi diuinitus potest. Est enim haec aetas Scientiarum omnium post homines natos secundissima. Quant iam sunt, qui Historiam Naturae aut narrando retexuerunt, aut p̄aecepta rerum naturalium tradiderunt? Dicam aliquid ad Gustum aetatis hodiernae; sumus enim ex ingenio huius seculi contemplationi, investigationique Naturae p̄aeprimis addicti. Igitur qui de quibusdam eius operibus scriperunt, hi de multis nominentur: Lucretius de Natura Rerum, Hesiodus de Agricultura, Mercatura, et Nauigatione, Pontanus de Meteoris, Mazzolani de Electrica virtute, Bosco- uich de Eclipsibus Lunae, Fellon de Magnete, Le Febure de Terrae motu, Oudin de Igne, Nocetius de Iride, Lupus de Barometro, Gaguiere de Principiis Physices, Empedocles de Sphaera, Manilius, et Cassola de Astronomia, Aratus de Phaenomenis, Souces, et Mylius de Cometis, Doulard de Magnitudine Dei in Natura, Marcellus de Piscibus, Nicander de Moratu venenato, Seuerus de Aetna, Aemilius Macer de Herbis, Vanierius de Praedio Rustico, Rapinus, et Cessieres de Hortis, Grainger de Cannas Sacchari, Opitz de Vesuvio, Waller de pugna Cetorum, Petitus de herba Thea, Marsy de Passere Canario, Oppianus de Venatu, Columella de cultura Hortorum, Vida de Bombycibus, Miniscalchi de Moris, Spaluerini

de Oryza, Dyer de Lana, Stay de Philosophia Newtoniana, Haller de Alpibus. — — Debeo abrumperre, quia finem in vnico Naturae regno non inueniam. Nulla est disciplina, nulla scientia, nulla ars, quam non habeamus opera Poeeos cumulate traditam. Sed hoc luce palam erit, vbi Poeticam Particularem in conspectum dederō. Isto in loco si nomina, scriptaque Poetarum, qui inde ab exordio carminis ad progressum bonarum artium opitulati sunt, cogam ad tribunal, merito reprehendar, quod ex magistro Poeeos, qualis esse constitui, abiecta subito voluntate in Historicum me transformauerim. Scribenti mihi de Poetica Generali multa sunt leuiter contingenda, multa quodam quasi indicio, admonituque ad memoriam reuocanda; multa, quae huc proxime necessaria non esse reor, praetereunda; nam si omnia, quae cum Poesi non inepte cohaerent, minutim declarem, parerga sine numero faciam, sermonisque limites non repriam, et opus meum non pictura, et imago Poeeos, sed quoddam veluti horreum euadet; Lectores autem mei, quod nolo, partim solem sibi ostendi querentur, partim etiam valde rudes a me se se haberi dolebunt.

Tertium Poeeos Vsum, utilitatemque dico esse, suisque semper in Doctrina, et praeceptione Morum; qui profecto tanto est excellentior altero, quanto magis, et ante Scientias, Artesque profanas aestimanda, curandaque est recta Morum ordinatio, et vita omnis in honestate, virtutibusque agenda. Itaque si consistam in Philosophia Morum, quaeramus, quid hic agant Poetae? confiteri debeo, et vna mecum omnes, qui eos docentes, canentesque acceperunt: Nullum esse Vitium, a quo non auertant; nullam Virtutem, ad quam non impellant; idque tam adpositis, tam suauibus, tam validis stimulis, et adminiculis, ut

maxime mirum , simileque prodigio sit , si quis eorum monitis , praeceptis , imaginibus , et oratione non totus commoueatur . Quaecunque Aristoteles , et ante illum diuinus Plato ; quidquid hoc utroque antiquiores Thales Ionicae , aut Pythagoras Italicae Philosophiae principes ; quidquid alii huius generis magistri de Deo , de bono , de malo , de vi , mysteriisque naturae humanae , de perennitate animorum , de prae- mio virtutum , et poenis vitiorum , quidquid de vita , et moribus differuerunt , litterisque prodiderunt , hoc non ab ipsis fuisse inuentum , sed qui pluribus aetatis bus antecesserunt , Orphei , Musaei , aliorumque Poetarum documentum esse nemo nisi peregrinus in litteris audet inficiari . Eamus iam ad praecipua Poeticae capita ; aliam esse Poesim Narratiuam , aliam Dramaticam , aliam Lyricam ; aliam Praeceptiuam in Prooe- mio huius operis indicaui . Si partes eorum , officia- que percurramus ; si coniiciamus oculos in argumen- ta illa , quae isthic pertractantur , seu narret Poeta ut Historicus , seu doceat ut Philosophus , seu agat ut Histrio , seu neruos increpet , aut tibiam animet , ut Musicus , seu pingat ut Pictor , semper in doctrina Morum est , agitque eum in finem , ut bona , mala- que ostendat , virtutem reddat amabilem , vitium effi- ciat horridum . Sunt in Parnasso , seu potius Regno Poetarum Sententiosi Philosophi , sunt Fabulatores Ae- sopii , sunt Historici Romanenses , sunt scriptores Bu- colici , sunt Epici , sunt Comici , Tragicique , sunt Sa- tyrici , sunt multi alii . Quid hic est aliud , quam scho- la , disciplinaque Morum ? quid inquam aliud , quam totidem lectissimi praeceptores , magistrique vitae hu- manae diuino quodam munere nobis erudit , concep- sique ? Sententiosos Poetas illos intelligo , qui prae- stantissimas morum doctrinas breui versu proposue- runt eo plane consilio , quo legislatores vetustissimi le-

ges suas fancire , conscribereque sunt adgressi. Ut enim Carmina plurimum faciunt ad memoriam , sic nec scio quem enthusiasmum in se continent. Rem in reliquiis Solonis , Pythagorae , Theognidis , Phocylidis , Tyrtaei , Lini , Naumachii , aliorumque similium experiamur. Fabulatores Aesopii , Milesii , Romanenses , et si qui sunt huiusmodi , qui mendacia ingeniosa sermone venusto , iucundoque proponunt , nonne conuentius afficiunt animos , docentque mentes nostras , quam severa , iejunaque Philosophorum placita ? Quid Bucolicis magis est sincerum , candidumque ? in his viuum est exemplum felicissimae illius aetatis , in qua sanctam , et ingenuam quamdam simplicitatem , fidem , amicitiam , et intaminatam morum integritatem , primaeuamque innocentiam contemplamur. De Lyricis , Epicisque usurpo illud , quod ait Tullius : Quam multas nobis imagines non solum ad intuendum , verum etiam ad imitandum fortissimorum virorum expressas scriptores et Graeci , et Latini reliquerunt (a) ? Mimus , et Comoedia , Tragoediaque iam olim sua virtute hoc emeruit , vt inter praestantissima , quae Graecia dedit , opera Poetice numeraretur. Multum est , quod dicturus sum ; sed euenisce non ambigunt , quibus historiis temporum est perspecta : his Poeticæ partibus , Comoedia , Tragoediaque rite adornatis factum fuisse , quod Athenæ , quod urbes aliae mores suos castigauerint , seque ad meliorem viuendi normam traduxerint. Satyrici agunt extra Scenam : per omnia vicia sine ullo ordine , limiteque vagantur , eaque car- punt more veteris Comoedie , et censuram lepide , dicaciterque cum iocis coniungunt , infectos mores multo sale , et aceto defricant : vt adeo Satyram totam carpendis hominum vitiis , et emendandis moribus institu-

(a) Orat. pro Archis n. VI.

tam dicere debeamus. Vere possum dicere: pleni sunt omnes libri, plena sapientum voces, plena exemplorum vetustas, quae iacerent in tenebris omnia, nisi Poetarum ingenium, et lumen litterarum accessisset (*a*). A Poetis praestantissimas Respublicas institutas, informatas, ex ornatas, ad florarentem denique statum perductas esse vere docet Ioannes Spondanus, et multa, quae ad propositum huius capitinis faciunt, graui, solidoque sermone recenset (*b*). Si quis plura, quam ego haecenus dicere volui, desideret, postulari possunt e Strabone aduersus Eratosthenem, e Proclo Diadoco, Heraclide Pontico, Rhodigino, Petrarcha, Boccatio, Scaligero, Henrico Stephano, Guilielmo Budaeo, et innumeris aliis, qui cauillatorum animos expugnare, ignorantiam ignominia notare, vanosque assultus profigare non desinent. Hic iam mea dicta complectatur, proponatque Horatius:

Sic honor, et nomen diuinis Vatis, atque
Carminibus venit. Post hos insignis Homerus,
Tyrtaeusque mares animos in martia bella
Versibus exacuit; dictae per carmina sortes,
Et vitae monstrata via est; et gratia Regum
Pieriis tentata modis, ludusque repertus,
Et longorum operum finis; ne forte pudori
Sit tibi Musa lyrae solers, et cantor Apollo (*c*).

Vnus instar omnium esse potest Clemens Sibilati Doctor Patauinus, qui praemium illud, quod Academia Mantuana anno MDCCLXX proposuit pro Utileitate Poeseos optime scribenti communi, meritoque suffragio obtinuit.

(*a*) Hunc in sensum Cicero loco cit. (*b*) Libro de Poetica. (*c*) In Arte Poet.

C A P V T Q V A R T V M.

*D E A E S T I M A T I O N E , E T H O N O R E
P O E T I C E S .*

THEOPHRASTUS ait plurimum conferre Oratori lectionem Poetarum; multique eius iudicium sequuntur. Neque immerito; namque ab his et in rebus spiritus, et in verbis sublimitas, et in affectibus motus omnis, et in personis decor petitur (*a*). Voltaireum vero grauissime perorantem audio, ut persuadeat Poesim apud omnes omnino populos necessario praemitti debere emendationi, sanoque Gustui Eloquentiae solutae. Cicero, quo grauorem arbitrum nescio, existimabat non posse Oratoribus suppeteret quod quotidie dicant in ea, quae tunc erat, rerum varietate, nisi animos suos doctrina Poetarum excolant; aut ferre animos eam contentionem, nisi eos doctrina eadem relaxent. Fatetur se his studiis impense deditum, hinc omnem suam Orationem, et facultatem censi, hoc ex fonte hauriri; et nisi Poetarum praeceptis, litterisque sibi ab adolescentia suasisset, nihil esse in vita magnopere expetendum, nisi laudem, atque honestatem, numquam se pro salute Populi Romani intot, ac tantas dimicationes, atque in eos profligatorum hominum quotidianos impetus obiecturum fuisse (*b*). Parum est dictum, si prioris Capitis dissertatio, meritaque Poeseos valent, ut certe valere debent. Non vna est Eloquentia, quam Poesis adiuuat; non vnum vitae, morumque praeceptum, quod ab illa accipimus: Humanas, Diuinasperne res complectitur Poe-

(*a*) Apud Quintil. L. X. Cap. I. (*b*) In Oratione pro Archia. n. VI.

sis, aestimari meretur, sicutque apud omnem retro aetatem, quae quidem rationem, humanitatemque nouit, in amore, pretio, et aestimatione; Poetae apud omnes Gentes de ceteris hominibus sapientissimi, optimi, diuinique semper sunt habiti. Nihil dicam de Arabibus, nihil de Persis, et Scythis; quid Poesi gloriösus, quam sanctos olim viros Moysem ducem, et David regem, verosque Dei nostri ministros, et nuncios numeris poeticis fuisse loquutos? Salomon ille hominum sapientissimus hausta diuinitus sapientia poetica etiam cognitionem accepit, scripsitque multa carmina, dignum tali rege melos, qui Tragoediae, Comœdiae, Satyraeque peritus fuisse dicitur tot ante seculis, quam Aristoteles obseruatione naturae, Poetarumque antiquorum lectione ista cognoverit, et posteris cognoscenda scripto tradiderit (*a*). In Graeciam si trans eundem sit, quaerendumque, quo in pretio, aestimationeque fuerit Poesis? luce clarius intuebitur ille, qui Historiam optimam temporis, veritatisque testem clare sibi perspectam habet, certumque tenet, omnes eos, qui de diuinitate, de mundo, de rerum ortu differuerunt, habenturque doctrinarum inuentores, per Poesim ad Philosophandum fuisse instructos. Per idem temporis interuallum, ait D. Augustinus, extiterunt Poetae, qui etiam Theologi dicerentur, quoniam de diis carmina faciebant. - Ex quorum numero fuisse perhibentur Orpheus, Musaeus, Linus (*b*). Nominantur alii multi. Septem illos Sapientes poetica laude floruisse tradit Diogenes Laertius in Vita singulorum. Sed quis omnes enumerando sit, qui hos vel an-

(*a*) Fuerunt Carmina eius quinque et mille, ait, L. III. Reg. Cap. IV. Quod Septuaginta interpretes dicunt: ἀλλα, Cantica ejus quinque mille. Hunc in locum Abulensis, et Iacobus Salianus audiri possunt. (*b*), L. XVIII. de Cuius. Dei C. XIV.

tecesserunt, vel consequuti fuerunt? Pro omnibus aliis sit deus ille Philosophorum Plato, tum quod auctoritas eius pro antiquitate differenti mihi maximum pondus faciat, tum quod opinionem illam, qua quidam putare possunt, Poesim omnem damnari a Platone, aut impedire nascentem cupiam, aut natam destruere. Plato ille, qui certam Poetarum nationem, et imitationem sua e Republica facto Senatus Consulto videtur excludere (*a*), ait Poetas esse deorum filios, et prophetas (*b*), admiraturque tantopere, ut ipso sapientiae patres, ac duces nuncupet (*c*): Carminis excellentis Poetam non arte, sed adflatu diuiniore fieri docet (*d*). Immo vero, inquit, Musa diuino instinctu concitat Poetas; conciti Poetae alios etiam furore corripiunt, ut fiat annulorum quodam modo mirus ordo, quem creditur magnes efficere. Addit, quod est insigne ad aestimationem, nihil aliud esse Poetas, dum adflantur furore, quam deorum interpretes (*e*); praeclara poemata non hominum esse inuenta, sed coelestia munera; quia nemo, etiamsi orbem illum doctrinarum obiuerit, accuratissime excellens Poeta evaserit, nisi coelestis ille vigor, et concitatio feruentior accesserit (*f*). Denique cum quaerit, qui sint verorum nominum doctores, Sophistas irridet, Poetas censet adeudos, non omnes quidem e triuio, sed diuinos, qui a diis vera rerum nomina didicerint (*g*). Hos ait esse virtutum genitores (*h*). Non est, cur credam Platonem, cum de Poesi, Poetisque loquitur in Ione, vti Ironia; hoc enim non nemo eruditorum mihi aliquando proposuit. Si quid oculi, mensque mea videt, lego pluribus in libris verba, sensumque Plato-

(*a*) Lib. III. et X. de Rep. (*b*) Lib. II. de Rep. (*c*) In Lyside. (*d*) In Ione multa scribit hunc in sensum. (*e*) Ibidem. (*f*) In Phaedro. (*g*) In Cratyllo. (*h*) In Coniuicio.

nis consentire, vti loca, quae adtigi, demonstrare pos-
sunt. Ironia, ne quis forte parum cautus in errorem
inducatur, non est consuetudinis, et characteris seu
Socratici, seu Platonici; sine inuolucris, et nude pro-
ponere amant res suas; aut certe, si quando Ironiam
faciunt, non multo post secernunt illam, vt veritas
sincera, candidaque etiam eminus appareat. Socrates,
quem Plato suis in Dialogis loquentem facit, morti
proximus Paeana cecinit, qui ante fabulam decanta-
rat (*a*). Ipse autem Plato veram Poesim tractat ver-
bis sane quam magnificentissimis; sed abusum illius
reprehendit, vti solemus in artibus omnibus, quas
male versari, finemque in perditum conuerti videmus.
In Ione docet Philosophus nec Poeticam, nec illius
interpretandi vim, ac facultatem artis cuiusdam prin-
cipio, et industria constare; estque totius huius dispu-
tationis scopus Originem, et Naturam Poetics ostendere.
Caussam autem primariam statuit Deum, id est,
Musam, cuius vi etiam imperiti homines bonos ali-
quando versus effuderint. Ione Rhaphsodium carpit,
quod neglectis aliorum Poetarum carminibus Home-
rum recitet, ad lyram canat, et interpretetur. Lucu-
lenta sunt eius verba, quae ego breuitatis caussa praetermitto: legi possunt. — Quod in Libris de Repu-
blica citatis de certa Poetarum natione, et imitatio-
ne statuit, nec ad totam Poesim, nec ad omnes Poe-
tas, qui eatenus erant, pertinet. Hoc mihi certum es-
se videtur tum e contentione sermonum Platonico-
rum, tum sensu plurium Criticorum. Fabulas Ho-
meri promiscue legi noluit, ea credo de caussa, quod
ad earum lectionem idoneos non putauerit esse vulga-
res homines, metueritque, ne quae in iis legerent,
in sensu litterali accipiant, et aliam, quam suo iam

(*a*) Diogenes in Vita.

tempore fuit, de diis, eorumque religione opinionem in animos suos inducant. Ceterum si senatus consultum Poësim vniuersam complectitur, fas est abiicere; nec Gentes, nec Christiani vñquam ea se lege teneri putauerunt. Quod olim Rethores, et Philosophi Roma sint expulsi, vt memorat Cicero, Suetonius, et Gellius, num aetates aliae hoc exemplo fuerunt induæ ad aequale facinus? Cur Plato ipse, cur Socrates, et alii veræ sapientiae, sanctitatisque viri Poësim coluere? Ceterum tulerit legem Plato, eaque Poësim sua e Republica exulare iussit; quid ad rem? Maximus Tyrius Philosophus Platonicus ostendit Ciuitatem, et Rempublicam Platonis esse Imaginariam, quae non possit esse ad vsum, et conditionem nostri generis. Cum enim condatur ab eo nouum Genus Hominum, formeturque Respublica, quae tota constet ex Mente, et Ratione; nostra haec Poësis, quae delectando prodesse debet, locum, et utilitatem in ea ciuitate habere tam non potest, quam Ars Medica apud homines, qui nullis morbis sunt obnoxii, sed ex natura sua semper sani, perennesque. Commando Librum Plutarchi de Poëtis audiendis a Cl. Krebsio praeclare illustratum. Qualis ea sit Respublica, nouissime demonstrarunt in Gallia Fraguier, et Conture; in Italia Ludouicus Casale. Fatetur Plato libro nono rem suam publicam nec esse, nec aliquando futuram. De Romanis, Latinisque dicere vnde incipiam? Nusquam erat maior aestimatio Poësos, quam in aetate Scientiarum aurea. M. T. Cicero, ille ingeniorum princeps, doctrinarumque lux, decurrebat quodam modo propensius in Poësim, ante Poeta, quam Orator (*a*). Imperii Romani sumi princeps Iulius Caesar Dictator (*b*), Octavius Augustus (*c*), Tibe-

(*a*) Plutarchus in eius Vita. (*b*) Suetonius Cap. LVI.
(*c*) Idem Cap. LXXXV.

rius (*a*), Nero (*b*), Titus (*c*), Domitianus (*d*), Hadrianus (*e*), Balbinus, Gordianus, Macrinus, Gallienus (*f*), Numerianus (*g*), aliquique boni, et mali Poesim dignam esse putarunt, quam suis etiam curis, lucubrationibusque colerent, et diuersa poemata pro varia temporum, rerumque conditione elaborarent. Imperatores cum habeamus Poetos cultores, praeteribo Praetores, Augures, et Consules; maioris auctoritatis gratia commemoro sacros Ecclesiae nostræ Antistites Cyprianum, Paulinum, Hilarium, Ambrosium, Fulgentium, Gregorium Nazianzenum; et qui sunt his similes. Supremi Pontifices Damasus, Gregorius Magnus, Pius II. Leo X. Urbanus VIII. diuinis rebus et gerendis, et canendis magni, quo animo in Poesim esse debeamus, exemplo suo docuerunt. Notum est ex Historia ciuitates Graecorum, Romanorumque liberos suos a prima inde pueritia Poetis tradidisse, eosque Poesi erudiuisse, quod persuasum sibi habuerint, primam quamdam Philosophiam, quae ipsos ab ineunte aetate ad eam viuendi rationem adducret, in ea esse depositam, quae mores edocet, et pius, generosumque spiritum ingenerat. Audiamus Horatium in epistola prima libri secundi:

Os tenerum pueri, balbumque Poeta figurat,
Torquet ab obscenis iam nunc sermonibus aurém,
Mox etiam pectus praeceptis format amicis,
Asperitatis, et inuidiae corrector, et irae.
Rede facta refert, orientia tempora notis
Instruit exemplis, inopem solatur, et aegrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret vnde preces, Vatem ni Musa dedisset?

(*a*) Idem Cap. LXX. (*b*) Idem Cap. XII. et Tacitus I. XIV. Annal. (*c*) Idem Suetonius Cap. III. (*d*) Idem Cap. II. (*e*) Aelius Spartianus. (*f*) Iulius Capitolinus. (*g*) Flavius Vopiscus.

Poscit opem Chorus, et praesentia Numina septit;
 Coelestes implorat aquas docta prece blandus,
 Auertit morbos, metuenda pericula pellit,
 Imperrat et pacem, et locupletem frugibus annum.
 Carmine dii superi placantur, carmine manes.

Dixi de Aestimatione; transeamus ad Honorem, qui Poesi, eiusque cultoribus probis est impensus ab hominibus sani, verique Gustus. Est autem Honor signum, et testimonium quoddam externum secundi iudicij, ac aestimationis; est praemium, aut merces virtutis, ac meritorum; est maximum bonorum exterorum, debeturque duntaxat bonis. Hic mihi iam, nisi taedium longitudinis metuerem, perquam primum esset celeberrimos ex omni aetate viros toga, sagoque inclytos in medium adducere, qui Poësim variis muneribus, honoribusque usque ad inuidiam prosequuti sunt. Aristoteles Honoris partes enumerat Libro primo Rheticorum; ego illas ad alia capita reuocabo. I. Vespasianus, et Hadrianus gloriösi nominis Caesares Graecis, Latinisque Poetis annua stipendia, eaque valde opima suo e fisco constituerunt (*a*); alii magnificis congiariis, pecuniisque ingentibus poemata suorum honorarunt, et nonnunquam singula etiam carmina liberalissime inaurarunt. Hanc in laudem vocandus mihi est M. Aurel. Antoninus Caracalla, qui dum ab Oppiano muneric instar acciperet Opera eius Poetica, non solum patri eius Agesilao veniam ab exilio reuertendi dedit, sed pro singulis eius versibus statuere aureum numerari iussit (*b*). Videtur mihi saepe seu Augusti, seu Octaviae sororis incitatus nobiliiori facinore exemplum superare, sibique nomen ae-

(*a*) Suetonius, et Spartianus. (*b*) Habemus adhuc eius Halieuticon, et Cynegeticum, siue Carmen de Piscatu, et Venatione. An utrumque hoc opus Caesari dedicauerit? Historici diserte non referunt.

ternum

ternum comparare voluisse. Virgilius enim pro singulis illis versibus, qui sunt de Marcelllo Augusti ex sanguine nepote dena sestertiorum millia in acceptis habuisse, et tenui valde ex patrimonio tantam ad opulentiam ope Poeseos venisse scribitur, ut compertum sit post mortem reliquise prope quadringenta millia florenorum nostratum (a). Longe intra illam vetustatem est de Actio Sannazario, qui quum argutum Hexastichon scriptisset, quo Venetorum urbem Romae anteferendam esse adfirmauerat, tria millia HS pro singulis versibus persoluta retulit (b). II. Notius est, quam ut dici debeat, coronas Poetis esse datas a Caesaribus, et Regibus solenni apparatu, magnoque plausu ciuitatum, ac prouinciarum. Gloriatur iterum Papinius Statius fertis, coronaque aurea donatum se esse a Domitiano Augusto (c). Franciscus Petrarcha uno eodemque die inmitatus erat a Senatu Romano, et Academia Parisina ad suscipiendam lauream: suscepit coronam in Capitolio (d). III. Amicitia Principum Viatorum maius est Honoris argumentum; in quo complures mire liberales, et suimet prodigos fuisse compiero. Scipio Africanus. Ennio (e); ille idem, et C.

(a) Commentatores in eum locum. Conf. Budaeus Lib. III. de Aſſe ex Auctōribus Vitae Virgilianae; et de la Cerda Cap. VII. Elogiorum in Virgilium. (b) In Vita operibus praefixa. Huc facit illud, quod ait Ouidius Libro III. de Arte. (c) Terme nitidas Albana ferentem dona comas, sanctoque indutum Caesaris auro visceribus complexa tuis, fertisque dediti oscula anhela meis etc. Scribit Vxori suaे Claudiæ Lib. III. Silvarum. Et: Palladio tua me manus induit auro; sit in Eucharistico ad Domitianum L. IV. Silu. (d) In Vita ab Hier. Squarzafico. (e) Q. Ennium Scipio ex Sardinia Romanam deduxit; quod non minoris aestimamus, ait Probus in eius Vita, quam quemlibet amplissimum e Sardinia triumphum. Plin. in H. N. Lib. VII. Cap. XXX.

Laelius Lucilio (*a*), Lucullus Archia (*b*), Marius L. Plotio (*c*), Augustus Virgilio, Mecaenas Horatio, Messala Tibullo (*d*), Gratianus Ausonio (*e*) -- vñ sunt familiarissime. Hiero Syracusanus felicem se putabat, quod Simonidem, et Pindarum muneribus, et amicitia complecti possit (*f*). IV. Innumeris sunt Poetae, qui gratia suae Artis ciuitate, magnisque praefecturis, ac summis dignitatibus donati fuere. Statius ad tertium Consulatum (*g*), Ausonius ad varia principatus munera (*h*), Prudentius ad maximos honores euaserunt (*i*). Nulla est honoris, auctoritatisque eminentia, ad quam illustrandam Poetae exaltati non fuissent. V. Quantum est illud, quod autographa singularium Poetarum magni Reges postulauerint, ut suas illis Bibliothecas nobilitarent, grandique munere, et rei frumentariae representatione acceperint (*k*)? quod poemata eorum aureis inscripta litteris, vel publicis incisa tabulis, aut gemmea, pretiosaque in scrinia recondita fuerint (*l*)? VI. Dicamne Imagines Poeta-

(*a*) Vbi se a vulgo, et scena in secreta remorant virtus Scipiadae, et mitis sapientia Laelii, nugari cum illo, et distincti ludere, donec decoqueretur olus, soliti. Horat. Lib. II. Serm. I. a v. 71. (*b*) Gyraldus in Hist. Poet. Dial. IV. (*c*) Ibidem. Et Cicero in Orat. pro Archia. (*d*) Notum est e Libris eorum. (*e*) Petrus Crinitus L. V. de Poetis Lat. (*f*) Apud Gyraldum in Hist. Poet. (*g*) Augusto pia tura, victimasque pro nostro date Silio Camoenae. Bissexos iubet is redire fasces. Canit Martialis. (*h*) Petrus Crinitus. (*i*) Idem. (*k*) Ptolomeus Sophoclis, Euripidis, et Archilochi Carnina. (*l*) Pindari Odae aureis litteris erant exaratae. Lycurgus Orator Atheniensis legem rogauit, ut Tragoediae Aeschyli, Euripidis, et Sophoclis publicis mandatae tabulis seruarentur; ita Plutarchus in eius Vita. Alexander M. numquam Homerum e manibus posuisse vide ri potest, nisi quando eas cum hoste conseruit. Cum nuncius gaudio gestiens adcurreret rem prospere gestam cum hostibus narraturus, Quid mihi bone vir magni nunciabis, nisi nuncies Homerum reuixisse? Post Darium praelio deuictum adeptus scri-

rum in Larariis inter Heroes dedicatas, erectasque pri-
uatum, publiceque statuas? Hoc Athenis factum esse
nouimus in honorem trium Virorum, quorum Tra-
goedias omnis aetas admiratur (*a*). Claudiano Arca-
dius, et Honorius Impp. Senatu petente statuam in
foro Diui Traiani erigi, collocarique iusserunt (*b*).
VII. Non est inferius honoris testamentum, quod
mortuis Poetis amici, hostesque parentauerint, et
funeri bene precati fuerint. Idem ille Alexander cum
in Lyciani contra Persas iturus venisset, Theodectis
Tragici sui olim condiscipuli statuam in foro positam
coronauit, eique exequias fecit (*c*). Crediderunt ve-
teres Lystrandrum Laconum Regem, dum ob sideret
Athenas, a Libero Patre admonitus, ut Sophoclem
delicias suas humari sineret (*d*). Scipio statuam En-
nii sepulcro imponi iussit, clarumque illud nomen, aut
potius spolium ex tertia orbis parte raptum in cinere
supremo cum Poetae titulo legi (*e*). Quid? Getae
fera gens, et a Musis mansuetioribus prorsus aliena

nium in regia praeda ex auro, et gemmis fabrefactum, scitaba-
tur ab eis, qui Persicæ luxuriaæ erant non ignari, equisnam es-
set tam pretiosi operis vlus? vbi regia audiuuit in eo vnguenta
seruari solita. Quin, inquit, rei magis pretiosae fit posthac cu-
stos; Homerumque in loculo clausit. Sabell. L. VII. ex Plu-
tarcho, et Plinio. Cicero autem in Orat. pro Archia n. X. sic
ait: Cum in Sigeo ad Achillis tumulum adstitisset, O fortuna-
te inquit Adolescens, qui tuae virtutis Homerum paeconem
inueneris! Et vere; nam nisi Ilias illa extitisset, idem tumu-
lus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruiisset.

(*a*) Plutarchus in Vita Lycurgi. — Alexander Seuerus,
scribit Lampridius, Virgilium Platonem Poetarum vocabat, eius-
que imaginem cum Ciceronis simulacro in secundo Larario habuit,
vbi et Achillis, et magnorum virorum. (*b*) Raphael Maffeus Vo-
laterranus. Hederich, et alii referunt Inscriptionem. (*c*) Plu-
tarcho in Alexandro, et Gyraldus Dial. VII. Dignus ipse,
qui paeconem, quem Achilli inuidit, esset aliquando fortitus.
(*d*) Iouianus Pontanus a Georgio Trapezontio apud Gyraldum
Dialogo IV. (*e*) Plin. H. N. L. VII. C. XXX. Cic. Orat. pro Ar-

Ouidio solennes exequias celebrait, erexitque sepulcrum pro terris illis sane magnificum (*a*). VIII. Post tanta aestimationis monumenta nihil aliud restare poterat, quam ut etiam aiae, templaque ponerentur, et quasi diuinis honoribus Poetae consecrarentur. Enītūd quoque! Augustus Caesar Virgilii amici sui natalem, qui sicut idibus Octobris, quot annis celebrabat, et quibusdam veluti ceremoniis venerabatur (*b*). Pindarus ut partem eorum, quae Apollini offerebantur, acciperet, singularis gratiae loco concessum erat. Immo ut a ficerote in sacrificiis ad coniuia, coenäsque Deorum vocaretur, praeceptum fuit. — Argui si quando rem diuinam faciebant, in hospitalitiis Apollinem, et Homerum hymnis, quod vtique Deorum est carmen, inuocabant (*c*). Phalaris Tyrannus Stesichoro templum posuit; quod etiam Ptolomaicum Philopatorem Homero praestitisse certum est. Collocauit autem Homerum sedentem, circum vero simulacrum eas ciuitates, quae Homerum ciuem suum esse iactant, statuit (*d*). IX. Omni honorum genere tam in vita, quam post mortem culti fuere Poetae. Syracusani multos Atheniensium bello captos libertate donarunt, quod audirent eos Euripidis carmina, cuius tum erat Poësis celeberrima, decantare: tanta fuit Poëtices reverentia (*e*). Alexander iam alias memoriatus Thebis captis occidit nonaginta ciuium millia, triginta millia sub hasta vendidit, solam Pindari familiam honorauit, eiusque nepotis domum intactam con-

chia. n. IX. Ouidius L. III. de Arte: Ennius emeruit Calabris in montibus ortus contiguus ponit Scipio magno tibi. (*a*) Alexander Donatūs refert e scriptoribus antiquis. (*b*) Apud Geraldum Dialogo IX. Huc facit, quod de Silii erga Virgilium pietatē narrat Plinius L. III. Ep. 7. Martialis Lib. XI. epigr. 49. et 51. Iterum Lib. XII. epigr. 68. (*c*) Aelianus Lib. IX. (*d*) Idem L. XIII. (*e*) Muretus in Varijs Legionibus.

sistere passus est (*a*). Vnum est quod addo: saepè factum legimus Poetarum liberis, familiaribus, et posteris, patriæ quoque ipsorum praeclara emolumenta, decoraque ab aequis Poeticæ aestimatoribus suis collata (*b*).

Hacc erat fortuna Poeticæ aureis illis temporibus, quando lauri creuerunt in gratiam, et honorem Poetarum. Possumne cum veritate pronunciare, quod infelix amorum scriptor est conquestus? - Nunc hederae sine honore iacent, operataque doctis cura vigil Musis nomen inertis habet (*c*). Aut putemne Iuuenalem non tam de sua, quam de nostra tempestate praefago quodam spiritu percontatum esse? - quis tibi Mecaenas? quis nunc erit aut Proculeius, aut Fabius? quis Cotta iterum? quis Lentulus alter? tunc par ingenio pretium, tunc utile multis pallere, et toto vinum nescire Decembri (*d*). Respondeo, non minorem nunc esse Poeseos aestimationem, honoremque apud sapientes, doctos, et aequos rerum arbitros, quam olim fuerit optimis temporibus. Omnes, qui aliquid de ingeniis, deque hominibus eruditissimis, et studiis liberalissimis possunt iudicare; omnes illæ terrarum prouinciae, quæ sensu humanitatis, cultuque morum antecellunt, bonos, probosque Poetas omnibus honorum insignibus, fortunarumque munericibus dignos esse censem. Conuertamus oculos in eas regiones, quas luce Scientiarum, Artiumque illustratas nouimus; et qui apud eas viuis, mortuisque Poetis honores habeantur, diligentius adspiciamus. Quis Italorum, qui litteratus sit, et rerum peritus, non praedicat Ariostum, Dantem, Tassum, Guarinium,

(*a*) Aelianus Lib. XIII. et Plin. L. VII. Cap. XXIX. (*b*). Pro vniuersitate hec Capite plurima habet Lilius Gyraldus in Historia Poetarum. (*c*) Lib. III. de Arte. (*d*) Sat. VII.

Metaftafum , Goldonium ? -- Quis in Gallia Boila-
uim , Molierum , Racinum , Cornelium magnum , Cre-
billoniuim , Mariuauxium , Ronſardum , Sabatierum ,
Segraisium , Rouſſouium , Voltairum (a) ? Celebra-
tur hodie St. Lambert , Dorat , de Pezey , Bernard ,
le Monnier , de l' Harpe , de Lille , Leonard , et alii.
Quantus in Anglia Dryden , Milton , Pope , Shake-
spear , Johnſohn , Ioung , et plures huius excellentiae ?
Vicinioreſ nobis ſunt Germani , quibus profeſto tan-
tus eſt Poetarum numerus , tales Horatii , Anacreon-
tes , et Homeri , quales antea numquam . Ego ſi po-
tiores recenſeam , dies me deficiet . Putemne illos tan-
tos futuros fuiffe , niſi honoris , commodorumque ſuo-
rum accessione extimulati ſpiritum illum poeticum con-
cepiffent , ferrenturque per vias paucis patrum ſuorum
tentatas ? Non continentur ſuis prouinciis nomina Poe-
tarum p̄aeclarissimorum ; ſed quemadmodum ipſi ſuo
Oeftro , ita laudes eorum , gloriaque immortalis vtram-
que ſolis domum , volo dicere , omnes humani , culti-
que ingenii regiones peruagantur . Laudamus eos , ce-
lebramus , admiramur , in coelos tollimus ; quo quid
maiſ eſſe potest , aut homine pulcro dignius ? Qui-
cunque communes intra limites ſublimi ſuo ſpiritu pro-
uecti inſignes hominum virtutes exornant , tametsi
maximum inter eos , heroasque eorum diſcriben in-
tercedat , parem tamen cum illis gloriam conſequun-
tur . An non aequa glorioſus eſt Homerus et Achilles ?
Virgilius et Aeneas ? Tassus et Godeſridus ? Posteri-
tas omnis , quae ſcriptis eorum ita delectatur , ut etiam
ad agendum incitetur , strenuos nobilesque Poetas li-
benter illis aequiparat , quos in hoc mundi theatro

(a) Rouſſau , Voltaire , et alii , qui a Poeti vera , qua-
lem eſformare volo , laudantur ; vita , quae habent in doctri-
na , moribusque , detestationem merentur .

maximis quibusque virtutibus conspicuos esse deprehendit. Idem seculum, quod Augusto Cælare gloriatur, non minori felicitati sibi ducit, quod Horatium, aut Virgilium genererit.

Sed quid dicendum de illis aetatis nostræ prouinciis, et hominibus, quos nec ad illa tempora aurea referre, nec in ea hominum classe constituere possumus, quos dixi aequos esse rerum arbitros, doctos, et sapientes? Quod huc addam, non aliud reperio, quam quod in prooemio huius operis minus, ac debueram, pathetice eloquutus fui. Iterum iterumque alio homines esse, qui Poëeos *Gustum* aut *nullum*, aut *malum* habent; illi sunt insigniter *Hæstes*, hi autem sua opinione *Amici*. Noui quam optime, numquam defuisse homines, qui optimam hanc Artem non ea, qua debebant, aestimatione, et honore acceperunt; habereque Poësim siue fato quopiam suo, siue mortalium vitio eandem omnino sortem, quam res omnes præstantissimæ, sacrae et profanae sunt experiae, vt nihil ab omnibus semper, et vbique probetur, tametsi sapientissimo, summoque opificum artificio factum. Queritur Theocritus non esse sui temporis homines, qui, vt antea plurimi et maximi, propter facta præclara cupiant laudari, et benedicentem ament. Vici sunt, inquit, lucri desiderio; vnuquisque manum in sinu tenens curcumspicit, vnde auferat argentum. Ne aeruginem quidem abstersam dabit alteri, sed ait: Longius abest tibia, quam genu. Sit modo mihi aliquid; Dii honorent Poetas. Nam quis alium audiat? satis omnibus Homerus; hic Poëtarum optimus, qui ex me nihil refert (*a*). Exper-

(*a*) Idyllio XVI. Illud adagium: Γεννητος εγγενερος, euenu tu quodam natum esse dicit Erasmus Roterodamus, et ad id re dit, quod ait Terentius in Andrja: Omnes sibi melius esse ma-

tus est Horatius non paucos Poetarum osores, et inimicos. At quos illos? rogabit aliquis. Nempe qui fuerunt Romanorum improbissimi, Satyraque dignissimi. Sic enim ait:

Quem vis media erue turba;
 Aut ob avaritiam, aut misera ambitione laborat;
 Hic nuptiarum insanit amoribus, hic puerorum;
 Huno capit argenti splendor, stupet Albius aere;
 Hic mutat merces surgente a sole ad eum, quo
 Vespertina tepet regio. Quin per mala praeceps
 Fertur ut puluis collectus turbine, ne quid
 Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
 Omnes hi metuant versus, odere Poetas;
 Faenum habet in cornu, longe fuge; dummodo risum
 Excutiat sibi, non hic cuiquam parcer amico,
 Et quodcunque semel chartis illeuarit, omnes
 Gestiet a furno redeuntes scire, lacuque
 Et pueros, et anus (a).

Erant aliquando caussae istae, quibus incitati homines intemperantes, et in vicia malicie liberi Poefim modis omnibus infectari, et nulli non mortalium detestabilem reddere laborabant. Nolo dicere vetusta haec odii, persequotionisque fomenta tempestate hac nostra penitus esse extincta. Quamdiu enim virtuti locus erit in humana societate, tamdiu Poesis bella geret cum incontinentia, cum avaritia, cum vitiis omnibus. Tanaquillus Faber multas accusationes congregavit; bellum aliud instaurauit Le Clerc; Baillet corruptionem morum Poefi adtribuit; Ioannes Iacobus Rousseau Scientiis, et Artibus probitatem euerti magno ore arguit. Fabrum solide confutauit Wilhelmus Schütz; Clericum, Bailletum, et similis intemperantiae calumniatores expugnauere Kortholt, Menage, Massieu,

Iust, quam alteri. Et: Proximus sum egomet mihi. Ac plura
 huiusmodi. (a) Lib. I. Sctm. IV.

Camusat, Gason, Temple, atque alii non pauci. Rous-
souio Rex Stanislaus, Heluetius, Bordes, Sabatier,
Abbt strenue occurrerunt, dimicaruntque. Multa simi-
lia recenset C. Henricus Schmidius in Litteratura Poe-
seos. Sed ego dum quaero quid sit, quod pauci ho-
minum nostratum aut malum, aut nullum Poeseos
Gustum habeant? *Ignorantiam* indicare debeo. Seu
palam sint Hostes, qui Gustu nullo sunt instructi; sius
suo in animo Amici, quibus inest matus Gustus, tan-
to luculentius suam ipsis *Ignorantiam* proferunt, quan-
to magis occultare conantur. Dicamus igitur aliquan-
do, quod videmus. Initius sim, si querar talem hac
aetate ignorantiam esse Poeseos, qualem apud aliquos
obtinuisse seculo quarto decimo non sine gravissimo
horrore memini: fuit enim nomen Poeticum tanto in
odio, ut, qui istud Humanitatis studium sequeretur,
faceretque versus, tamquam magus, et sortilegus, et
quod dicere noto, haberetur (a). Contemtores Poe-
seos, quicunque illi sint, tametsi sua luorumque
sententia doctissimi patentur, sane quam Ignari mihi es-
se videntur. Aut enim pulchram hanc Facultatem
sincere, veroque ex animo, aut similitate aspernantur;
primum illud Dementis, alterum etiam Superbae Igno-
rantiae est. Nam quis, amabo, Bonarum Artium ali-
quam possit pro nihilo putare, probroque adficere,
nisi idem omnino rudis, insipiensque sit? Vel quis est,
qui Poesim simulato contemtu, consumeliaque oneret,
qui son sua etiam in ruditate sit superbus? Certissimum
hoc est eorum vitium, qui doctrinae excellentis homi-
nes in ore, opinioneque aliorum esse affectant, sed
Poeticae sunt expertes: contemnunt, quod ignorant,

(a) Exemplum est in doctissimo sua aetatis Viro Francisco Petrarcha. Videatur eius Vita ab Hieronymo Squarzafico con-
scripta.

ne rei cuiusdam bonae ignorantes esse videantur; putantque hoc ex contemtu ad plenam sapientiae suae existimationem, ac gloriam se se adscensuros; tametsi tota eorum scientia saepe in cortice duntaxat verborum, aut phantasmate proprio consistat. Nae ego sim palmariter fatuus, et inhumanus, si aliquam earum scientiarum partem, quas illi tractant, in odium vocare destinem. Immo vero aestimo, colo, veneror; omnes ad bonum commune prognatas, et maximo Dei beneficio concessas agnosco; omnes utiles, aut necessarias praedico, commendoque, atque ut in iis excolendis, amplificandisque laborem, operam, et industriam omnem consumant, hortor, obtestorque. Hoc est, quod contendō: Non esse magni negotiū istud hominum genus arrogans, superciliosum, et plenum se denudare, ad sui, suaeque scientiae cognitionem cogere, et quam parua sit eorum doctrina, quam facilis, et leuis, quam umbratica demonstrare.

Alterum illud probrum, quod Amici Poeseos in Poësim inferunt, aequa oritur ex Ignorantia. Meminerimus utique multa esse tempora, quibus vel laetandum nobis est, vel dolendum propterea, quod magna quaedam felicitas, aut detrimentum in publicam, priuatamque rem sit enatum. Ecce Viri meritissimi ad maiora Provinciarum gubernacula statuuntur, reportantur victoriae, federa pacis ineuntur, augentur regna, nascuntur Principes, coronantur Reges, aut e praesenti morbi discrimine dono Superum liberantur; celebranda est pompa, solennes Deo gratiae referendae, communia gaudia, et gratulationes contestandae. . . Si mihi homines illos elegantissimos, Poeseos, et Artium Amoeniorum profligatores liceret adloqui, orarem sane vehementer, ut extollant aliquando vocem suam, et in communi, publicoque plausu amoris, et venerationis vestigia dependant. Opto enim audire

eloquentiam eorum, videre ingenium, et tam profunda&n, sublimemque scientiam impatienter expecto ac census incredibili desiderio miraculi: dicerem nefas esse Bonas Artes in solennibus laetitiis conticescere. - Silent illi, et vnam hanc vocem mittunt, vr Poetae, et Oratores loquantur. Poeticae ingenium, linguam-ue postulant in vicem silentii, infantiaeque suae. Non possum hic dissimulare, quod maxime miror. Si tam vilis, abiecta&que Poesis est opinione illorum, cur eam ad gaudia, ad Dei, hominumque honores, ad maxi- mas quasque festiuitates depositunt? aut si depositunt, eique partes etiam suas, sensaque committunt, cur aspernantur? Surgunt amici Poeseos in diuersis illius partibus voluntate bona, sed dispari plane artis notitia, tractatuque: et nescio an a secundo inde seculo tantus ardor exarserit carminum condendorum, tanta ambitio obtinendae laureae, tantum certamen seruien- di honoribus Magnorum, gratulandi, plaudendi, lu- dendi. Quod cum frequentius expendo, venit mihi in mentem Sinopensis illius. Dum enim Philippus Rex cum exercitu immineret Corinthiis, subito omnes con- citari, turbarique, et se vnuis quisque defendendo la- borare. Alii quidem saxa comportarunt, alii muros ciuitatis refecerunt, alii propugnacula, et turres muni- verunt, alii arma adpararunt, alii alia, quae ad ho- stem infringendum, repellendumque idonea censebant, properarunt. Diogenes cum ista videret, nihilque quod agat haberet, cincto circa se pallio suum ipse dolium volutare coepit; ac rogante quopiam, quid faceret? Volo, inquiebat, dolium, ne solus inter laborantes otiosè feriari videar. - Nihil dicam de veris Poetis, quorum manipulus apud Latinos est valde tenuis; il- los intelligo, qui satis esse putant verba in pedes, et vincula cogere, aut vnam, alteramue Fabulam Aeso- pi exemplis adcommodare; vel Comoediam, Tragoea,

diamque architectari; qui inquam dedecore adficiunt, quos honorare volunt; qui rem, quam adsumunt, odiosam, abominabilemque reddunt; qui non honorem, non aestimationem, sed iniuriam, sed pudorem, sed contumeliam faciunt Arti praestantissimae. Videas illorum folia vltro, citroque volitare, versari manibus legentium, recitari versus, ire nomina per ora hominum: tenet insatiabile multos scribendi caeothes. Quum recordor, quasi nauleo. His tamen applaudunt rudes, haec admirantur; hanc aliquando stultitiam illi etiam coronant, quorum laudibus nata est. Ipsi vero autores grandius intumescunt, effertuntur animo suo, et sublimi vertice feriunt sidera: totidem Apollines sibi esse videntur. Rideat, an stomachetur germana Poetarum Natio? - - Ridentur mala qui componunt Carmina; verum gaudent scribentes, et se venerantur, et vltro si taceas laudant, quidquid scripsere beati (a). Dimitto eos non tam contumeliose, quam Philosophum illum Phormionem Hannibal (b). Iustissimum meum dolorem breui hoc sermonе prodere malui, quam seu aquersarios nostros feuerissimos, seu amicos praeposteros acerbius insestari, oppugnareque. Quod dixi, dictum est in generе; et sic omnino esse perspicue palam est. Neminem unum suo nomine compellaui. Si quis est, qui aliquid verborum vel sibi ipsi attribuat, vel sentiat in se cadere, argumento est, reum esse. Tam vilem, nullatenus que esse Poesim putare nefas est, vt iniuriis onerata vocem mittere non audeat. Quis est, qui non sine omni sensu sit, et haberi despiciatur non doleat? Non est nouum, quod usus habet: Contemni grauius est, quam stultitia percuti. Si humanum esse creditur ae-

(a) Horatius Lib. II. Epist. 2. a v. 106. (b) De quo confitetur Cicero L. II. de Orat. n. XVIII.

gre facere; non sentire aegrimoniam scelus esse iudicatur? Iuuat aliquando Contemtores Poeseos admovere, ut sapiant; Amicos erudire, ut quo animo, studioque esse debeant, nouerint.

LIBER SECUNDVS DE NATVRA POETICES.

PRO OÈMIVM.

TA'M olim Aristoteles dixit Poesim esse *Imitationem* (*a*). Ieiunum, et breue pronunciatum est; ad natu-ram Artis Poeticae plene integreque cognoscendam non sufficit. Mihi quoque in genere Poesis est Imitatio; et ista quidem *Naturae*. At cum apud nos, in Bellis nimirum Artibus et Scientiis, Natura sit alia *Ordinaria*, alia *Pulchra* (*b*); Poesim utriusque hu-ius Naturae Imitationem esse dixi, sed hoc dicto veram Poetices imaginem non absolui; sunt enim alia linea-menta, quae rem efforment. Igitur sic habeto: Poesis est Ars, quae materiam omnem, veram et vero-similem pertractat, eamque vel narrat, vel agit dictione sibi propria ad vitam hominum instituendam. In hoc vniuersa Poetice sita est. Nomen illa suum a faciendo, fingendoque desumit (*c*); qua voce Artes omnes appellari possunt, quae vel factio[n]e, vel imi-

(*a*) Lib. I. de Poet. Cap. I. et II. (*b*) Parte II. Doctr. Boni Gustus. (*c*) Ποίησις, ποίησις, ποίημα etc.

tatione consistunt. Quoniam autem Ars nostra Poetica singularem habet imitationis, fictionisque praestantiam, hoc sibi nomen tamquam proprium κατ' ἔγοχην vindicauit. Materia ergo Poeseos est res omnis; potest eam narrare, et agere; sed siue narret, siue agat, colores, et dictionem sibi peculiarem obseruat, ac eo plane modo agit, quo Pictor; qui sibi primo materiam eligit de mundo vero, vel ficto; deinde conuenienter disponit, delineat, ornatque coloribus; rem denique suam ad mentes, moresque hominum instituendos confert: ut pictura Poesis erit. (a). Haec est Natura Poeseos, haec illa Imitatio Aristotelis; qui profecto eadem acie mentis, qua rerum omnium vim, naturamque viderat, hoc quoque, quod aiebam, adspexit. Nolo esse breuis in amplio hoc argumento; quae paucis proposui, hoc iam ordine explico:

I. QVAE MATERIA POETICÆ?

II. QVAE FORMA?

III. QVIS FINIS?

C A P V T P R I M V M.

D E M A T E R I A P O E T I C A E.

MATERIA Poeticae alia est *Communis*, alia *Propria*. Communem illam esse dico, quam Artes alias tamquam suam pertractant, vti Historia Naturalis, et Politica, Astronomia, Geometria, Philosophia rerum, et morum, Iurisprudentia. - Nam quidquid Scientiae ceterae seu sacrae, seu profanae diuīsim, singulatimque versant, hoc omne sibi Poesis suo iure deposita, adsumitque res Naturales, ac Diuinās, nullisque

(a) Her. in A. P.

terminis circumscribitur, aut definitur. Quid est, quod Poetae intactum reliquerunt, quod non inuenierunt, aut explicatus reddiderunt? Notissimus est Virgilius Maro. An non ita tractat omnia, ut vnum videatur et miles, et belli dux, et nauarchus, et astronomus, et geographus, et musicus, et historicus, orator, politicus, ciuis, iuris peritus, philosophus, et theologus? En in conuiuio Carthaginensi, nocturnoque illo festo, quod regina Dido hospiti suo Aeneae basilice adornauerat cithara crinitus Iopas personat aurata, docuit quem maximus Atlas. Hic canit errantem lunam, solisque labores; vnde hominum genus, et pecudes, vnde imber, et ignes; Arcturum, pluuiasque Hyadas, geminosque Triones; quid tantum oceano properent se tingere soles hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstat (a). Quo loco ostendit eminentissimus auctor cum Poesi terrestrium, coelestiumque rerum cognitionem esse coniunctam. Ego hic, dum communem Poeseos Materiam percurro, istud vnum animaduerti ab omnibus vehementer cupio: Periculorum esse ingredi regionem Poeticam, munusque Poetarum capessere. Cum enim infinita rerum scientia pro hac arte postuletur, valde primum est in tanta doctrinarum multitudine delinquere, et in campus Poeseos interminis ignorare aliquid, quod in oculos lectorum, spectatorumque incurrat, et auctorem suum dedecore, notaque vel negligentiae, vel inscientiae adficiat. Quis Marone doctior, atque etiam solertior? tamen cum in Africam eiicit heroem suum, non vnum alterumue ceruum, sed tota eorum armenta reperit (b). Quum autem celeberrimam illam venationem instituit, quae Didoni prima mali, lethique caussa fuit, ceruos iterum loca patentiora transmittentes, et agminatim

(a) Aen. I. a v. 740. (b) Ibid. v. 185.

relictis montibus in omnem partem fugientes exhibet (e). Est autem antiqua historicorum narratio, certos in Africa vel nullos esse, vel paucos; aut certe regioni, quae Carthagini vicina fuit, semper incognitos. Tolerari hoc forte potest; illud autem est turpisimum: peccari in eo, cuius doctrinam, et scientiam magister profitetur. Possum digito demonstrare, qui dum res Metaphysicas, Morales, Historicas, et Physicas de mineris, de bestiis, de plantis, aliasque Scientias, et artes carmine tradunt didactico, vitiis, erraticisque scatent usque ad ignominiam.

Altera Poetica Materia est *Propria*, et ordinaria, nempe *Actiones Humanae*. Poetae debent imitari *Actiones hominum*, prout illae fieri, et agi ab hominibus solent, aut possunt. Est enim Poesis pars Politicæ, seu Disciplinae Civilis; quae cum felicitatem ciuium pro fine suo habeat, haec autem in agendo sita sit, necesse est Poesim non secus, ac Politicam ad actiones humanas referri, easque primario, ac per se imitari. Propterea in actionibus hominum effingendis, et ad usum, atque ad emolumendum vitae exprimendis cura Poetarum, labor, et industria se intendit. Dicendum illis est de rebus bonis, et malis, experendis, et fugiendis, honestis, et turpibus, utilibus, et necessariis, de virtute, de iusticia, de prudentia, vitiisque contrariis; de disciplina ciuitatum, de moribus hominum, totusque rerum humanarum status ponendus ante oculos; in quo, dici nequit, quam multa, quam diuersa omnium vitiorum, virtutumque exempla versentur, quam dissimilia studia vigeant. Videntur mihi Poetae totidem esse Historici, Ethici, Philosophi, ac Theologi, qui crudelitatem et clementiam, stultitiam et prudentiam, incontinentiam,

(c) Aen. IV. v. 154.

et moderationem, turpitudinem et honestatem vi-
uaciter commemorant, et in virtutibus tradendis vitia
quoque demonstrant, illas vt consectemur, haec vt
fugiamus: quorum vtrumque nisi nouerimus, facere
qui tandem possumus? Inde est, quod Poetis maxi-
mum in modum vtilis, et necessaria sit rerum bona-
rum, malarumque cognitio, et perinde illis, ac Ora-
toribus sacris Philosophia Morum perdiscenda. Hoc
est, quod viri sapientes Poesim quamdam esse Philo-
sophiam fabularum inuolucri teactam existimauerint.
Quamquam cum Artes, et disciplinae omnes ad na-
turam humanam adiuuandam, perficiendamque ordi-
natae sint, quaenam Scientia Poetis non erit necessa-
ria? quid agent sine multiplici rerum humanarum, di-
uinarumque cognitione; quid producent cum laude,
et honore? Si circumspiciamus optimos quosque gen-
tium omnium Scriptores, auctoresque Poeticos, in
vnoquoque eorum certissima disciplinarum omnium
monumenta, vastam eruditionem, amplissimas scien-
tias, plenam, consummatamque Encyclopaediam palam
habebimus. An tam apte potuisset noster ille Home-
rus dicere de supremis, mediisque rebus? de natura,
coelo, et terra? de mari, et inferis? de regionibus,
ciuitatibus, legibus, artibus, institutis, de virtutibus,
et vitiis? an ita dextre, feliciterque fuerat imitaturus
actiones hominum, sermones, ingenia, mores, adfe-
ctiones, et studia, nisi multarum doctrinarum, atque
vniuersarum paene rerum peritus extitisset (*a*)?

Quaeret aliquis: Si proprium est Poetae humanas
actiones aemulari, fingereque, quid in Poesi bestiae,
quid res inanimes, quid dii, deaeque, quid tam in-
finita doctrinarum, artium, scientiarumque copia? —

(*a*) Multa super hoc argumento Marmontel, Vipernus,
Grauina, Casteluetro, Jacobus Pentanus, Gyraldus.

Respondeo: Haec omnia, quae aliis sunt communia, in Poesi spectare, ordinarique ad Materiam Propriam, ad actiones inquam humanas exprimendas, et docendas. Non sunt inanes apologi, non in risum puerorum adornantur fabulae; quidquid de belluis, de coeli, terraque partibus, quidquid veri, commentique componitur, hoc omne de Actionibus Hominum intellectum esto. Siue communem, siue propriam, priuatamque Poeticae Materiem perpendimus, verum est illud: Ceteras fere Artes se ipsis per se tueri singulas; Poeticam autem non habere definitam aliquam regionem, cuius terminis septa teneatur. Ratio haec est: cum Poetice peculiari quodam modo, et iure nata sit ad Institutionem hominum, debet dirigere praecipuas nostras facultates, Intellectum nimirum, et Voluntatem. Pascit autem cognitionem, et intelligendi virtutem expositione rerum omnium; voluntatem impellit propositis actionibus humanis. Ideo apud Franciscum Petrarcham Scipioni percontanti: Quae sint permitta Poetis? famosaeque rei certos agnoscere fines te liceat monstrante mihi; reposuit Ennius:

Quidquid labor Historiarum est,
 Quidquid virtutum cultus, documentaque vitae,
 Naturae studium quidquid, licuisse Poetis
 Crede, sub ignoto tamen ut celetur amictu,
 Nuda alibi, et tenui frustrentur lumina velo,
 Interdumque palam veniant, fugiantque vicissim.
 Qui fingit quocunque refert, non ille Poetae
 Nomine censendus, nec Vatis honore, sed vno
 Nomine mendacis. Potes hinc perpendere quidquid
 Scire petis (*a*).

Omnis ea Materia, quam Poeta adsumit in opus, seu sit Communis, seu Propria, vel est *Vera*, vel

(*a*) Lib. IX. de Africa.

Ficta, falsaque. Est aliquando Poetae ea dicere, quae contigerunt, aut reapse sunt in hac vniuersali rerum omnium Natura. Quamuis enim πονησις artem efficiendi, πονημα vero effectiōem, et opus significet, non tamen semper necessario incumbit Poetae, vt sibi materia de nihilo procreat. Immo in Poesi Narrativa, Dramaticaque, in Epopoeia, et Tragoedia, atque etiam in aliis minoris momenti Poematis, qualia sunt Genethliaca, Epinicia, Eucharistica, Paraenetica, Protreptica, Panegyrica, -- hic inquam veritas quedam historica tamquam fundus subesse solet, cui magnifice aliquid inaedificetur. In Poesi autem Didactica hoc omni ex parte verum est. Tamen vt plurimum fingere, comminiscique debet Poeta vel nouam penitus materiam condendo; vel materiae, quae vera est, nouam formam inducendo, atque eatenus ficta falsaque referendo. Igitur modo concilia a diis habita mentimur, modo somnia, oblataque nobis visa fabulamur; modo personas, et domicilia imaginaria Famae, Inuidiae, Somni, Martis, Bellonaeque excogitamus; modo sculpturas, picturasque efformamus in foribus templorum, in clypeis, in vestibus; modo rebus inanimis sensum tribuimus, atque etiam poenarum fictarum iconismos exhibemus, et innumera Phantasiae figura spiritu nostro creatore construimus (a). Poeta et Naturam alteram, et fortunas plures, et quaecunque sapienter velle potest, efficit. In quo praecipua, et singularis est praerogatiua Poeseos. Artes enim aliae versantur circa illa, quae Diuinus Opifex condidit; Poeta et ea, quae sunt, speciosius; et eorum, quae non sunt, species exponit: vnde ipsi nomen non a consensu hominum, sed a naturae pro-

(a) Liberalius ista prosequuntur Alexander Donatus in Arte Poetica, La Motte, et Ioannes Dekenius in Observat. Poet.

uidentia inditum videtur, ait Iulius Caesar Scaliger (a). Nihil magis est ad rem, quam quod gravissimus arbiter Baco de Verulamio animaduertit; Poesim a fundamento prorsus nobili, et ad dignitatem naturae humanae imprimis spectante excitatam esse. Digna sunt verba, quae huic operi litteris aureis inserantur. Cum mundus sensibilis sit Anima rationali inferior, inquit ille, videtur Poesis haec humanae naturae largiri, quae Historia denegat; atque animo vmbbris rerum vtcunque satisfacere, cum solida haberi non possunt. Si quis enim rem acutius introspiciat, firmum e Poesi sumitur argumentum magnitudinem rerum magis illustrem, ordinem magis perfectum, et varietatem magis pulcrum animae humanae magis complacere, quam in natura ipsa post lapsum reperire villo modo possit. Quapropter cum res gestae, et euentus, qui verae Historiae subiiciuntur, non sint eius amplitudinis, in qua anima humana sibi satisfaciat, praesto est Poesis, quae facta magis heroica configat. Cum Historia vera successus rerum minime pro meritis virtutum, et scelerum narret, corrigit eam Poesis, et exitus, et fortunas secundum merita, et ex lege Nemeseos exhibet. Cum Historia vera obuia rerum satietate, et similitudine animae humanae fastidio sit, reficit eam Poesis inexpectata, et varia, et vicissitudinem plena canens, adeo, ut Poesis ista non solum ad delectationem, sed etiam ad animi magnitudinem, et ad mores conferat. Quare, et merito etiam diuinitatis cuiuspiam particeps videri possit, quia animum erigit, et in sublime rapit; rerum simulacra ad animi desideria adcommmodando, non animum rebus, quod ratio facit, et historia, submittendo. Atque his quidem illecebris, et congruitate, quia animum huma-

(a) Lib. I. Poet. Cap. I.

num demulcet addito etiam consortio Musices, vnde suauius insinuari possit, aditum sibi patefecit, vt honori fuerit etiam seculis plane rudibus, et apud nationes barbaras, cum aliae doctrinae penitus exclusae essent (*a*).

Quidquid est, quod in Poesi spectandum proponitur, oportet esse *Veroſimile*. Ut enim in picturis magis mouet color, quam linea propter veri simulacrum, et fucum; ita Fabula, vanitasque omnis similitudine veri temperata. Ea de cauſa huc quoque Verosimilitudinem illam postulo, quam in legibus Harmoniae fundaui; nempe vt res omnis, quae licentia ingenii, phantasiaque fingitur, vel instruatur ex ratione Naturae, Personarum, et Morum; vel Historiae Politicae adcommodeetur (*b*). Alia enim fiunt verosimilia secundum naturam rerum, ac personarum; alia autem spectata historia, siue communi opinione, fama, vsuque veterum; illa innituntur mundo vero, haec fabuloso; illa sunt absolute verosimilia, haec conditionate, siue ex praeiudicio quodam falso, sed eapropter iam necessario, quod communi opinione, fama, et vsu diuturno sint recepta, confirmataque. Hoc est, quod optimus docet Aristoteles, cum inquit: Poetae non est opus facta ipsa dicere, sed quemadmodum geri debuerint, et quae fieri possunt secundum Veroſimile, et Necessarium (*c*). Arcadia pastorum patria, qualem apud Bucolicos habemus, Aetas aurea, et argentea, campi Elyſii, regna Plutonia, ardētia flumina, Vulcani, Cyclopumque labores, horti Hesperidum, palatia Deorum, et alia huius generis argumenta sexcenta, quae nec spectata vñquam sunt, nec audita, iam nobis sunt necessario

(*a*) Lib. II. de Augmento Scient. (*b*) Par. I. Doctr. Boni Gustus. (*c*) Cap. VII. de Poet.

verosimilia. Deucalion, et Pyrrha cum se solos perempto humano genere superesse viderent, iussu Themidis saxa polt tergum iaciunt. Saxa, quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas? ponere duritatem coepere (*a*). Volo dicere, quod imitari debeamus ea, quae vel sunt, vel fata est ita fuisse, vel ita esse creduntur. Et quia Poeta suam orationem ad vulgi sensum accommodat, multitudinis opinionem magis, quam rerum veritatem in multis sequitur. Itaque stellas in Oceano lauari, et radios solis calidos esse dicit, non quod ita res sit, sed quod vulgus ita se rem habere putet (*b*). Praeterea quod semel factum est feliciter, iterum iterumque fieri posse nemini est dubium. Quid enim prohibet, quamdiu iidem sunt fines, facultatesque Poeseos? Admirabile scutum commentus est Homerus (*c*); paene simile produxit Virgilius (*d*), et Silius Italicus (*e*). Virgilius Naues (*f*), Ariostus Palmis conuertit in Nymphas (*g*). Quod in Odyssea de Circe, hoc, et longe plura de Armida legimus in Hierosolyma Liberata. -- Superuacaneum esset hoc in argumento vltro euagari. Cum in prouincia Poetarum duae sint Naturae, totidemque Mundi, veritatem quoque geminam apud eos esse nemo non videt; quae tametsi diuersae sint originis, eadem tamen virtute, potestateque sunt praeditae, et nos ad sui cognitionem, adprehensionemque tam singulariter fortiterque vocant, ut ea duntaxat nos oblectent, pulchraque sint, quae luce veritatis alterutrius, gratiaque resplendent. Hoc quoque bene tradit Philosophia Ciceronis: Locus, qui in veri cognitione consistit, maxime adtingit humanam naturam; omnes enim trahi-

(*a*) Ouid. L. I. Met. (*b*) Ant. Viperanus L. I. Poet. Cap. XIV. (*c*) Iliad. XVIII. (*d*) Aen. VIII. (*e*) Lib. II. de Bello Punico a v. 412. (*f*) Aen. IX. (*g*) In Orlando Furioso.

mur, et ducimur ad cognitionis, et scientiae cupiditatem, in qua excellere pulcrum putamus; labi autem, errare, nescire, et decipi et malum, et turpe ducimus (*a*).

Quamuis duo sint in Poetica Mundi, totidemque Veri species, ac similitudines, multa tamen sunt offendicula, in quae Poeta potest incurrere, erroremque facere: nullo non tempore pronus est lapsus ad vitia. Tunc maxime cauto est opus, quando Poeta scribit de tempore, aetateque nostra ante alias longe delicatissima, quae cognitioni naturae, scientiisque condiscendis omnibus maxiinopere est intenta. Multa enim, quae olim vera, certaque ferebantur, falsitatis sunt conuicta; et quae olim sub obscuro latuere, in lucem et veritatem educta possidemus: nunquam tam diligentes, tam acutos, et copiosos speculatores habuit Natura rerum. Fuit aliquando inueterata opinio de pelicano pullos suos sanguine pascente, de cantu cycni morientis, de lacrimis crocodili, de phoenice, de hippogryphe, multisque aliis naturae prodigiis. Non reprehendo Homerum, quod bellum inter Pygmaeos, et Grues strenuissime geri dicat, credatque, praesertim si recorder Aristotelem summum rerum omnium iudicem eadem in opinione perstitisse (*b*), esseque his etiam annis eruditos, et doctos, qui nationem Gigantum in Patagonia inuentos inficiari timent. Licuit aliquando gemmeas arces aedificare, aliaque multo maiora canere; quibus omnibus fidem conciliauit antiquitas. Siquis autem quaerat: an talia fingere sit integrum poetæ moderno pro aetate, hominibus nostris in Europa, cultioribusque prouinciis? sine metu pronuncio: interdictum esse. Lex ista sit an-

(*a*) Lib. I. Offic. n. VI. (*b*) Lib. VIII. de Hist. Animal. Cap. 12.

te oculos: Quis, quid, quando, et cui fingat? Quamdiu Poeta versatur in natura ista communi, licebit addere, quae sunt verisimilia; sed quae contraria esse censentur, tamquam vitia omittenda. Ridiculum esset iam dicere equos a ventis generari, apes e floribus pronasci, iridem esse pontem in coelis erectum, scorpones certis anni temporibus e cancris existere, asperetu basilisci homines enecari, chamaeleonem solo aere pasci, magos esse, qui flumina sistant, per aera ut Medea volent (*a*). - Si de Mundo Poetico serendus sit sermo, maior erit expatiandi, fingendique licentia. Nihil potest esse pulcrum, cui veritas, aut verisimilitudo fundamentum non posuit.

Existimo non esse iam necesse dicere: pessime sentire illos, qui Poesim in falsitate versari aiunt. Erat olim Facultas Sophistica, que verissima quaeque cogit, deduxitque in controversiam, et finem hunc sibi proposuit, ut per speciem veritatis in fraudes, et fallacias impelleret etiam illum, qui vera sensit, cogaretque pugnantia dicere. Nihil ibi fuit probabile, nihil verosimile; captiosa omnia, et falsa dicebantur; apud eos duntaxat inuenerunt fidem, quos Sophistae deceperunt, peruerteruntque. Plato videatur: Quid simile habet Poesis? ex iis quaero, quibus iam ea nota est. Vera, falsaque complectitur, sed vtraque tamquam verisimilia; non ut decipiat, sed ut ad veritatem, bonitatemque perducat.

(*a*) Haec enim certa sunt habita. Omnia singillatim euincere non est necesse; primum, quod aquae foetum e ventis concipient, testatur Homerus Iliad. XVI. Aristoteles L. VI. de Hist. Animal. Cap. 18. Columella Lib. VI. Cap. 27. Plinius Lib. VIII. Cap. 42. Silius L. XVII. Dio Chrysost. Orat. 20. Virgiliius Lib. III. Georg. a v. 266. Solinus Cap. 36. et 37. Laquantius Lib. IV. de Falsa Sapient. Cap. 12. - De aliis alia sunt testimonia.

Restat vt dicam, quare commenta Fabularum adhibeant Poetae, dum certa est veritas? Omnes, qui sapiunt, capiuntur fabulis, non solum quod ingenio, varietateque iucundissima delectent animum, sed etiam quod imagine, similitudineque rerum illustrent mentem. Vnus quisque seipsum adeat, et hac de re consulat. Quare non possumus non probare solertiam, prudentiamque Poetarum, quod sensus hominum a rerum obscuriorum indagatione abhorrentes fabularum lenociniis ad discendum pellicere, disciplinarumque austерitatem temperare studuerint. Primi illi Philosophi, qui prudentiam ab Aegyptiis acceperant, per fabulas philosophati sunt, earumque argumentis Sapientiae mysteria pulcerrimo artificio abdidérunt, vt castigatis duntaxat ingeniis paterent, nefas esse rati in vulgus prodere, ne vel male intelligerentur, vel mentis hebetioris vitio deprauarentur. Longum foret emolumenta fabularum enarrare; Dionysius Halicarnasseus breuiter, aliae, inquit, naturae opera sub allegoriis continent, aliae humanarum calamitatum consolationem habent, aliae terrores, animorumque perturbationes a nobis depellunt, opinionesque euellunt parum sanas; aliae aliarum utilitatum caussa excogitatae sunt.

C A P V T S E C V N D V M.

D E F O R M A P O E T I C E S.

FORMA rem ynamquamque suo in genere constituit, atque ab omnibus aliis, vt in se ipsa esse, internoscique possit, discriminat. Talem in Poesi formam dico esse FABVLAM, et DICTIONEM.

Primo igitur agendum venit de Fabula, deinde de Dictione.

SECTIO PRIMA

DE

FABULA.

FABULÆ nomen non eodem semper sensu accipitur; nam aliquando sub isto nomine intelligimus actionem, aut sermonem vndeque fictitium, et excoxitatum, quemadmodum apud Aesopum colloquia, factaue bestiarum; et apud Poetas inania de diis, hominibusque commenta videmus. - Est etiam in usu, ut per Fabulam significemus materiam, actionemque Poematis. Haec et alia huc non magnopere pertinent. Mihi isto in loco Fabula est compages, et structura Poematis, sive constitutio, et dispositio regum. Sicut enim in artibus ceteris, quae perficiuntur imitatione, dispositionem partium, structuramque dicimus esse formam; ita de Poetica sentiendum esse reor. Statuam eburneam fecisse Phidiam omnes nouimus; ebur in hac erat materia; formam vero in artifiosa eboris dispositione, configurationeque fuisse repositam intelligimus. Quapropter sicut statua sculptoris, et imago pictoris, aut sermo oratoris; ita Poetae Fabula de membris inter se conuenientibus, riteque connexis est instruenda. Quaenam autem sunt illa membra, quae partes, aut res, e quibus Fabula coagmentari, vnumque corpus effingi potest? Alii plures adferrent, responderentque prolixius; ego pauciora hic trado, et illustro; non quod istas duntaxat Fabulae partes esse censem, sed quod praecipua capi-

ta, membraque haec esse videantur, in quibus etiam cetera possint intelligi.

I. NARRATIO ACTIONVM, et EVEN-TVVM.

II. PICTVRA, seu DESCRIPTIO RERVM SIMVLTANEARVM.

III. PERIPETIA, seu COMMVTATIO CON-DITIONIS, et FORMAE.

IV. AGNITIO.

V. EPISODIVM, seu INTRODVCTIO, vel DIGRESSIO.

VI. MACHINA.

VII. MORES.

VIII. ORATIONES.

IX. SENTENTIA, et DICTVM ACVTVM.

Haec, et alia, quae praeter ista esse possunt in Fabula, magis consentire, vniisque debent in Poesi, quam in Historia. Historia enim multiplices, dissimilesque res multas scribit; Poesis aut vnam dumtaxat actionem effingit, aut ex pluribus inter se conuenientibus, et vnum, eundemque in finem tendentibus vnum Fabulae corpus efformat. Et licet in Historia ex iisdem principiis cuncta profiscantur, spectentque ad eundem exitum; sunt tamen aliqua inter se adeo dissimilia, ut nullam naturae coniunctionem, conuenientiamque habeant; in Poesi debent omnia conspi-rare, et quasi concentum aliquem pariter conserua-re, nihilque interponi, quod cum alio aut necessario, aut probabiliter non cohaereat; atque ita vniuersa oportet connecti, ut nulla res vel subtrahi, vel immutari, vel aliud in locum transferri possit, quin tota Fabulae coagmentatio destratur.

I.

NARRATIO ACTIONVM, et EVEN-
TVVM.

NA R R A T I O rei gestae seriem, euentumque omnem, qui cum lapsu temporis peragitur, recenset idoneo sermone Habet ergo successionem et temporis, et actionis; series enim actionis exigit seriem temporis, vt singulis quasi temporum momentis singulari rerum gestarum portiones respondeant. Naturam talium actionum, et euentuum ipsa etiam narratio sequitur; quia sicut actio, ita narratio successiva est, continuatione temporis indiget; et quemadmodum tempus, et actio, sic etiam enarratio verbalis abit: verba fluunt cum tempore, et nisi scriptura coerceantur, pronunciando euanescent. Sed necesse est *Actionis* indolem penitus introspicere, et inde, qua ratione sit in sermone proponenda, probe edificare. In actone, praesertim si continuata sit, non una rerum vicissitudo esse solet; fere enim fieri non potest, vt actio humana sine aliquo cordis, animique sensu, et motu perficiatur; itaque diuersas fortunae commutationes, crebras animorum affectiones, naturales hominum characteres, casusque fortuitos, aut eventus consilio quodam procuratos in actionibus intuemur. Omnis actio prodit aliquod animi πάθος. Inde fieri certum est, quod actio humana seu in facto spectetur, seu in oratione audiatur, mentem, et animum adficiat, intellectum ad cognoscendum, cor autem ad sentiendum prouocet. *Narratio* et *Materialis* est, et *Pathetica*. Ceterum narratio Poetica non est eadem cum Historica; habent virtutes quasdam inter se communes, sed habent etiam proprias. Istud utriusque conuenire debet, vt sit probabilis, breuis,

perspicua, et suauis; at ipsae hae dotes ex aliis in Historia, et aliis in Poesi partibus, ornamentisque componuntur. Historici a capite, et prima ab origine ordiuntur narrationem suam, proponunt caussas, actiones recensent sequuti rerum, temporumque ordinem, ac tandem finem faciunt; Poetae neque seriem temporis, neque ordinem, quo res gesta est, obseruant, sed ut probo eorum gustui sapit, relicto naturali ordine rem a mediis, aut etiam postremis auspicantur, itaque continuant, ut omnia loco certo inferantur, et totum argumentum in conspectu collocetur. Historici retinent ordinem naturalem, Poetae condunt artificialem. - Quomodo Narratio Poetica sit instruenda? porro est dicendum.

Action, vel eventus si sit breuis, minus erit in enarrando artificium; mediocria plus industriae poeticae postulant; magna quae sunt, etiam in sermone ostendunt magnitudinem suam. Quaecunque sit res, breuis, aut diurna, habeat initium, quod est proprium; et omissis illis partibus, quae narrationem onerant, diligenter, sane, probeque memoretur, ut clare cognosci, viuacique phantasmate comprehendi possit. Eum in finem multa utiliter praecipiuntur; ego hic pauca quaedam capita volo contingere. Narrationi praemittitur aliquando sententia non sine venustate, vti loco suo sum dicturus; aut si grandis actio sit referenda, conuertimur ad Deum, eiusque, quem opitulari posse putamus, voluntatem imploramus (*a*). Narraturi horrenda, vel inaudita præfationem adcommodamus argumento (*b*); vel in

(*a*) Aen. VII. Pandite nunc Helicona Deae etc. (*b*) Ouidius Lib. X. Met. ante Fabulam Myrrhae, et Cinyrae. Diracanam, procul hinc natae, procul este parentes etc. Et L. XV. de Pythagorae doctrina: Magna, nec ingenis inuestigata priorum, quaeque diu latuere canam etc.

ipso orationis cursu profitemur horrere, vel dolere nos ad recordationem tanti facinoris (*a*). Licebit etiam in ipsa narratione interloqui aut illum compellando, de quo sermo instituitur, aut alias admonendo, qui partem habent in opere (*b*). In re, quae male cessit, conuenienter effungi potest frustra praecessisse prodigia, et certa infelicitatis omnia (*c*). Narrationi vniuersae varietatem addunt magna, noua, et mirabilia, eique animam, vitamque conciliant similitudines, exempla, et quae in Aestheticis pro yuaci rerum sensibilitate postulaui. Tandem etiam breuis aliquando clausula terminat sermonem (*d*). Dici nequit, quanta sit in narratione vis, quam gratus animi sensus, quam varii colores, et quam magna totius Artis Poeticae venustas, ac efficacia. Ego ipse contestari possum, quod mihi saepenumero incundissima cum voluptate accedit. Cum mihi Poeta quispiam diuinior historiam texit suis instructam, absolutamque dotibus, cogit me mei ipsius obliuisci, ac quod admirari debeo, si recogitem, totum me suo ab ore pendentem eam in regionem transfert, in qua res agitur, facitque mei gratia, res uti tota meos ante oculos peragatur; non auditorem, sed spectatorem me habet. Est haec facultas in Poesi praeprimis magna, ac prodigiosa; sed non omnibus, qui sibi Poetae esse videntur, propria. Quis est, qui nesciat maximam esse multitudinem hominum, qui prosa, versuque scriptis in operibus sermocinantur? Arabes singulare quo-

(*a*) Aen. II. a. v. 12. Quamquam animus meminisse horret etc. (*b*) Ouid. Epist. Heroid. XIV. a dist. 46. Item Lib. II. de Remed. Sithoni tunc certe etc. aut L. II. Fast. dist. 113. (*c*) Conf. Dekenuis in Obseru. Poet. Parte II. Cap. II. (*d*) Vt est Aen. II. Hic finis Priami ratorum, hic exitus illum sorte tulit. Et Aen. VI. Non mihi si linguae centum sint, etaque centum etc.

dam gustu sunt in enarrändis euentibus; et fateor multa reperiri in historiis eorum mirabilia, gratioſa, et sapida. Postrema haec secula multo magis, quam illa vetera, adamarunt narrationes, easque non modo traduxerunt in Europam ex Oriente, sed etiam nouam quamdam Poēeos speciem condiderunt: nulla iam est regio, in qua non occurrant Libri Narrationes Morales venditantes. Apud Germanos quasi lumina quaedam ceteris puriora spectantur Gellert, Hagedorn, Wieland, et quos praeterea nominare possum. Num autem ubique similes, multosque vidimus? Disertissimus Sulzer dicere non veretur paucissimos in hac Poēeos parte ad summam virtutem, felicitatamque pertigisse. Henrico Homio inter Anglos homini valde gustoſo non satisfacit Voltaire in Henriade ingentibus cum praeconiis decantata, quod actionem propemodum omnem ſicce, ieiuneque trahet, ac ea, quae necessario describenda erant, incurioſe praetermittat. Valere hoc forte posset in Historia Vniuersali; quae ſi praecipua facinora recenseat, officium feciffe dicitur; at cum in Epopoeia illustres heroum actiones per omnia spectare debeamus, impatienter ferimus, ſi quid auditati noſtræ subtrahatur, mens, et phantasia plena rerum cognitione, imagineque deſtituatur. Quod cum reprehendo, nolo meum Poetam inducere in vitium contrarium; ſicut enim ſiccitate narrationis offendimur, ita verbosa, nimiaque rerum abundantia commouemur. Virgilius alias in enarrändis euentibus mire prudens, et ſcitus quem in finem producit Barcem, quam nec antea vidimus, neque deinceps memorari audiemus? nempe ut Annam ad Didonem euocet, eft cauſa vnicā; aſt profecto parua, et inutilis in eo curarum aeftu, diſſimulanda potius, quam adtingenda. Et ne forte reginam ingratitudinis arguamus, quod neglecta ſua nutrice alienam conſeruet, poeta

felicite occupat dicendo eam in vrbe Tyro iam esse mortuam: namque suam patria antiqua cinis ater habebat (*a*). Licebit mihi hic animaduertere, facilem esse casum in vita, nisi omnem temporum, rerum, et personarum rationem prouide circumspiciamus: summi etiam nonnunquam offendunt. Nihil dico honoris, auctoritatisque diminuendae caussa; immo ut culpam illius aut condonemus, aut obliuione sepeliamus, iuuabit eandem illius narrationem persequi, et incredibilem eius prudentiam in eadem Didonis historia demonstrare. Posteaquam extremam Reginae orationem, vt debuit, retulit, non moratur in caede, morteque illius describenda; est enim facinus atrox, tragicum, et desperatione, scelerisque plenum; sed illico conuertit se ad spectatores, et quid viderint, quaeue fatalem illum iustum consequuta sint, clamorem in atriis, bacchantem famam, tecta frementia, resonantem acertherem, lamenta, gemitus, et vulnus oratione tristissima repraesentat. Ecce verba propria!

Illam media inter talia ferro

Collapsam adspiciunt comites,ensemque cruento

Spumantem, sparsaque manus. It clamor ad alta

Atria, concussam baccharatur fama per urbem,

Lamentis, gemituque, et faetineo vulnalu

Tecta fremunt; resonat magnis clamoribus aether (*b*).

Narratio Poetis tam est necessaria, quam quod maxime; eaque sic ordinanda, et proponenda, vt quae ipsi mente conceperunt, plene ad sensum auditorum veniant. Non satis est in poemate dicere: Pugna fuit. Describimus arma, et exercitus, committimus aduersas acies, ostendimus praelia, depingimus vulnera, remque totam sic in oratione recensemus, coramque adsistimus, vt qui nos canentes audiunt,

(*a*) Vid. Aen. IV. a. v. 632. (*b*) Ibid. a. v. 663.

tamquam

carquam præsentem intueri, suisque oculis usurpare sibi videantur. Nempe, quod in Aesthetica Poesi probe, semperque cogitandum est: Homo non est mens pura; sensibus maxime agitur. - Narratio Poetica quanta esse debeat, in genere definiri nequit; fieri potest pluribus, aut paucioribus verbis; non est tempèr aequalis actioni. Quando eam oporteat esse angustam, vel effusam, boni Gustus est diudicare. Exemplum vnde potius accipiam? Hoc dum quaero, venit mihi in mentem Aristaei, de quo Virgilius admirabilem historiam contexuit (*a*). At ista si forte sua longitudine minorem, ac par est, attentionem sensumque cordis excitaret, vnam eius partem, quae de Orpheo differit, audiamus. Hic mihi, ut primum memini, iam sentio oculos, auresque, totumque cor, et animum non tam initari, quam ingenti cum commotione agitari, cogique. Eurydice dum amorem Aristaei præceps per prata fugit, veneno serpentis ita interiit. At chorus aequalis Dryadum clamore supremos insplerunt montes, flerunt Rhodopeiae arces, altaque Pangaea, et Rhesi manuaria tellus, atque Getae, atque Hebrus, atque Actias Orithyia. Ipse autem Orpheus amissa coniuge incomparabili, Ipse caua solans aegrum testudine amorem te dulcis coniux te solo in litore secum te veniente die, te decedente canebat. Difficulter mihi impero, ne rem totam ore Virgilii narrando referam; hoc autem obtinere a me ipso non possum, vt non iterum iterumque reuertar ad Eurydicen, et sensum, animumque Orhei adsummam. - Narratio est numeris omnibus absoluta, plena, matura, ornataque, et quod obseruari debet, pathetica, adeoque excellens, vt illi, quam Ouidius eodem in argumento com-

(*a*) Lib. IV. Geor.

posuit (*a*) equiparari non possit sine grandi Maronis iniuria. Si essem Papinius Statius, aut unus eorum, qui propiores erant aetati aureae, coelesti quodam spiritu, oreque diuino loquutum hic esse Virgilium deberem dicere.

I I.

PICTURA

SECV

DESCRIPTIO RERUM SIMULTANEARVM.

DESCRIPTIONEM a Narratione discerno, quod Narratio res succedaneas successive recenseat, Descriptio vero rerum simultanearum imaginem exhibeat. Hanc in Aesthetica generali propria nomenclatione adpellauit *Picturam*, et *Iconismum*. Narratio fertur ad aures, Descriptio oculos adficit; et quemadmodum res enarrata per aures, sic imago descripta per oculos conuertit ad se intellectum humanum, ac deinde descendit in animum. Narratio imitatur morem Musicae; Descriptio similis est Pictoriae. Si Narrationem cum Musica, Descriptionem cum Pictoria adtente, fideliterque componamus, et quaeramus, quibus in proprietatibus conueniant, et discrepent? non iniucundam, inutilemque discordiam, harmoniamque inueniemus. Eat ergo unusquisque sua mente, qualibet; liberae enim sunt cogitationes. Tum, ut ego non vane existimo, manifestum erit, me non sine causa hic illa separasse, quae suapte indole dissident; et interuallum illud probe ostendisse, quod inter Narrationem, et Descriptionem est positum. Rem in duabus Poetis experiamur: Narrator est Homerus, Pictor Ariostus; illius enim est magis narrare, huic

(*a*) Lib. XIIII. Met.

autem proprium pingere. Non displicebit more aliorum dicere Descriptionem Poeticam esse picturam auriū. Materia Descriptionis sunt Res simultaneae. Hoc nomine venit Homo verus, et imaginarius in forma sui corporis, animi, et fortunae; atque ita haec Descriptionis species vel *Effigies* dicitur, vel *Ethopoeia*. Effigies enim formam corporis demonstrat, Ethopoeia mores, animique characteres efformat. Secundo describuntur Animalia, monstra, prodigiaque omnia. Tertio Locus, et res vniuersae, quae successione temporis non indigent, sed simul oculis usurpari possunt, palam proponuntur (a). Triplex ista materiae designatio generatim facta argumento est, quam late pateat, multaque comprehendat campus huius Iconismi. Si rem bene perpendimus, nullum est poema, in quo vel persona aliqua, vel bestia, vel res inanimata comparere, spectarique non debeat Exempla sunt intuenda, considerandaque apud autores excellentiores. Conuertamus nos ad illud spectaculum, quod Ouidius felicissimus aliquando pictor edidit de Minerua, et Inuidia. Hic enim uno in artificio et loci, et personae, et morum imaginem intueri possumus. Inamaena, tristis, et horribilis est rerum facies; sed tamen non minus ad oblectandum, quam ad propositum, doctrinamque nostram adprime idonea. Minerua, vti refert historia, grauius, quam ut sustinere posset, ab Aglauro Cecropis filia offensa, commotaque peruenit ad Inuidiam supplicium petitura. Domus est imis in vallibus antri abdita, sole carentis, non ulli peruvia vento, tristis, et ignavi plenissima frigoris, et quae igne vacet semper, caligine semper abundet. Nolo rem omnem huc exponere; praestat adire ad ipsum Ouidium, picturamque uni-

(a) Dixi Parte II. Doct. B. G.

uersam curiosius contemplari (*a*). Monstrum huma-
num in Polyphemo (*b*), in Caco (*c*), in Cyclopi-
bus (*d*), Gigantibusque (*e*) vidimus. De Anima-
libus quid adferam, nescio. Iconismos eorum habe-
mus tam multos, et admirabiles, vt quem prius ac-
cipiam, statuere non possim. In Sirenibus, in Scylla,
in Sphynge, in Pegaso, in Harpyis, in Centauris,
similibusque portentis multi Poetarum suam pingen-
di artem expresserunt. Aetates etiam varias, vicesque
temporum, ver, aestatem, autumnum, et hiemem,
auroram, et meridiem, diem, et noctem, et alia,
quae hoc referuntur, viuacissime descripsierunt. Quid-
quid est in coelo, terraque, vti sunt nubes, fulmi-
na, irides, montes, valles, siluae, campi, herbae,
flores, fontes, fluuii, maria, insulae, portus, et na-
ues; hoc omne, quod Natura, Artesque procrea-
re possunt, idoneis verborum lineis, sermonumque
coloribus depingere Poetarum est. Nihil non condi-
mus, nihil non imaginamur, nihil non aesthetice re-
praesentamus, vt finem poemati nostro praestitutum
adsequamur. Quis iam famam, et discordiam non
vidit in poesi artificiose adumbratam? quis pacem,
et bellum, eorumque comites non sensit oculis? iu-
stitiam, fidem, iram, furorem, paupertatem, fa-
mem, curam, luctum, mortem, virtutes, et vicia,
bona, malaque innumera? Ars ista pingendi multo
ultra naturam processerat; nam illa quoque spectan-
da facit, quae nuspiciam sunt gentium, locorumque.
Ceterum res, quae describitur, digna sit, in qua
se labor artificis exerceat, iisque omnino, (quibus

(*a*) Lib. II. Met. (*b*) Aen. II. III. et Metam. XIII.
(*c*) Aen. VIII. et Fast. II. (*d*) Apud Hesiodum, Homerum,
Callimachum, Virgilium, Statium etc. (*e*) Apud eos-
dem, et Ouidium etc.

debet, lineamentis, et coloribus exaretur. Paucis certe verbis dictum est illud de hominibus ex hac vita decedentibus ad cocyrum: Stabant orantes primi transmittere cursum, tendebantque manus ripae vltioris amore. At mihi continuo versatur ante oculos frequentissima turba mortuorum, qui ut ad campos aeternitatis quantocvus exponantur, in margine coenosi, turbidique fluminis institerunt. Sunt viri, et mulieres, pueri, puellaeque, iuuenes, et heroes; hic aetas omnis, sexus, et conditio cernitur. Et quod commiserationem, lacrimasque mouet, sunt heroes magnanimi, ne ante tempus morerentur, dignissimi; sunt puellae adhuc innuptae; quo quid miserius? sunt iuuenes cremati ante ora parentum; quod spectaculum sane est acerbissimum. Nihil est ad multitudinem reliquum. Quam multa in silvis autumni frigore pricto lapsa cadunt folia; aut ad terram gurgite ab alto quam multae glomerantur aues, ubi frigidus annus trans pontum fugat, et terris immittit apricis; tam multae stant animae, tenduntque manus, orantque Charonem portitorem horrendum, et squalorem terribilem --- Multa ego video in arcta hac imagine: Homines innumeros, fluuum coeno, vastaque voragine aestuantem, cymbam ferrugineam, conto; velisque tristissimis instructam, hautam senem, sed crudum, cultu, adspectuque timendum -- (a). Quid silentium illud desertissimum, quod Didoni apud inferos imposuit Poeta maximus, dum memorat, eam forte in conspectum Aeneae incidisse? Per umbram obscuram agnoscit Aeneas Didonem a vulnera recentem, errantemque silua in magna. Demittit lacrimas, affaturque dulci cum amore. Illa si let, nec magis incoepio vultum sermonem mouetur,

(a) Aen. VI. a. v. 205.

quam si dura filex , aut stet Marpesia cautes. Brevis est Iconismus; sed quam amplos, magnosque sensus inspirat, quam vehementem habet eloquentiam! Obscurat haec imago coloratissimas descriptiones (*a*). Finem non inuenirem, si lectissima Picturarum exempla hodiernis a poetis adducere vellem in theatrum. Rerum omnium descriptionem illa potissimum illustrant, animantque, quae de Sensibilitate Lucis, et Coloris adtuli Parte secunda Doctrinae Boni Gustus. Ioannes Baptista Gandutius e probatioribus Latinorum Poetis acceptas rerum variarum Imagines modo quodam Chrestomathico exhibuit priori seculo.

Picturas Poeticae non vnius sunt indolis, et virtutis; aliae enim rem quasi mutam, et sine sensu ostendunt; aliae quemdam animi motum habent. Vultus Horatianus fronte curuatos imitatus ignes tertium lunae referentis ortum, qua notam duxit, niveus videri, cetera fuluus, ita pictus est, ut aciem, visumque duntaxat mei intellectus conuertat ad se (*b*); pastor autem apud Virgilium cum inquit: Ite meae, felix quandam pecus, ite capella^e! non ego vos posthac viridi proie^eus in antro dumosa pendere procul de rupe videbo: infortunio, querelaque sua etiam animum commouet (*c*). Res insigniter turpes, ac nauseosae saepe melius teguntur, quam in aperatum producuntur; itaque Achilles imitandus, qui lacerum, faedatumque cadauer Hectoris projecto integrumento operuit. Siquid autem sit pingendum, habeat plenam, perfectamque imaginem, ut spectator satiatum se, non delusum esse sentiat. Aliquando paucorum etiam lineamentorum effigies rem totam eloquitur: Obstuui, steteruntque comae, et vox fau-

(*a*) Aen. VI. a. v. 450. (*b*) Lib. IV. Od. II. (*c*) Ecl. L

cibus haesit (*a*) ; nonne satis est ad intuendum hominis stuporem ? Itmo , quod pictores facere non possunt , hoc poetae uno verbo depingunt . In exemplo videamus : Populea maerens Philomela sub umbrâ amissos queritur foetus , quos durus arator observans nido implumes detraxit . Flet noctem , ramoque sedens miserabile carmen integrat (*b*). Nouitas in imaginibus colorem , lucemque magnam facit (*c*). Multi scriptores multa de magnis aquarum effusionibus , incrementisque ostenderunt ; ast cum ait Horatius : piscium et summa genus haesit ulmo (*d*) ; et Ouidius : hic summa piscem deprendit in ulmo (*e*) ; est aliquid noui , quod alii non expresserunt , spargitque lucem hac specie nouitatis in totam diluvii descriptionem . Rebus humilibus , vilibusque non moueor , nisi forte ad risum , contemptumque adferantur . Praeterea quae mente concipi non possunt , offendunt . Descriptio ut sapiat , argumenti naturae sit conformis ; qualis est fortuna apud Horatium (*f*) , Alpes apud Hallerum (*g*) , Ver apud Kleistium (*h*) , Templum Amoris apud Voltairum (*i*) -- An autem proprii sint omnes illi colores , quos Homerus iconismo Leonis immiscuit , non sine ratione incessit in me dubitatio . Ad leonem interficendum concurrit omnis hominum multitudo . Ille sui securus contemnit arma , et procedit ut antea . Sed posteaquam sensit immitti telum (hic iam orditur pingere) contortquet se hians , spuma circa dentes oritur , gemit in corde generosus animus , latera , femoraque sua vtrinque cauda verberat , seque ipsum ad pugnam conci-

(*a*) Aen. II. (*b*) Georg. IV. (*c*) In Doctr. B. G. (*d*) L. I. Od. II. (*e*) Lib. I. Met. (*f*) Lib. I. Od. XXXV. (*g*) In principio operum poeticonum. (*h*.) Parte II. Scriptorum Conf. Lessing. Laocoön §. XVI. (*i*) Henr. Lib. IX.

tat, et toruum contuens furore fertur - (a). Non pauci sunt, qui negant leonem flagello caudae ad pugnam excitari. - Vnuersum poema verbosis descriptionibus onerari non sustinet. Quodcunque iusto magis est picturatum, sterilem quamdam abundantiam habere solet. Vitium hoc esse dicamne phantasiae luxuriantis, vel paupertatem, infecundumque solum argumenti? Nuspia magis, quam in pastorali, rusticaque poesi deprehendo pares, familesque per omnia descriptiones. De pictis id genus operibus usurpare soleo, quod Ariostus habet de Gabrina: quanto ornator, tanto turpior. Meliores poetae ut maiore rerum varietate distinguant sua articia, narrant, pinguntque; et ne frequentioribus iconismis corrumptant sua poemata, saepe rem, quam pingendo possent exhibere, in actionem conuertunt, faciuntque ut eam in virtute, effectuque suo videamus. Quod ego in Iliade summo cum gusto factum esse agnosco. Pulcrum, venustumque fuisse Helenam omnes nouimus: vna illius forma erat causa belli exitialis. Num autem aliquando pulchritudinem eius depinxit Homerus? Satis habuit dicere: illam habere vias candidas, gestare caesariem capitis elegantem, esse mulierum nobilissimam, et Deabus similem; plenam, perfectamque eius effigiem nuspia dedit spectandam. Ad rem est, quod optimus genius Ephraim Lessing capite viceximo Laocoontis doctissime disputat. Narrationem, et picturam non imperite miscuit Ioannes de Yriarte in carmine suo latino de Tauromachia Madritensi, seu Ludo Taurorum Madriti die 30 Iulii Anni 1725 celebrato (b).

(a) Iliad. XX. a. v. 164. (b) Obras Sueltas de Don Juan de Yriarte - Tom. II. Madriti anno 1774. Fragmentum Carminis refert Doctis. de Mur. Tom. V. Jurnal &c.

III.

PERIPETIA, SEV COMMUTATIO CONDITIONIS, ET FORMAE.

COMMUTATIO rerum earum, quae aguntur, conuersionem contrariam significat; hoc Graeci melius suo in idiomate dicunt περιπέτεια, quae cum fieri possit duplice modo, vel nimirum prospere, vel infeliciter variando, eum quoque rerum transitum, et mutationem duplificem esse oportet. Oedipus unde esset, incertus post longam in quaerendo peregrinationem, et calamitatem nodo aenigmatis dissoluto paternum in thronum eleuatur; felicissima est conuersio. Sed idem Thebanorum rex comperto gemino suo flagitio, quod inscius perpetrauerat, oculos sibi eruit, relictoque regno fit vagus, et exul, stipem mendicando corrogat; miseranda calamitas (*a*). Odyssea Homeri utramque hanc conditionis vicissitudinem exhibit diuersis in personis. Ulysses enim, Penelope, Telemachus, et omnes, qui partes eorum tutabantur, et varia diuturnaque miseria in fortunam prosperam reponuntur. Antinous autem, ceterique proci, et mulieres, qui tamquam rerum domini facultates prudenterissimi principis deliciando absumere pergebant, infelices euadunt. *Materia* Commutationi subiecta est Homo; hic enim aut solus, aut praecipue patet felicitati, infelicitatique. Possunt tamen aliquando etiam bestiae adoptari, venireque in partem Peripetiae duplice modo, videlicet si. vel sub allegoria, et imagine illarum actiones humanae repraesententur; vel si ipsae bestiae quamdam operis communionem habeant cum homine in poematibus proposito. *Vsus* huius

(*a*) Diodorus, Apollodorus, &c.

commutationis est in Poesi perpetuus ; sed non omnis habet locum in Aesthetica meliori ; proponam igitur dotes, et *Leges*. Primo : Peripetia sit Magna ; sic enim ea rerum , fortunarumque vicissitudo sensus , animosque nostros vehementius impellet , et ex metu ad laetitiam , vel ex gaudio ad terrorem , doloremque , sicuti fausta , vel infortunata est conuersio , corda hominum transfert. Propterea videre est apud Poetas praeclarissimos primum in eo laborem , industriamque reponi , ut mutationes quam maxima e consequantur. Ad Epicos exempli gratia adeamus. Homerus Achillem , Virgilius Aeneam , Tassus Godefridum , Voltaire Henricum , Ossianus Fingalem , Glover Leonidam , Bussieres Scanderbegum , Milliaeus Moysem , Carrara Christophorum Columbum , alii alios dicunt se canere. Putabis eos more nostro loquuturos , acturosque , et parum esse in nomine , rebusque gestis , quod sensum , admirationemque pariat. At vbi ad perturbationes rerum progressus fueris , et varios , inopinatosque euentus , quos heroes illi , personaeque principales ineunt , peruideris ; vbi inquam fortitudinem , et magnanimitatem , vel desperationem , errores , ambagesque inextricabiles , et totam artificii structuram mente tua , oculisque didiceris , rem alias ordinariam tam varia , magna que , et multiplici rerum conuersione aequa admirandam esse tibi ipsi credes , ac prodigiosum hoc foret , si Genii Coelestes humana in forma descenderent , aut bestias , vel arbores inter se colloquentes exaudires. Vulgares homines ne quaesieris in illis Poeticae regionibus , in quibus magna est Peripetia . Hic enim ii duntaxat , aut certo maxime , et ante alios conspicuntur , qui se virtutibus , aut vitiis supra ceteros insigniter extulerunt. Heroes hic sunt magni , singulares Matronae , et incomparabiles Virgines ; homi-

nes fortitudinis, pietatis, amicitiae, fidelitatis, castimoniaeque prodigia; ambitionis, odii, inuidiae, criminumque monstra, ac portenta; immanes tyran ni, consceleratissima capita; quorum facinora sine omni artis impendio mentem humanam in stuporem, et admirationem erigunt. Neque enim mediocri vi tio, vel virtute commouemur, propterea, quod mediocria sint frequentia; et quae plurimorum sunt, omnibus facile conueniant. - Secundo: Potest aliquando Peripetia fieri penitus inexpectata, et improuisa, tunc praesertim, quando vel Diuinitas agit, vel inopinato quoddam motu concutiendi sunt animi. Primum illud ea de causa, quod consilia, decretaque Diuinitatis nec possint ab homine cognosci, nec sint tales illius dispositiones, quales esse debent in actionibus humanis, ut tandem effectus consequatur. Alterius autem ratio haec est, quod grauior, et vehemen tior in animo concitatio tunc maxime oriatur, quando impressio ita est subita, repentinaque, ut adtonita, compressaque mens neque se colligere, neque vio lento motui possit resistere. Nihilominus aliqua Peripetiae semina plerumque ante iaciuntur, ut tota rerum vicissitudo ex vi, et dispositione antecedentium enascatur. In quo etiam hoc obseruandum venit, ut semina illa fructum illico non ostendant; sciri, vide rique debent ea semina, sed quorsum tandem euasura, et quem fructum productura sint, ignorari; ut cum completa, ostensaque fuerit Peripetia, adm irantur spectatores, suasque cogitationes ad ea omnia, quae superius iacta sunt, ordinate reducant, nexum singularum partium inspiciant, naturaliter, belleque factum esse artificium recognoscant. Tertio: Commu tatio fiat in Personis, quarum potiores sunt in Fa bula partes; hoc et argumentum ipsum, et auditorum desiderium, et ratio depositum. Cum enim oculi,

animique nostri in id maxime sint intenti, quod primo loco fuit propositum, estque maximum, ac in opere praecipuum, intuiti discendent ad minutiora satius esse arbitrati in eo commorari, quo vehementius, iucundiusque adficiuntur; idcirco Poeta maxima in luce, peripetiaque collocabit iros, qui sunt antistites, principesque poematis homines. Quarto: Vires, et limites Naturae obseruentur, et siquidem hodierno aetatis genio sit fingendum, prudentiae, rationis que oculi Decorum nunquam dimittant. Nam cum ingenia nostrorum hominum, mentesque huius seculi plura, quam primis illis, vetustisque temporibus videant, impendii longe maioris est eam rerum commutationem architectari, implectereque, quae concitet admirationem; ac olim seu Homeri, seu Graecorum aliorum tempestate fuerit. Litterati erant minori numero, et sere singuli in singulis duntaxat artibus, scientiisque probati, vulgus autem maximam partem informe. Dicam sine vetustatis iniuria; et dicam certe cum veritate Homines nostros esse magis cultos, perspicaces, et rationi deditos. Quod quidem non est vehementer admirandum; sunt enim apud nos plura, maioraque huius felicitatis adiumenta, et praesidia. Omnes retro aetates nos docent; quod antiqui suo labore, ingenioque perfecerunt, magisterio, exemploque nobis est; nos nostra, alienaque mente ditaminur; multam disciplinarum varietatem beneficio populorum diuersorum possidemus, et habemus experientiam optimam in instituendo magistrum, usum, genium, gustumque seculi; quae omnia Ignorantiam illud admirationis principium, et fundamentum aut imminuunt, aut tollunt; id autem profecto faciunt, ut difficilius sit ad palatum, sensumque huius seculi fortunam, conditionemque hominum versare, et

Peripetiam moderno Gustui, doctrinaeque adtemperare.

Alia Commutatio nonnunquam fieri potest, quae non iam conditionem, sed Formam ipsam conuertat; et hoc est celeberrimum illud seu monstrum, seu prodigium, quod *Metamorphosim*, sive Transformationem nominari audimus. Liberum est Poetae, si res, et locus admittat, ostendere suam omnipotentiam, patrareque miracula quatuor ipsis modis, quos expono; fas inquam est illi et Deum aliquem, aut semideum, qualeś in fabulis plures esse nouimus, et Hominem, et Bestiam, et Rem Inanimem in formam aliam ita commutare, ut vel desinat esse, quod antea fuit; vel manente priori natura figuram aliam superinduat. Circa ista quatuor capita congrue fingitur aliquando metamorphosis. Ostendam omnia in specie pluribus exemplis. -- Transformatio Dei cuiuspiam commentitii quadruplici ratione euenire potest: vel enim fingimus illum conuerti in aliam Diuinitatis formam (*a*); vel adsumere Hominem (*b*); vel Belluae cuiuspiam (*c*), aut etiam Rei mortuae figuram simulare (*d*). Manent in his formis Dii antiquitatis, et superstitionis: neque enim aut arbitrii, aut voluntatis eorum est diuinitatem omne in aeuum deponere; vna est necessitas, quae ipsos hac dignitatis praerogatiua in perpetuum spoliare potest, si videlicet iuriandum per stygem sacerdulum fluuium da-

(*a*) Diuina forma est apud Mythologos, quando Iupiter Dianaē imaginem mentitur, ut habet Ouid. L. II. Metam. Proteus Latinis Vertumnus semideus Lib. VIII. et XIV.
 (*b*) Vti Iupiter gerit Amphitruonem, Mercurius Sosiam apud Plantum; Apollo Pastorem Lib. II. Met. Eurynomen Lib. III.
 (*c*) Iupiter in Taurum transit, vt rapiat Europam Lib. II. Met. et apud Moschum Idyllio II. (*d*) Sic fecisse dicitur faenorosus ille Iupiter, dura propter Danaen se conuertit in nubem.

tum perfidia sua temerent, periureque profanent. Hoc ex doctrina verustae Poetices. - Totidem modis fieri potest Transformatio Hominis; traditur enim Homo transformatus esse in Deum (*a*), in Hominem aliud (*b*), in Bestiam (*c*), in rem Inanimam (*d*). Iu- uat hic mentem paullum aduertere ad istas commu- tationes; aliae enim sunt Intrinsecæ, plenæ, et in- tegrae Hominis metamorphoses, quæ naturam eius funditus euertunt, et deferunt, ut cum Baucis, et Philemon in arbores, Tereus in vvpupam, Procne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in Phasia- num -- abeunt; aliae vero Externæ, ut natura qui- dem humana perseueret, sed ad eam proprietas alia, aut forma accedat; sic Aeson, et Iolaus fiunt iuue- nes (*e*), Midas euadit aurifax (*f*); de Hermaphro- dito, et Salmaci nihil dicam. . . . Metamorphosis Bestiarum angustioribus limitibus circumscripta vide- tur; insipida illa priscorum hominum supersticio, quæ ligna, lapidesque, fornacem, timorem, pallorem, et alia sensus expertia in diuinitatem extulit, non fuit ausa commutare bestias in formam deorum; deos in bestias transformatos saepe legimus, sed bestias in

(*a*) Haec ratione Dii, Deaeque omnes poetarum facti sunt; Ino, et Athamas maris tutores Lib. III. Met. Aeneas indiges Lib. XIV. (*b*) Hippolythus in Virbium Lib. XV. Met. Tirefias in mulierem, et denuo in virum apud eundem Ouid. Iphis ipso nuptiarum die in virum Lib. IX. et innumeri alii in systemate Metempchoseos, vg. Euphorbus in Pytha- goram &c. (*c*) Lycaon in lupum, Io in vaccam L. I. Met. Cycnus in auem, Callisto in vrfam L. II. Actaeon in cer- uum L. III. Arachne in areneam L. VI. Hecuba in canem XII. - (*d*) Battus in lapidem. Daphne in lcurum L. II. Mer. Narcissus in florem L. III. Lycii in ranas VI. Biblis in fon- tem IX. Cyparisius in arborem X. Iulius Caesar in stellam XV. (*e*) De Tereo &c. vide Lib. VI. Met. de Aesone VII. Ioa- lao IX. (*f*) XI. Lib. Met.

imaginem deorum traductos aut nuspiam , aut raro
in meliori poemate legimus. Colebantur dii sub figura
ibis, crocodili, serpentis, cercopitheci , et nescio
quae animalia adsumebant; sed in forma deorum nec
dracones , nec aliae bestiae solebant exhiberi ; siue
quod nulla esset apud eos homines certa deorum for-
ma, siue quod indignum putarent animalia in formam
diuinam commutare. Hominem e Bestiis (*a*), rem-
que inanimatam (*b*) bona metamorphosi factam
esse noui, meminique tales conuersiones tam quoad
naturam, quam quoad figuram exteriorem posse
confingi (*c*).... Res denique vita , sensuque defe-
ctae pari potestate formantur in Deum , aut aliquam
diuinitatis similitudinem (*d*), in Hominem (*e*), in
Bestiam (*f*) et rem aliam (*g*). Hic quoque vel to-
talis (*h*), vel externa duntaxat est alteratio (*i*). Oui-
dius Nalo Parthenium Chium imitatus talibus meta-
morphosisbus inuoluit seriem historiae ab exordio mun-
di ad sua vsque tempora tanto quidem cum artificio,
tamque mirabili fabularum ipsarum dispensatione , vt
non modo eruditorum consensus hoc opus propter
doctrinam , quam continet ex omni Philosophiae ge-

(*a*) E formicis facti sunt Myrmidones Lib. VIII. Met.

(*b*) Vrfa in fidus L. II. Lupus XI. et Draco in lapidem XII.

conuertitur. (*c*) In vrsa , lupo , et draconे intrinseca est mu-
tatio ; cum autem Coruus ex albo fit niger Lib. II. Met.

extrinseca. Insignis est disputatio de forma Deorum apud Cice-
ronem Lib. I. de Nat. Deo. (*d*) Naves Aeneae in Nym-
phas in Aeneide , et L. XIV. Met. (*e*) Lapides Deucalio-
nis , et Pyrrhae Lib. I. Met. Dentes draconis in milites III.

et VI. (*f*) Humor , et Calor in Pythonem L. I. Met. Gut-
tae sanguinis Gorgonei in angues L. IV. Ardea vrbs in auem

L. XIV. (*g*) Argi oculi in caudam pauonis L. I. Met. San-
guis Alacis in Hiacynthum L. XIII.. (*h*) Yt cum lapides

animantur in homines. (*i*) Vti cum aquae calidae reddun-
tur frigidae L. XIV. Calculi nigri cum fiunt albi L. XV.

nere amplissimam, eruditionis thesaurum iudicauerit, sed etiam e Graecis, itemque aliis nationibus inuenti sunt aliqui, qui admiratione ducti id in suam linguam conuerterent (*a*). Ouidium imitari voluerunt illi, qui apud nos Metamorphoses Hungariae, Natales liberae, regiaeque ciuitatis Tirnauiensis audaci fingen- di libertate ediderunt. Ludouicus Holberg multorum operum auctor diligentissimus in Dania per duos Transformationum libros nullum omnino hominem, sed bestias commutavit, ut araneam in satyricum, picam in tonsorem, cancrum in sartorem, vulpem in legatum, dryn, et niven arbores in hominem. Alii sunt aetatum, gentiumque diuerfarum poetae, qui tales formarum conuersiones suis operibus inferere pulcrum putauerunt. Sunt in Iliade; nam quoties dii in sua, alienaque specie sicutur se visibiles? sunt in Aeneide, iam enim dixi de nauibus; sunt in aliis pri- mi gustus artificiis exempla metamorphoseon. Iacobi Vanierii Praedio Rustico puto non inepte inscriptas esse illas de Api, de Pristera, de Carpo - transfor- mationes amaenitate multa conditas. Vsurpantur Me- tumorphoses, quod recte infigi velim in animum, vsurpantur inquam ad Historiam, ad disciplinam Scien- tiarum, et Artium, ad laudem, et vituperium, ad poenam vitiorum, et praemium virtutum, ad totam rerum, et morum philosophiam. Sunt perspicaces viri, qui totam historiam, physicam, et ethicam in metamorphosibus Ouidii inuenisse se credunt.

(*a*) De Metamorphosibus Ouidii Ioan. Iac. Dusch com- meutatur Parte V. Epistolarum ad formandum Gustum.

I V.

A G N I T I O.

Agnitio, prouti nomen ipsum ostendit, est mutatio ignorationis in cognitionem; quod tunc evenit, quando vna, vel plures personae post errores varios ad eam sui, vel rei cuiuspiam notitiam veniunt, ex qua oritur amicitia, vel inimicitia inter eos, qui sunt felices, aut infelices. Tres ergo proprietates habet plena agnitio; prima est cognitio personarum, aut rerum; secunda amicitia, vel inimicitia; tertia felicitas, aut infelicitas. Historia Oedipi totam hanc doctrinam exhibet. Iocasta recognoscit Oedipum, cum quo iam pridem coniugium fecerat, suum esse filium; personalis est agnitio. Dum autem hunc eundem Oedipum intelligit esse parricidam, commissae rei cognitionem obtinet. Inde nascitur inter eos pudor, odium, et incesti facinoris detestatio, ac tandem lamentabilis infelicitas (*a*). Agnitio personae praestantior est, et admirabilior. Illae etiam agnitiones, quas habent bestiae, vti canis Argus Vlyssis agnitor (*b*); aut cum inanima cognoscuntur, quemadmodum Polycratis annulus, quem in mare deiectum piscis captus retulit (*c*); referuntur ad eam, quae personarum est, illustrandam, ornandamque. Porro talis Agnitio duplex esse potest: *Simplex*, et ex parte ignorantis, qualis in Odyssea deprehendimus, vbi Vlysses a Nutrice agnoscitur (*d*); altera est *Mutua*, qualis apud Euripidem Iphigenia in Tauris, vbi Orestes, et Iphigenia se mutuo germanos agnoscunt, initoque inter se consilio Orestes mortem, Iphigenia sedum homines im-

(*a*) Vti est apud Mythologos. (*b*) Odys. XVII. a. v. 290.

(*c*) Plin. H. N. Lib. XXXIII. Cap. I. (*d*) Lib. XIX. a. v. 390.

molandi ministerium effugiunt. Sine dubio melior est Agnitio composita , quam simplex ; ea vero maximi facienda , quae cum magna Peripetia coniungitur , sicuti est videre in historia Iosephi Aegyptii , quae Mutuam habet Agnitionem , et mirabilem fortis commutationem. Agnitio sit e signis ; Signa vero generatim sunt vel *Congenita* , vel *Aduentitia*. Congenita non solum ea esse dico , quae natura impressit , quale fuit in Thyeste sidus , in filiis , nepotibusque Seleuci ancora (*a*) ; verum etiam illa , quae usus , et consuetudo in facinore quodam memorabili fundata peperit , stabilivitque ; vti clava Herculis , lancea Mineruae , sagittae Dianae. Aduentitia Signa vel sunt in corpore , vt apud Vlyssem cicatrix (*b*) ; vel extra corpus inueniuntur , vti monilia , bullac , ensis , annulus , litterae , et his similia. Agnoscit Orestes Sororem suam ex epistola ; Soror Orestem e texta , pictaque veste , atque aliis indubitatee fidei testimoniosis (*c*). . Officium Poetae maximum in hoc est , vt signis illis ad Agnitionem ordinatis suo tempore , modo , rituque vtatur. Non enim semper eodem modo , parique facilitate produntur : unus idemque Vlysses aliter agnoscitur a filio , aliter ab Eumaeo , aliter a nutrice , ab uxore , et ab aliis. Debet igitur videre Poeta , sintne citius aperienda , an longiori rerum inuolutione , circumque ductione occultanda ? oculisne , vel auribus manifestanda ? Ecce idem Laertiades auditio Demoðoci cantu collacrimare incipit , curamque excitat quaerendi quis , et unde sit (*d*)? Aeneas autem videt in templo Carthaginem quae gesta sunt apud Troiam acu , picturisque pul-

(*a*) De Seleucio Rege Syriæ prodit Iustinas Lib. XV. Cap. IV. (*b*) Odys. XIX. (*c*) Apud Euripidem. (*d*) Odys. Lib. VIII.

cerrimis exposita; recordatur omnium, quibus ipse interfuerat, et de rebus suis melius sperare instituit (a). Optima Agnitionis forma est illa, cum artifex rem omnem ita fingit, digerit, ordinat, et impletit, ut tandem Agnitio e serie, nexusque partium inter se cohaerentium non tam coacinnata, aut quae sita, quam e visceribus fabulae, ipsisque actionibus admirabiliter nata esse videatur praeter spem, et expectationem, sicut in Andria Terentiana Glycerium cuius Attica interuentu Critonis agnoscitur, qui ad pentadem Chrysidis hereditatem venerat; unde cum Chremete adfinitas iungitur, et Pamphilo amata Glycerium despondetur. Exempla sunt innumera in Dramatibus, Fabulis Romanensibus, et Epopoeiis auctorum meliorum.

V.

E P I S O D I V M

SE V D I G R E S S I O , ET I N T R O D U C T I O .

Episodium erat aliquando carmen, quod principibus viris, regibus, et militaribus ducibus festiuos inter plausus accinebatur, cum illi ciuitatem, vel castra primum sunt ingressi; ita putabat Viperanus, et ante illum non pauci: ἐπι ἐις ὁδος. Mihi primo omnium videtur Episodium fuisse scena Dramatis, quae Cantibus Chori veteris immiscebatur. Primae enim Graecorum Comoediae, Tragoediaeque Choro duntaxat Cantorum constabant, laetisque carminibus agebantur. Postea, quia continua carminis modulatio uniformitate sua taedium excitauit, interponebatur quædam actio ridicula, vel grauis, quae sua conuersio-

(a) Aen. I.

ne animos hominum repararet, et Episodio dicta est, sicut in nostris Theatris diximus *Intermedium* actionem illam, quae inter actum unum et alterum exhibetur. Nunc quid in Poesi sit Episodium? proponam. Est Actio poematis, ea quidem aduentitia, sed quae apta, et necessaria quodammodo connexione cum actione primaria est coniuncta, eamque vel adiuvat, vel impedit. Sunt qui nominant Introductionem, aut Egressionem, seu Digressionem, vel Excessum, aut προσεκπανη Rhotorum more, quae a constitutione rei est, sed ad rei constitutionem pertinens declinatio; quales apud Oratores multas sunt, praesertim in exhortatio genere, digressiones, in quo voluptas petitur auditorum. Non morabor in verbis: et Inductio, et Digressio recte dici potest; poeta enim principale argumentum deserit: ideo *Digressio*; ac aliam quasi rem coepio poemati innedit; atque ita est *Inductio*. Doctrinam istam in exemplo demonstrabo. Actio Aeneidos primaria, et unica, quam Virgilius enarrandam acepit, est aduentus Aeneae in Italiam, et fundatum ab eo Romanum imperium. Sed quanta in hoc opere, quamue felicia sunt Episodia? Historia Troiani excidii, quam poeta toto secundo, et tertio Poematis libro recenset, episodium est. Fingit enim secundissimo anachronismo Aeneam tempestate procellosa iactatum ad pulisse in Africam, exceptum a Didone regina perquam humaniter, et rogatum etiam, atque etiam rerum suarum seriem temperare sibi non potuisse, quin benignissimae dominae, patronaeque curiositati plene satisfaciat. Non dissimulo vitia, in quae offendisse Virgilius videri potest. Igitur si culus Gustui dissipiar sive ignorantia, sive audacia poetae huius prudentissimi, quod Aeneam, et Didonem interuerso trium seculorum disparem in idem tempus conferat, faciatque reginam optimam, et mulierem

suo in sexu virtutum excellentia facile principem ordine peruerso periuram, foedifragam, et amore furentem; aliud egregium imprimis episodium audiat, nempe Aeneat̄ descensum ad inferos, videatque, quam bene, sapienterque pater Anchises piū suum filium de fato suae posteritatis edoceat, totamq̄ Historiam Romanam vaticinando enarret, et Augusti Caesaris, cui placere Poeta hoc etiam figmento satagebat, illustria facta, laudesque celebret Libro sexto.

Quas ob caussas poeta non semper se detineat in actione primaria, sed deflectat aliquando suam mentem, orationemque transferat? breuiter est dicendum. Caussæ quatuor esse possunt, suapte quidem natura diuersæ, sed forte frequentissime una omnes compositæ. Prima est amplificationis gratia; cum enim poema variis e membris vnum in corpus conformetur, iustumque in magnitudinem increscere debeat, necesse est adiumenta quaedam adoptare, quibus artificium vniuersum augeatur, solideturque. Secundo quod Poeta a materia instituta diuertat in aliam cognatam, est ornatus, ac delectatio non secus, ac apud pictores, qui suas tabulas floribus, lemniscis, coronis, arboribus, siluis, et id genus ornamenti illuminant, dicunque insignia, vel decoramenta Episodica. Tertia est utilitas aliqua alia, qualis est ad evitandum taedium, reparandam mentem, et adtentio- nem animi excitandam. Periculum enim est, et merito metuunt poetæ, ne mentes hominum ingenio suo liberae, ac vagae diuturna rerum eiusdem argumenti continuatione fastidio quopiam afficiantur, et pro voluptate naufragiant, pro utilitate detrimentum patiant. Idcirco moris eorum est auertere nonnunquam animos a materia principali, eisque aliud quasi pabulum, quo se occupent, sufficere. Quarto denique necessitas esse potest, quac Digressionem imperet;

dum nimirum in argumento primo res aliqua aut non potest, aut non conuenit exhiberi; vel vero poeta transfire debet ab actione quapiam in contrariam, et valde repugnantem. Tempore hic opus est, ne violenta sit transitio, violeturque Naturae lex, quae saltum prohibet; interponitur ergo Episodium, quod tempus adimpleat, et ad actionem oppositam sine saltu gradatim deducat. Hoc in compositione Musices obseruant artis, et harmoniae magistri; foretque nomen delicti grauissimi, si ab uno aliquo tono in aliump apprime diuersum, et contrarium nulla interposita mora, gradibusque transfiretur. Si nulla hazardum erit caussa, nefas est ab instituta materia digredi; nam quae sine ratione adhibentur, non modo non exornant, sed etiam deturpant opus; non illustrant, sed obcaecant. Ceterum quibus e legibus instituenda sint Episodia, amplius oportebit edifferere.

Praecepta pro Episodiis nascuntur e natura illius, et sunt sequentia. *Primo*: Episodium regulare actionem aliquam vel narrat, vel eam, dum peragit, representat. Vnde concludimus: topographias, picturas rerum, iconismos personarum, et hypotyposes, quae actione carent, non esse vero in sensu Episodia: haec enim dixi constare actione aduentitia. Ceterum si quis has quoque descriptiones dixerit episodia, non repugnabo, dum adsunt aliae rei proprietates. *Secondo*: Episodium habeat cognitionem cum arguento praesenti; non longe petatur, non intorqueatur violente, non adfectetur studiose, ita sua sponte veniat, ut sine culpa aliqua praeteriri non potuisse videatur. In exemplo Virgiliano, quod de descensu Aeneas ad inferos indicaui, nihil est alienum, nihil temere, et ex improviso additum; iam enim alias sequentia peregrinationis huius subterraneae iacta sunt, cum digressus ad Helenum Aeneas didicit non fore

se Italiae compotem, nisi patrem apud inferos consili in partem sui adhibuisset (*a*). Si autem idem ille poeta Troiae incendium operi suo non implexuisset, reprehenderem. Num potuit hoc in aula Didonis silere, quod iam per totum orbem fama vulgauerat? qui potuit ipsa Dido hospitem suum Troia profugum de iis non interrogare, quorum ipse pars magna fuit? qui potuit Aeneas. Reginae de se optime meritae, praesertim roganti, narrationem hanc denegare?

Debet itaque semper adesse caussa adtexendi episodia; quamquam non ubique par esse debeat; tuncque suum finem, meritamque laudem obtinent, cum his praecipue de legibus adornantur. Plena sunt poetarum omnium opera bonis, malisque exemplis, putoque nullum esse poema maioris molis, quod episodiis augeri, ornarique non debeat. Recreamur mirifice, si sermone quodam extraordinario diuertamur; offendimur, siquid contra paecepta, sensumque nostrum inductum esse obseruemus. Quis est nostrum, quem suaviter adficiant exquisitae illae disputationes, quas Lucanus inserit curiosius de rebus reconditis, et obscuris? si suo sint loco, multa erunt pulchra, et admiratione digna; sed quia in Pharsalia adferuntur, non sunt maioris pretii, quam pannus ille Horatianus, qui hic, et illic imperita manu, iadicioque adfuitur. Quid Silius non ignobilem ad Episodia tam frequenter abripiat, aemulationis, aut gloriae ardor? non habeo dicere. Multa in eius opere deprehendo,

(*a*) Aen. III. In his etiam Episodiis fingendis sequutus est Maro suuu Homerum. Ille enim in Odyssaea cum Vlyssem expugnato Ilio constituisset primum in Orthygia insula apud Calypso, ac inde per pericula maxima deduxisset in Phaeaciam, quae nunc est Corcyra, ad Regem Alcinoum, hic demum inter epulas regi, ministrisque collectis suis labores, et casus narrantem inducit.

quae cum hac mea Theoria non consentiunt; quale est illud Libro octauo de Anna Didonis germana. Contra est, placetque non mediocriter, quod idem opifex de Statrico interseruit Libro Belli Punici nono; cui si tanta eloquutio, ac energia accessisset, quanta est inuentionis felicitas, nihil est, quod est optimum, cui non debeat aequiparari. Dicam aliquid ex poetis aliis. Placet mihi, quod est apud Ossianum in fine libri secundi Fingal de Comale Albionis filio, et Galuina; apud Comiten Matthaeum Boiardo in Rolando inamorato de infortunio trium Babyloniorum; Iter Henrici Magni ad Elisabetham Angliae Reginam in Henriade Voltairi . . . Apud Schönaichum multa sunt, quae Hermannus nobilissimus Germaniae heros agit in silua cum Druidis; in Ignatiade Laur. Le Brun Gloria Diuina adparet Ignatio, eique toto orbe portaad am se tradit; vt nautarum peccata explicentur, fingitur nauis in insulam voluptatis delata; in Scanderbego Ioannis de Bussieres persona, virtusque militaris Irenes Virginis, et alia in aliis poematis infinita sunt actiones aduentitiae. Siquis tandem ex me illud quoque percontetur: Quibus in locis operis poetici possint episodia collocari? Respondeo, locum iis fere ubique esse non solum in mediis, verum etiam in ultimis, vt ea sunt apud Homerum, quae mortem Hectoris consequuntur, cadaueris emotio, lamentationes mulierum, pompa funeris, et exequiae. Tamen rerum praeteritarum commemoratione, tum ne obscura sint ea, quae referenda sunt, tum ne alibi interpolata quasi cursum fabulae interrumpant, in primis locum habent commodiorem. Quod praecipue Tragici, Comicique obseruant, qui in primo statim actu rem omnem explicant, ne dubius animus, et eorum, quae finguntur, ignarus, ab ipso Dramatis proposito alio auertatur (*a*).

(*a*) Viperanus L. I. de Poet.

V I.

M A C H I N A.

INTER ceteras Poematum partes haec quoque non ultimo loco est, quod Poeta talem aliquando difficultatem construat, vel forte occurrentem reperiatur, quae viribus humanis superari, tollique non possit. Tum igitur Deus aliquis, aut alia quaedam potestas humanitate fortior in opem, auxiliumque deducitur. Et haec est Machina, $\mu\chi\alpha\nu\eta$, nomen ab antiquis Tragoedis mutuatum (*a*). Quid faciat mens ingeniosissima Homeri? Offensus est Achilles ab Agamemnonem, aestuat, ardet; iamque ferrum distrinxit ferocissimus iuuenis, vt collectam rabiem vno iactu in caput immanter effundat praesentis, et irritantis inimici. Quis est, qui furentem retineat? fortis est, impatiens irae, sui, suorumque impotens, ac implacabilis. Occidet Agamemnonem regum, populorumque ducem, mutuas in caedes commouebit exercitum, et quod est maximum, Iliadi, quam Poeta diuino quodam ingenio, coelestique spiritu cooperat, ipso in principio finem faciet. Sed ecce Mjneruam! quae fulgoris instar de coelo praeceps terribili vultu, armataque manu heroem ardentissimum a furore, caedeque retinet (*b*). Video, et quis vna mecum non sit anxius? video Maronem etiam magnas in angustias esse compulsum. Narrat enim, certumque facit, Regem Latinum filiam suam Lauiniam Aeneae despondisse, generumque nouum in regni societatem, hereditatemque adsumisse. Penitus magna pars Aeneidos; bella maxima, pulcherrimae victoriae, supremaque gloria generosi principis emanebit; nullus erit

(*a*) Vid. Doct. Boni Gustus Par. II. (*b*) Iliad. I.

Turnus, nullus Euander, nulla Camilla; quidquid est a Libro septimo, ingentia nobilissima facinora, artifacia praestantissima, et omnis imago herois, institutioque viri militaris in nihilum euanescet. Regnat Aeneas in Italia, deponit Penates Deos, quos a Troia secum adtulerat, gentique Romanae fundatum, stirpemque collocat. Machina hic opus est. Itaque Alecto furiarum maxima Iunone impellente pacem nuptiis corroboratam, faedusque disrupta, odia, bellumque serit, Reginam, Turnumque, et populum veneno, furiaque complet (*a*).

Magnum est lumen, ornamentum, et miraculum in Machina; admonetur enim animus insolito hoc spectaculo, et sua quasi de sede non inuitus eripitur, dum virtus aliqua humanitate excellentior, diuinumque facinus ostentatur. Inde est, quod non infrequentes sint Poetae, quos video suo in arguento, materiaque humanis non contentos praefentiam Deorum, et totum aliquando Coelum in communionem operis, soluendumque nodum paullo implicatiorem, et euincendam difficultatem ambitiose clamare, deducereque. Nouas ordine difficultates e prioribus adstruunt, augentque impedimenta in tantum, ut non suo spiritu, sed incitatione, opeque diuina agi se, miraque patrare videantur. Velle, ut has, aut similes Boni Gustus regulas artifices, iudicesque omnes in oculis habeant, et conferuent. *Primo*: Argumentum sit magnum, serium, et Machina dignum. Ridiculum enim est Deorum omnipotentiam ad parua, humiliaque deducere, et aliquid opera Coelesti, diuinaque factum demonstrare, in quo nulla nobilitas, et eminentia cernatur. Multa licet dicere, facereque Comice, Satyriceque; serio in Machina ludere non

(*a*) Aea. VII.

licet. Si ego Murium, Ranarumque bellum diis omnibus commune redderem, diceremque tantam in eo difficultatem, ruinaeque periculum interuenisse, ut necesse fuerit deos, deasque omnes concurrere, suasque vires ad pugnam dirimendam exerere; ioco-se, beneque factum esse a me sentiret unusquisque sapientum. At si Homerus suos illos Deos, fulminantem Iouem, Martem armatum, Palladem hastatam, et coelestem omnem exercitum ad Batrachomyomachiam descendisse fingat, vel in Deos suos, vel in rationem, gustumque sanum peccabit. *Secunda*: Difficultas, ut aiebam antea, debet esse magna, grauis, et humanis viribus insuperabilis; ratio est in promptu. Non sunt miracula facienda sine necessitate; maneamus intra limites naturae nostrae, nisi eos egredi cogamur. *Tertio*: Eandem difficultatem, quam dixi esse debere hominibus inuictam, oportet esse Diuinae, Coelestique virtuti superabilem. Gens ratione furens, et mentem pasta Chimaeris est illa, quae dum prodigia, monstraque condere parat, ope, virtuteque Diuinitatis nititur; quasi potentia, facultasque humana superior ad ea se extenderet, quae fieri nullo modo possunt. Naturam, seu illa sit humana, seu diuina, intueamur, hanc sequamur; id facile adripiunt animi, quod agnoscunt. (a). *Quarto* postulo, ut Machina sit rario. Nec artis, nec ingenii est Deum e machina frequenter educere, et quod salvare non possis, superis; aut inferis abrumpendum dare. Hoc breuiter. *Quinto*: Machina sit Historiae, eiusque regioni, hominumque indoli, et temporis conueniens; hoc enim Decorum exigit. Non omnis aetas, non omnis prouincia, nec omnes gentes, nec omnes homines eadem ratione aguntur, parique gu-

(a) Quintil. Lib. VIII. Cap. III.

stu sunt. Quae mirabilia gentiles poetæ de diis suis fabulati sunt, ea Christiani coelestibus, tartareisque spiritibus adtribuunt; in Messia de Genius tutelaris, in Henriade Diuus Ludouicus, in Hierosolyma liberata Princeps Angelorum, in Paradiso perditio Satan, aliis in poematis aliae machinae sano, proboque cum iudicio conspiciuntur. Sed saepe abimus in vitium. Historias magicas, raptus improvisos, palatia aerea, opiniones, et consuetudines daemoniacas, superstitiones, et praestigias quam multis in regionibus, librisque deprehendimus! Erant homines, et aetates, in quibus nihil erat magis vulgare, quam videre diuitatores, sortilegos, et magos, qui carmina ignota demurmurent ore tortuoso, annulum astrologicum gestent, aut characteres peregrinos licentur; qui se, vel alios praestent inuisibiles, aut immobiles, et ignotos; qui bisseros aliquando Spiritus e regionibus inferorum ad imperium euocent. Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi (*a*). Aetatis hodiernæ Poetae praestabiliores aut nulli, aut valde rari sunt in portentis, machinisque similibus. Fuerit aliquando ea ruditas, et inscientia, quae res etiam iuxta leges naturae ordinatas, et factas virtuti magicae adtribuit. Euanuere haec deliria, posteaquam melior Philosophia, naturaeque cognitio mentes hominum illustravit: Abolis, et abrogata retinere insolentiae cuiusdam est, et fruolae in paruis iactantiae; dicit meus ille Fabius (*b*). Si hac aetate viueret admirabilis Italicorum Vates Torquatus Tasslus, nunquam ille quidem eas fabulas, quibus est mirum in modum addictus, non omnia illa commenta, artesque magicas grauissimo suo poemati insereret. Sed fit fere semper, ut auctores retineant aliquid ex illis opinionibus, quas

(*a*) Horat. in A. P. (*b*) Lib. I.

habet ipsorum aetas, easque temporibus iis, hominibusque affingant, quorum historiam referunt. Nunquam se totos obliuiscuntur. Hoc in praecipuis Homero, et Virgilio luce clarius meis ipsius oculis intueor. Materia vtriusque Poematis est de eodem plane tempore, de gente simili, de pari religione. At quia Genius seculi Virgiliani purior, cultiorque fuit, quam Homerici, multo pauciores in Aeneide, quam in Iliade Machinas inuenimus.

Artifices Musicorum Dramatum, quae iam Operas dici sustinemus, plus, quam aliis sit concessum, hic sibi licere putant. Machinas, raptus, adparitio-nes, transformationes, et nescio quae, quantaque mira repraesentant, ut oculis inferuant, populumque lucentur. Nusquam plura Machinarum instrumenta repieres. Sed quia non omnis aetas, non omnis materia, historiaque aequa est idonea ad mirabilia, et prodigiosa spectacula, necesse est, ut Machinae saepe longe petantur, violente adornentur, legesque, quas ante fancioi, aut penitus profligentur, aut miserandis vulneribus adficiantur. Facilius hic dissimulo vitia, patiorque sauciari sensum meum, quia, quod hic obiter adnotare volo, Musica Drama-ta sunt campus vtiiorum maximus. Haec est illa Poe-seos portio, atque ex vniuersa huius Artis prouincia forte vnicia, quae adhuc minime omnium est ordi-nata, redactaque ad regulas Boni Gustus. Demus ergo, ut ad plura, quae semper habet vitia, istud etiam accedit, ut varietate Machinarum gaudeat, et blandiatur. Hoc quoque vitium deteret aliquando dies.

V I I.

M O R E S .

AD Fabulam constituendam Mores quoque necessa-rii sunt; qua adpellatione designatur proprietas hominis,

indoles, et ingenium. Ut enim Pictura vultus, habitusque scita lineamentorum serie; sic Poesis indolem hominum graphica Morum expressione spectandam praebet. Plurima, quae hoc in loco nota esse debent, triplici classe distinximus, et non sine studio liberaliter prosequuti sumus in Doctrina Boni Gustus (*a*). Superest, ut quaedam pro Poesi particulariter proponamus. *Primo*: Congrui sunt Mores; hoc est, conuenient Sexui, Aetati, Fortunae, et Nationi. Aliis utique Moribus sunt Viri, aliis Mulieres; inter Iuuenes, et Senes, inter Nobiles, et Ignobiles, inter Principes, et Subditos, inter Nationes varias magnam characterum diuersitatem est videre. In Femina timiditas, inconstantia, mentisque levitas, et alia multa virtuti, vitioque simillima; in Viro fides, constantia, maturitas, et his tam paria, quam diuersa; In Iuuenibus est cupiditas, mobilitas, praecepsitanciam, verecundia, et quae non praeterea? In Sene tenacitas, tarditas, circumspectio, consilium, pronus ad suspiciones animus. In Principe liberalitas, adfabilitas, clementia, et agendi ratio cum maiestate coniuncta; in Seruo obedientia, promptitudo, animi demissio; in Milite audacia, magnanimitas, constantia cum quadam severitate. -- Sed haec sunt generalia, quae congruitas, conuenientiaque depositit. Ideo *Secundo*: Mores debent esse Similes, ac proprii; id est, famae, ac vulgatae opinioni, veraeque Personarum proprietati respondentes. Conuenientia enim veluti vniuersalis spectatur generatim in feminis, in viris, seruis, liberis, senibus, et adolescentibus, diutibus, et pauperibus; similitudo autem, et proprietas in singulari homine sita est. Vnusquisque hominum praeter illa, quae sunt generi communia, ha-

(*a*) Parte I, Lib. IV.

bet aliquas dotes, quae ipsi peculiares videri debent. Non pauci sunt Viri praeter sexum timidi, instabiles, molles, et voluptatibus, elegantissime dediti; Niobe donec erat felix, communes fortunatis mulieribus mores ostendit (*a*); Penthesilea regina Amazonum (*b*), vel potius Camilla bellatrix agmen agit equitum (*c*). Qualis apud Virgilium puer Iulus, et apud Claudianum Stilico (*d*)? Viuidus, et amaenus est Nestor, tametsi ultra modum senex. Non omnes diuites, non omnes nobiles, potentes, ac fortunati, non omnes pauperes, ac miseri pari morum ratione duruntur. Intimos cordis humani recessus perspectos habeat Poeta; praeterea quid historia, quid fama loquatur, audiat, et singulos eorum, de quibus est agendum, tam bene cognoscat, quam semetipsum. Hoc est, quod praecepit Horatius: Homereum si forte reponis Achillem, impiger, iracundus, inexorabilis, acer, iura neget sibi nata, nihil non arroget armis; sit Medea ferox, inuictaque; flebilis Ino, perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes (*e*). Cicerio Sophoclem reprehendit, quod intoleranter dolentem Herculem faciat. Quid ille, qui dedit Iphigeniam infraicto animo mortem ad aras despicientem? Ipsas etiam actiones inter se similes, et quasi germanas esse decet, ne in rebus seriis ioci, aut seria in iocosis adhibeantur; neue tragicae perturbationes in Comoedia excitentur, aut iactentur ridicula in Tra-

(*a*) Ouid. L. VI. Met. Et Amara Latini Regis coniux in Aeneide. (*b*) Dicit Amazonidum lunatis agmina peltis Penthesilea etc.. Aen.. I. (*c*) Aen. VIII. et XI. (*d*) Iulus ante annos habet mores, animumque virilem. Stiliconi mens ardua semper a puero, tenerisque etiam fulgebat in annis fortunae maioris honos, erectus, et acer, nihil breve moliri, nullis haerere potentum liminibus, fastisque loqui iam digna futuris. (*e*) Horat. in A. P.

goediis. Ita me Dii magni, minutique, et patellarii, jurat in Cistellaria Plauti Alcesimarchus; quod risum magis excitat, quam religionem. *Tertio*: Aequabiliter procedant Mores; ut qui semel fortis, iracundus, strenuus, et acer erat, eandem fortitudinem, et iram, et audaciam semper retineat. Indicabo homines ex antiquitate Poetica notissimos. Priamus, et Hector aliis sunt moribus, aliis Agamemnon, et Achilles; aliis Vlysses, et Ajax; aliis Aeneas, et Turnus, Dido, et Camilla; -- sed nunquam non iisdem. Qualem semel Priatum, et ceteros omnes exhibit Ilias, talem esse vnumquemque illorum toto actionis tempore deprehendo. Menelaus semper est idem, Nestor semper Nestor, Hector nunquam euadit Paris. - Hanc ipsam morum aequalitatem in singulis felicissimae Aeneidos partibus admiranda prudentia conseruatam qui non videt, hunc quidem nihil videre certum est. Valeat ergo vetusta haec regula: Siquid inexpertum scenae committis, et audes personam formare nouam, seruetur ad imum qualis ab incepto processerit, et sibi constet (*a*). Quod si quidam inaequales habere Mores comperiantur, et mutentur in horas, vt pueri, feminaeque; vel sint aequae instabiles, ac olim Alcibiades, et Catilina (*b*); haec ipsa Morum levitas, et inconstans conseruari debet: ament, oderint, irascantur, ignoscant. *Quarto*: Qualescumque sint Mores, seu Boni, seu Mali, ita ponantur, vt vel auersationem, odiumque Vitiorum, vel amorem, studiumque Virtutum excitent. Mezentii crudelitas (*c*), Euclionis avaritia (*d*, Phaedrae turpitudo (*e*), ira, vindicta-

(*a*) Hor. in A. P. l. v. 125. (*b*) De Alcibiade Plutarchus, et Cornelius Nepos in Vita; de Catilina Sallustius, et Cicero. (*c*) Aen. VIII. (*d*) Plautus in Aulularia. (*e*) Seneca in Hippolyto.

que

que Medeae (*a*), Etheoclis, et Polynicis ambitio, odiumque immortale (*b*), Ruffini scelera (*c*) -- non alium in finem exhibentur, quam ut horrori sint, et caueantur, quae in aliis displicent. Nihil magis alienum esset a Poesi, quam prauos mores ornare laudibus, aut in viro principe, vel heroe, persona- que illustri, quem Poeta canit, scelera quaedam de industria depingere, celebrare. Constantia M. Attilii Reguli, clementia Titi, benignitas Alexandri M. fidelitas Hypernestræ, fortitudo Claeliae (*d*), et omnia virtutum exempla hac de causa tam elegan- ter, viuaciterque in conspectum efferunt Poetae, ut earum pulcritudine, viribusque concitati spectatores pari mentis consilio, animique robore aemulentur praeclera illa facinora.

Magnum est, quod dicturus sum: In hac de Moribus doctrina nituntur *Characteres Poetici* tum Poesi vniuersae, tum imprimis Heroicae, Dramaticaque adeo necessarii, ut sine illis magna pars Lu- cis, et Vitæ Aestheticæ perire debeat. Quapropter obseruandum hic venit primo: characteres tacite de- piogi posse a Poeta, cum videlicet ab ipso narratur, et describitur res. Impatienter amat Phaedra,

Torretur aestu tacito, et inclusus quoque,
Quamuis tegatur, proditur vultu furor.
Erumpit oculis ignis, et lapsæ genæ
Lucem recusant; nihil idem dubiae placet;
Nunc ut soluto labitur moriens gradu,
Et vix labente sustinet collo caput,
Nunc se quieti reddit, et somni immemor,
Noctem querelis dicit; adtolli iubet,

(*a*) Euripides, Seneca etc. (*b*) Statius, et Racine.
(*c*) Claudianus. (*d*) Haec, et alia Metaffasius.

Iterumque poni corpus, et solui comas,
 Rursusque fingi. Semper impatiens sui
 Mutatur habitus. Nulla iam Cereris subit
 Cura, aut salutis; vadit incerto pede
 Iam viribus defecta; non idem vigor,
 Non ora tingens nitida purpureus rubor.
 Popularitur artus cura; iam gressus tremunt,
 Tenerque nitidi corporis cecidit decor.
 Et qui tenebant signa phoebeae facis
 Oculi, nihil gentile, nec patrium micant.
 Lacrimae cadunt per ora, et assiduo genae
 Rore rigantur (a).

Secundo spectantur characteres in sermone, et actione, cum nempe Poeta proponit hominem vel dolentem, vel iratum, vel alio animi sensu agitatum, ei- que conuenientem actionem, aut orationem tribuit, quemadmodum Dido apud Virgilium libro Aeneidos quarto. Prior ille repraesentandi characteris modus est narratorius, et pictorius; hic autem Dramaticus. Character omnis, quem etiam Ethopoeiam nominamus, componitur e virtutibus, et vitiis; ex his enim existunt mores humani. In charactere flagitioso vita, in probo virtutes antecellunt. Ordinariis, et communibus hominum characteribus non adficimur. Poeta igitur fingit virtutem perfectiorem, vitium magis abominabile.

VIII.

ORATIONES.

ORATIO est valde magnum Ornamentum Dictionis Poeticæ, si consulto, suoque loco, et Aesthetice inferatur; si, inquam, argumentum Fabulae fortiter

(a) Seneca in Hippolyto Actu II.

sustentet, et ad exitum feliciter opituletur. Fiant eiusmodi Orationes iis plane legibus, quas Oratoria Ars Bono a Gustu praestituit, et plerumque constant exordio proprio, rei capitalis propositione, et confirmatione, ac tandem peroratione, tamquam partibus cuius Orationi bene ordinatae conuenientibus. Dabo exemplum, quo nescio, an magis robustum, et Aestheticum, magisque exquisitum esse possit. Haec illa est Oratio, quae sicut prima occurrit in Aeneide, ita ceteris omnibus vi, dignitateque sua videtur antecellere. Iuno Deorum Regina Troianis semper infesta, multos iam annos Aeneam, sociosque illius, Danaum reliquias arcebat Italia, versabatque variis fatis per omnia maria (a). Anno tandem ab euersa Troia septimo e Sicilia in Italiam parabant transmittere, laeti, quia iam in portu se esse, manibusque tenere sibi videbantur: tuta erant omnia, tranquillaque. At enim *vix e conspectu Siculae telluris in altum vela dabans laeti, et spumas salis aere rubeant, quum Iuno nunquam non intenta in perniciem Troianorum ex sensu vulneris illius, quod in pectus altissime penetravit,*

(a) Odii, irarumque causa fuit multiplex. Nam I. Audierat, quanta olim futura sit potentia Troianae posteritatis in Italia; ab ea Carthaginem, ciuitatem suam, et totius Africæ arcem euertendam intellexerat: hoc meruit. II. Occurrebant praeteritae Trojanorum opes, quibus contra Graecos pugnauerant; quo in bello Iuno principem operam Graecis nauauerat. III. Iudicium Paridis, spretaeque iniuria formae, non solum a Paride, sed etiam ab Antigone Regis Laomedontis filia, quae cum esset eximia forma, ausa est cum Iunone de pulchritudine contendere, et idcirco conuersa in Ciconiam, uti habet Ovidius Libro VI. Metam. IV: Genus iruisum Trojanorum. Cum enim Trojanis sint orti a Nardano Ioui ex Eleætra pellice filio, consequens erat, Trojanos omnes invisos esse Iunoni. V. Rapti Ganymedis honores, de quo nota est historia. Hic puer in honore ministrandi Ioui praelatus fuit Hebas, quæ erat Iunonis filia; neque vt cunque praelatus, sed illa amota substitutus.

suntque insanabile, ac aeternum, haec secum nemine, qui dolorem leniret, conscientia: *Mene incepto desistere victimam, nec posse Italia Teucrorum auertere Regem?* Oratio est sine prooemio; nihil proponit, sed supponit, tum quia irata, tum quia secum. Quanta haec emphasis: *Mene?* hoc uno in verbo vide superbiam illius, et iram muliebrem, et quidquid postea adseretur. Ego ab Aenea vincar, Regina a profugo, Dea ab homine? et ab incepto desistam, ut de me Venus, et Aeneas triumphet, spolium referat, et acerbum risum, contemptumque reddat? Mox, forte ut auditori satisfaciat, explicat cauissimam, quum subdit: *Nec posse Italia Teucrorum auertere Regem?* 'qui versus profecto admirandus est', ut in quo magni affectus, et totidem argumenta, quot verba. Juno ut sibi persuadeat, victimam se esse ab homine, iramque immaniore colligat, non effundit verbum aliquod atrox, saeumque, demergere, aut perdere; sed tam impotentem se, ut nequidem auertere possit ab Italia Teucrorum Regem, qui vici sunt, amarissime dolet. Hi sunt irarum stimuli. Regem vocat eorum, quorum regnum est eyersum; credo per ironiam, quod animo Iunonis maxime conuenit, et hunc infictem hominem, extorrem patria, peregrinum non posse se, quod facile fuit, ab Italia prohibere dicit (a). Pudorem hunc suum auget fatorum necessitate: *quippe veror fatis;* et addit exemplum rei gestae a minore Numine, minore in causa, minore merito, maiorum tamen iratum, et maioribus instrumentis.

(a) Alio in loco prolixius eloquitur aestum illum, et odium, quo Troianos prosecuta fuit: *Hec Aripem inuisam, et fatis contraria nostris fata Phrygum! num Sigaeis occumbere campus, num capti potuere capi? num incensa cremauit Troia viros? medias acies, mediosque per ignes inuenere viam - etc.* Vide Aenei. VII. a. v. 297.

Pallasne exurere classem Arguum posuit; ego non possim Troanos ouertare? potuit illa et classem, et Arguos submergere posso; ego tot annos vno cum homine bella gero? Locrensem erat illa classis, non Argiorum omnium; auget rem, ut maiorem irae somitem habeat; de naufragio autem Aiacis opportune cogitat, quando Aeneam naufragio vult perdere. Illa *unius ob noxam* supplicium atrocissimum sumferat; ego a multis laesa, a Paride, ab Antigone, ab Elektra, a Ganymede nihil proficio. Scelus Aiacis magnopere diminuit, cum illud *noxam* paruo nomine compellat. Immo neque tam noxa illa fuit, quam furor Aiacis amore insipientis, quando supplices ab aris auulxit, et templum Palladis profanauit. Nihilominus *Ipsa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem est*: vindicta enim, quae fit manu propria dulcis esse solet. Vnde et hoc angitur Iuno, quod nunc auxilium alterius, viresque implorare debeat. Adsingit Palladi, quod vel Iupiter, vel Neptunus fecisse dicitur, ad vim argumenti maiorem: illa, inquit, Iouis fulmen iaculata est, et quidem e nubibus: sic omnia irarum incentiua confert, quasi dicat: omnia seruant Palladi, fulmen Iouis, atque etiam nubes, quae alias sunt in mea potestate: *Disfecitque rates, eueritque equora ventis.* Grandius est euertere, quam conturbare, aut subuertere; et magis adposito dicitur *aequora* quam mare, vel pelagus; ut intelligatur, aequa prius, leniaque fuisse maria, deinde autem vi ventorum euerfa, seu quasi extra alueum suum effusa. Quid tandem Aiaci? *Illum expirantem transfixo pectore flammas;* quae res Deam conuertere debuisset ad lenitatem, tamen *turbine corripuit, scopuloque infixit scuto.* Quae tam immanis saevitia? - Diuina sunt haec ad caussam, quam Iuno intendit. Repraesentat sibi Palladem, ut illa classem Argiorum exuat, vs

eos ponto submerget, ut fulmen adripiat, et torqueat, ut rates disiciat, et sacrilegum turbine corruptum infigat in scopulum. Cum haec tam magna, tamque atrocia facta commemorat, nullum epithetum tribuit Palladi. Illa vtique Louis est filia, bellorum, et scientiarum Dea, pugnatrix, fortis, victoria. Hoc suo silentio facit illam minorem, quam sit; ab illa totam Graecorum classem conuulsam esse persuadet, cum tamen notum sit Aiacem Oileum Locrensem duntaxat fuisse principem? De se vero dum loquitur, diuersa plane ratione, multa attribuit, ut maiorem contemtum indicet, seque maiores in iras commoueat. *Ast ego, profecto fortis, et singularis expressio, opposita illi: ipsa: quae Diuum incedo Regina, Louisque et Soror, et Coniux;* ego inquam, *una cum gente tot annos bella gero?* Pallas non multo post facinus summis supplicium; ego iam in annum septimum nihil proficio? - *Et quisquam nomen Iunonis adores praesterea?* per haec verba tamquam ignis vento agitatus erumpit ira, dolor, odium, vindictae cupiditas. Suo se facto videt dedecore, contemtuque notari, et ad ludibrium hominum, Deorumque recidere. Nemo iam erit, qui me colat, et adoret: *ut supplex aris imponat hororem.* Grauissimum hoc est ad exacerbandum animum. Nihil enim potest Deos magis angere, quam si sentiant sibi detrahi honores, immixtui cultum, labefactari religionem, contemtu, ludibrioque, tamquam infamem aliquem, haberi: hoc plerum est igne, viuacitate, et Aesthesi; sentio iram illam, qua Iuno his argumentis commota aetuarde debuit; quam Poeta diuinus hoc in charactere proposuit, aut Horatius dicere voluit, cum ait: Si Troiam suis ex ruinis in antiquam faciem reparemus, Iuno immortali odio concitata suscitabit victorem exercitum, et ipsa ducet arma in urbem infestam, non an-

te conquietura, quam tristi clade fortunam Troianorum iteret, eosque cum ciuitate noua ferro, flammaque deleat. - Troiae renascens alite lugubri fortuna tristi clade iterabitur ducente viitrices cateruas Coniuge me Louis, et Sorore (*a*).

Solent Magistri Poetices Orationes artificum praestantium suas in classes colligere, et in exemplis ostendere, qua eloquentia vti possint amici, consolatores, indignantes, irati, disuasores, dolentes, et alia quacunque animi commotione adfecti homines: adiri potest accuratissimus Dekenius. Quod adtinet ad sermonciones breuiores, gratiam habent, si paucis, sed efficacibus verbis proponantur. Cephalus cum iam corripuissest arcum, vt vxorem, quam feram esse putauerat, sagitta figeret, ipse Poeta exclamat:

Quid facis infelix? non est fera; supprime tela.

Me miserum! iaculo fixa puella tuo est. (*b*).

I X.

SENENTIA,

ET DICTVM AC VTVM.

SENTENTIA est simplex quoddam, ac vniuersale pronunciatum de vita recte informanda. Non diffunditur igitur Sententia, breuis est, et vna; procedit in vniuersum, libera a loco, a tempore, et persona, aliquo rerum comitatu, quae cum singularitate esse solet. Denique mores humanos, vitamque ad recte sentiendum, agendumque ordinat, et sicut Mores, morataque oratio declarat hominis voluntatem, et quid agendum elegerit, indicat; ita Sententia, quid quisque sentiat, cupiatque fieri, tamquam magistra

(*a*) L. III. Od. III. (*b*) Ouid. L. III. de Arte.

docet, praecepitque. Sit exemplum: Audentes fortuna
iuuat (*a*); omne solum fortia patria est (*b*); Dulce,
et decorum est pro patria mori (*c*). Haec et alia
hunc in modum dicta quamvis sint simplicia, habent
tamen suam amplitudinem, dignitatemque; habent
suum vim apud eos, qui sensu bono, intelligentiaque
sunt instructi, non solum ad animos componendos,
verum etiam ad affectus excitandos. His tamquam
gemmae, et luminibus illustratur poema, eique de-
cuss puleximum, et iucunditas conciliatur. Sane ve-
teres tantum in Sententiis premium posuere, ut nihil
ad maiestatem rei, et orationis exaggerandam putarint
efficacius. Argumento sic istud, quod eiusmodi ora-
cula apud optimos quosque Poetas passim audiamus.
Modus utendi triplex est; vel enim praemittitur hi-
storiae (*d*); vel narrationi, actionique interseritur (*e*);
vel rei iam finitae quasi per adclamationem fabiici-
tur (*f*).

Acumina, seu dicta acuta habent lepores, et
argutias quasdam ingeniosas, et inexpectatas; exi-
stunt autem non uno modo, et artificio. Cum ea,
quae sunt diversa, aut etiam obposita componun-
tur, acumen aliquando enascitur. Frisichton infatia-
bili edendi cupidine incitatus adpositis queritus ieu-
nia metis, inque epulis epulas quaerit (*g*). Si fiat

(*a*) Aen. X. (*b*) Ouid. Lib. I. Faſt. (*c*) Horat. Lib.
III. od. II. (*d*) Heu nihil iuritis fas quemquam fidere Diuis!
Ecce trahebatur passis Priameia Virgo crinibus a templo Caf-
fandra etc. Aen. II. l. v. 462. Heu quam difficile est crinum
non predere vulnera! ait Ovidius L. II. Metam. de Callisto. (*e*)
Quantum animis erroris ineft! parat infacia rerum infelix opulas
hostibus illa suis. Nemps Lucretia Tarquinio L. II. Faſt. (*f*)
Paene simul vix est, dilectaque, raptaque Diti; usque adeo
est properatus amor. Dixit Ovidius de Proserpina Libro V.
Metam. (*g*) Lib. VIII. Metam.

Allusio ad historias, et fabulas, si nomina substantia
continuentur, si re in vna plures comprehendantur,
si disparata connectantur, aut similia segregentur,
improuisum aliquod, argutum, iucundumque dictum
accedit orationi. Iacobus Malchius in Arte noua Epi-
grammatica, et Epigraphica fontes Acuminum non
inutiliter exposuit. Ego rem omnem si inspiciam, vt
est, confiteri debeo, Acumen omne, cui praecepto-
res alii tot fontes aperiunt, in contentione verborum,
pugnaque esse positum, quale est illud Ouidii: faepe
tacens vocem, verbaque vultus habet; et alterum
Oweni: Libera lingua sat est, cui tacuisse licet. Exa-
mina, si placet, exempla illa, quaè multis in libris
occurrant, acumenque habent; fere ad illam, quam
dixi, verborum pugnam redeunt. Fieri potest, sicque
non raro, et valde Aesthetics, vt in Sententiam con-
veniat etiam Acumen. Auaro tam deest quod habet,
quam quod non habet; dictum est et Sententiosum,
et Acutum (*a*).

Quod moneo, curandum est non mediocriter,
ne nimio Sententiarum, Acuminumque studio ad
vitia decidamus, et opera hæc nostra auersationem,
contemptumque redimamus. Non possum non horre-
re, dum Hecubam matrum, reginarumque infelicissi-
mam in haec verba conquerentem audio: Ille tot re-
gum parens caret sepulcro Priamus, et flamma indi-
get ardente Troia (*b*). Frigida est vtique, et sumo
in moerore ineptissima ingenii argutia.

(*a*) Acute Dic̄ia docet, et explicat Cl. Schellerus in Prae-
ceptis stili bene latini. (*b*) Apud Senecam in Troade A-
ctu I.

SECTIO SECUNDA

DE

DICTI ONE.

DICTIO siue sermo, aut Oratio sensus, et cogitationes nostras compositione verborum exponit; quales sunt mentis ideae, talet oportet esse Sermonem, ut ex vero dici possit, Orationem esse cordis, animique interpretem, ac nuncium. Igitur in omni Poesi primum est Fabulam mente concipere, formareque; alterum, eam mente conceptam verbis idoneis, coloribusque depingere, atque ita in lucem, vitamque adferre. Hic enim apud nos non imaginaria, sed vera, aestheticaque pulcritudo esse debet; quae quanto comtior, elegantiorque prodit in publicum, tanto magis oculos, animosque hominum apprehendit, et ducit. Porro eloquentia, siue Oratio Poetica, similis est picturae, habetque naturam hanc, quod et communis omni sermoni, et sibi proprias dotes conferuer; fierique omnino debeat non prosa, sed versu; ut quantum abit a dictione soluta, liberaque, tantum externa verborum dimensione, et harmonia accedat ad Musicam. Quid igitur? Fabulas Aesopias, et Romanenses, Satyras perfectissimas, Dramata numeris omnibus absoluta, aliaque huius generis artificia non esse Poesim adseueramus? Fenelonium in Telemacho, Barclium in Argenide, Gessnerum suis in Poematisbus, Bitaubeum in Iosepho, et multos vndequeaque artifices antiquae, nouiorisque aetatis, eosque nobilioris Gustus de choro Poetarum, Parnassoque exclademus? - Non me deterrent grauissima iudicia, quae non ad omnem Poesim necessario postulant versus arctissima lege compositos. Scio plures esse Magistros,

qui Milesias fabulas Apuleii solutam quamdam Poem, Lucianum solutum Aristophanem esse docent; qui Sositheum, et Terpandrum, Xenarchum, et Sophronem soluta scriptione poemata dedisse (*a*); Aesopum apud Philostratum, Heliodorum in Theagene et Chariclea, Longum Sophistam in Daphnide et Chloe, Achillem Tatium in Amoribus Clitophontis et Leucippes, pluresque huius aetatis Comoedos, Tragoedosque, qui libera voce, non carminibus agunt, Poetas esse, nominarique debere confirmant; video morem istum res Poeticas scribendi non poetice in Germania inualescere: Prosa quoque Poetica vehementer capior. Fatuus sim, si putem Fabulas has similares Hippocentauris; aut pares esse dicam homini bicolori, nigroque illi Camelio, quos Ptolomaeus Lagi filius in Aegyptum adulit (*b*). Materia iis est Poetica, non Dictio. Noui autem non inepte, ex duobus pulcris, si compositio inter se consentiat, iustaque proportione temperetur, aliam posse consurgere formam, et elegantiam; sed hos, et istius generis Scriptores paene non aliter, quam Pictores, Mimos, imitatoresque ceteros adpello Poetas. Lucianus ipse factetur duas res se coiungere prorsus discordes, Comoediam, et Dialogum. Erat enim Dialogus disputatio grauis cum paucis quibusdam instituta in ambulacris de natura rerum, de virtute, et scientia Philosophorum. Comoedia vero totam se Dionysio tradidit, gaudebat salibus, et dicacitate, ac cum quadam numerositate ad certamen, palnamque veniebat, interdum etiam anspaesticis versibus in sublime euecta; ir-

(*a*) Sositheus Tragoedias, ceteri Comoedias scripsisse dicuntur stylo soluto. (*b*) Hominis illius pars altera fuit plane nigra, altera autem excellenter candida, per rotum corpus nequaliter distincta, atque diuisa; Camelus praeter morem naturae totus niger. Refert Lucianus.

videbat Dialogi sectatores, eosque nunc in acre ambulantibus, et cum nubibus congregientibus exhibebat, nunc pulicium saltus metientes fingebat, ut qui scilicet de acreis, et sublimibus istis rebus nimis exiliter argutarentur (*a*). Atque ideo lepidissimus ille scriptor ait se Comicum esse spectata Materia; considerata vero orationis forma non esse perspicue palam adserit. Mea quoque sententia ad plenam, perfectamque Poemam sicuti Fabula, ita etiam Carmen adesse debet; illeque consummatus est Poeta, qui utramque hanc Poematos formam opere suo dare nouerit. Potest ab Historia abesse soluta Oratio; nam Herodotus versibus comprehensus etiam Aristoteles teste manet Historicus; a Poesi autem plena versus abesse non potest. Si Maroni, vel Sophocli, vel cuiuscunque Poetarum eripias tempora certa, modosque; si carmina eorum solvas, et disiicias, inuenies quidem membra Poetae, sed disiecta; et perfectionem poeticam sustulisti (*b*). Si argumentum quomodo cunque fabulosum oratione prola eloquaris, Poetam te vndique verum non exhibuisti. Quapropter dicam, quod est. Aesopus, Heliodorus, Longus, Barclaius, et quicunque alii, quos certe copiosos esse rationimus hoc nostro seculo, faciunt Dramata, aliaque poemata dictione sine metro fluente, non sunt perfecti Poetae; ad plenitudinem, consummatioremque Poeticæ carmen adesse debet. Causa inter alias haec est, quod Poesi maxime proprium sit

(*a*) Sicuri de Socrate ejusque discipulis fingit Aristophanes. — Cum Lucianus ait Comœdiam se totam Dionysio tradidisse (sunt enim verba illius) non de nostra, sed Graecorum, Romanorumque Comœdia, quae praesertim aetate vetustissima licentior erat, accipiendus est. Notum enim est eruditis, Comœdiam illam antiquam in tres classes distingui, in Veterem, Medium, et Novam; Veterem maxime Dionysii fuisse.

(*b*) Horat. Lib. I. Serm. IV.

delectare; hoc autem facere debet non solum materia, et fabula, sed etiam dictione. Quis est, qui non sentiat iucundiorum esse dictionem carmine institutam, quam lege solutam? Carmen est ut Musica; inter modos Músicos, et Poeticos tanta est adfinitas, et cognatio, quanta maior esse nequit. Qui Músicam, Poeticamque aequa nobete, pari propemodum utriusque suauitate capiuntur, tenenturque. - Eodem redit altera quaestio: An Poetae censendi sint, qui carmina faciunt sine fictione? Si enim hos eliminamus, quos retinemas? siunt non pauci. Lyrici, Elegi, Epicorum quam plurimi pauca fingunt; itaque apud Graecos, Latinos, Italos, aliasque gentes communi suffragio interit Poetarum nomen. Nihil enim libentius, quam historias, artes, res naturales, laudes, vituperationesque alienas carmine complectuntur. Horatius rem omnem Poetae propriam fecit, eique addixit, si poetico more pertractetur; summi quique Poetae cum quoque Poetas se esse profitentur, cum vera scribunt; talis est Virgilius (*a*), Lucretius (*b*), Propertius (*c*), Ouidius (*d*), Horatius (*e*). - Ne cui his nominibus imponatur, bene aduertenda mens est: istos, aliasque huius generis auctores, qui veram materiam in Helicone elaborandam adsumserunt, more poetico elaborasse, et non solum carmine, sed etiè inventione, structuraque rerum, et totius operis pertractatione meritos esse nomina Poetarum. Multi versificatores gestant haec cognomenta; an iure? si responderemus debeam, aio: Perfectam, plenamque Poesim (quod semper addo) carmina non faciunt (*f*). -

(*a*) Lib. II. et III. Georg. (*b*) Lib. IV. Aua Pieridum peragro loca etc. Et Lib. I. de Ennio. (*c*) De Ennio L. IV. El. I. De seipso L. III. El. V. (*d*) De Tibullo, et aliis in Elegia de Morte Tibull. (*e*) L. III. Od. IV. et alibi. (*f*) Argumentis contrariis respondet Alex. Donatus L. I.

Nunc quibus praecipue characteribus insigniri debeat
Dictio Poetica, demonstrandum venit.

Quamquam in pleno, perfectoque Poemate Car-
men adesse debeat, tamen syllabarum quantitates,
et genera versuum non percensebo; propositum enim
est meum abstinere me a minutis, et Poesim Aesthe-
ticam viriliter exponere, hominibusque maturiori-
bus suo cum neruo, sanguineque tradere. Neglectis
ergo iis, quae sunt extra meum consilium, vniuer-
sim dictum sit istud: Eloquentiam Poeticam a com-
muni artium aliarum sermone in multis differre; idio-
ma suum, linguamque propriam esse Poetis. Cum
enim Poeta suis in operibus id agere debeat, ut mo-
ueat, ut sensus, et animum erigat, ut magnas, et
sublimes cogitationes ingerat, et corda hominum ra-
piat in affectus varios; cum inquam Poeta in se aliis-
que sit maxime aestheticus, vulgares cogitationes,
quae orationem reddunt ignobilem et humilem, auer-
satur, et in ipsis etiam Comoediis, quae maxime ac-
cedunt ad consuetudinem popularem, salem rerum
delectum postulat, qui singularem ingenii varietatem
indicit, et gustum amoenitate sua adliciat. Quia ve-
ro non omnia Dictionis argumenta sunt paria et ae-
que nobilia, ea quaerit ornamenta, quae proposito
maxime conueniunt; in potestate illius esse debet
Sinceritas, Amoenitas, Gratia, Fortitudo, Sublimi-
tas, Splendor, Diuitiae. - Denique vctatur EPI-
TETIS liberalibus, et rem exprimentibus;
TROPIS, et FIGVRIS ab ordinario sermone
diuersis; faciat aptissimum rerum, verborumque NV-
MERVM, et HARMONIAM. His in summa
Colores esse dico, quibus Dictionem suam adornat
Poeta; his ille pingit, et rerum imagines viuaciter
planeque ad naturam repraesentat; sic ille loquitur
auribus, inseruit oculis, sensibusque humanis. Pro-

ponam ordine Colores singulos, vt in iis Dictione Poetica et videri, et sentiri queat:

I.

EPITHETA.

BONVS Poeta Epithetum adserit, quod habet singularēm sēnsūm, colorem, et vim. Talia autem sunt, quae sunt *Propria*, vti nox humida, cana senectus; quae rem *Distinguunt* ab aliis, quemadmodum hora natalis, triceps canis; quae rem *Augent*, vel *Minuant*: pius Aeneas, telus ingens, frigida bello dextera; quae sunt *Erudita* historiis, vel fabulis; vt habemus exempla innumera; vel *Metaphorica*: heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum; ita Polydorus suo e sepulcro terrebat Aeneam (*a*). Horatius dixit vigiles lucernas (*b*), importunam pauperiem (*c*). Huius generis verbis, quae nempe adaequant ideas Poetarum, mirabiliter illustrantur res, et ad viuum exprimuntur. Quam multum his in vocibus videre, audireque mihi videor! Iliacos iterum demens audire labores exposcit, pendetque iterum narrantis ab ore (*d*); Dido videlicet Regina amore hospitis sui incensa non potuit expleri narratione factorum, quibus ille relicta Troia terra, marique iactatus fuit; hinc illa *demens pendere* dicicur ab ore narrantis. - Quam viuax illa descriptio: Fecerat et viridi foetam Mauortis in antro procubuisse Lupam; geminos huic vbera circum ludere pendentes pueros; et lambere matrem impauidos (*e*). Illa imagine nihil amoenius, quam ex natura ipsa defumisit felicit-

(*a*) Aeneid. II. (*b*) Lib. III. Od. VIII. (*c*) Lib. III. Od. XVI. (*d*) Aeneid. IV. (*e*) Aeneid VIII. Haec, aliaque Vulcanus effabrikauit in Clypeo Aeneae.

sumus auctor. Pater, qui suum filium osculari vult, inclinat se ipsum; parvulus tenera brachia collo patris circumdat; ille se erigit, hic pendet. Vnica vox absoluta iconem. Interea dulces pendent circum oscula natj (*a*); ille ubi complexu Aeneae, colloque pendit (*b*). Epithetis Poetae et frequentius, et liberius utuntur; namque apud illos satis est conuenire verbo, cui adponitur: itaque et dentes albi, et humida vina, in his non reprehenduntur; apud Oratorem, nisi aliquid efficitur, redundat (*c*). Monendum tamen est, ne Poema appositis oneretur. Poeta prudens quasi bellariis, non quasi cibariis utitur Epithetis valde crebris, patentibus, et amplioribus, quam res postulat (*d*). Neque longa sint, neque aliena, neque sine modo frequentia; et acri iudicio ad res, et personas adcommodenrur, non secus, ac illud de seno Priamo in ultima sui, verbisque iam ardentis ruina: Arma diu senior defueta trementibus aevio circumdat nequicquam humeris, et inutile ferrum cingitur (*e*). In Epithetis consistit magna pars Eloquentiae Potarum, et Oratorum: tantum est eorum pretium. Si quaeras: unde Epitheta possint inueniri copiose? respondebo: Ex illis omnino locis, quae argumenta et sententias subministrant; praesertim ex cauflis, adiunctis, et similitudine (*f*).

I I.

T R O P I.

Tropi ad ornatum, et varietatem Dictionis sunt inueni. *Synecdoche* totum sumit pro parte, plura pro

(*a*) Geor. II. v. 523. (*b*) Aen. I. v. 719. Cupido Ascanium simulans. (*c*) Quintil. Lib. VIII. Cap. VI. (*d*) Aristot. Lib. III. Rhet. Cap. II. (*e*, Aeneid. II. (*f*) Vid. Jacobus Masenius in Palaestra Eloq. Ligat. aut Martinus Du Cygne; vel David Iani in A. P. Latina.

vno , et vicissim ; *Metonymia* inuentorem pro re inventa , signum pro signata , contentum pro continente . Quid *Antonomasia* , et alii ? Pro *Hyperbole* , seu tropus sit , seu schema , redeo ad Doctrinam Boni Gustus (a) . Inter praecipuos suut *Metaphora* , quae fit vno verbo ; et *Allegoria* , quae plurium verborum contextum exigit , reique semel arreptae constanter inhaeret . O Nausis referent in mare te noui fluctus . O quid agis ? Fortiter occupa portum Nonne vides --- , dictio allegorica admodum elegans , qua Horatius Rempublicam a bello ciuili , quod Brutus repa rauerat , deterrire conatur (b) . *Periphrasis* est utilissimum Dictionis Poeticæ ornamentum ; illa enim sermonem nostrum variat , vnam eandemque rem in alia , semperque noua forma ostendit , gratissimas ubi que imagines elaborat , phantasiae , et sensibus ea lingua loquitur , quae omnium est aptissima ; res etiam paruas , non tamen viles , amoene et gratiose ; magnas nobiliter et idonee cum maiestate adsistit . Na uigare est fere vnicus loquendi modus in sermone communi ; videamus , quam multiplicem illi copiam , et varietatem dederit Virgilius . Non aliter , quam qui aduerso vix flumine lembum remigiis subigit (c) . Et quando infidum remis impellere marmor conueniat (d) . Sollicitant alii remis freta caeca (e) . Vela dabant laeti , et spumas salis aere ruebant (f) . Vela damus , vastumque caua trabe currimus aequor (g) . Vela cadunt , remis insurgimus , haud mora nautæ adnixi torquent spumas , et caerulea verrunt (h) . Certatim socii feriunt mare , et aequora verrunt (i) . Verrimus et proni certantibus aequora remis (k) . Flu-

(a) Par. II. Lib. I. (b) Lib. I. Od. XIV. (c) Georg. Lib. I. (d) Ibid. (e) Georg. Lib. II. (f) Aen. I. (g) Aeneid. III. v. 191. (h) Ibid. v. 207. (i) Ibid. 290. (k) Ibid. v. 668.

Etus atros aquilone secabat (a). Ferit aethera clamor nauticus, adductis spumant freta versa lacertis; infidunt pariter sulcos, totumque debiscit conuulsum remis, rostrisque tridentibus aequor (b). Olli certamine summo procumbunt, vastis tremit ictibus aerea puppis, subtrahiturque solum (c). Quum venti posuere, omnisque repente resedit fatus, et in len-to lucentur marmore tonsae (d). Instat aquae, et longa sulcat maria alta carina (e). Nolo rem eandem pluribus prosequi. Hac arte loquendo exprimimus tempora, dies, menses, annos, gentes varias, homines, regiones, insulas, vrbes, fluuios montes. -- (f)

III.

FIGURA.

FIGURA est conformatio quaedam Orationis remota a communi, et primum se offerente ratione (g). Multa sunt talia dictio[n]is adiumenta; omnia et vim rebus addunt, et gratiam praestant. Ego hic non recepero Figuras singulas. De fictione personarum, siue *Prosepopoeia* actum est a me alio tempore (h); haec figura magnopere variat orationem, excitatque; concessum enim est deducere deos in hoc dicendi generre, et inferos excitare; vrbes etiam, populique vocem accipiunt; saepe formas fingimus, vt Famam Virgilius, Voluptatem, ac Virtutem Prodigus, Mortem, ac Vitam Ennius (i). *Apostrophe* siue compellatio, *Antithesis* siue opposito; *Sustentatio*, multaque alia

(a) Aen. V. v. 2. (b) Ibid. v. 140. (c) Ibid. v. 197.
 (d) Aen. VII. v. 27. (e) Aen. X. v. 196. (f) Conf. Rollin in sua Poetica, Dekenu[s], et Dauid Iani, &c. (g) Quintil. Lib. IX. Cap. I. (k) Par II. Cap. VII. D. B. G.
 (i) Qutntil. Lib. IX. Cap. II.

verborum Schemata elegantia sunt. . *Repetitionem* saepius usurpari video pluribus ex caussis, vel ad ornatum, vel ad grauiorem rei cuiuspiam expressionem, vel ad affectus animorum, sensusque pathetice demonstrandos Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo (*a*). Sequitur pulcerrimus Astur, Astur equo fidens (*b*): Haec, et similia ornamenti gratia adferruntur. Illa, quae addo, longe maius pondus adponunt ad rem, quae agitur: Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet, Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum (*c*). Bella, horrida bella, et Tiberim multo spumantem sanguine cerno (*d*). Est alia Repetitionis forma apud Poetas fortis, et grata; ter sunt conati imponere Pelio Ossam, scilicet atque Osseae frondosum inuoluere Olympum; ter pater extructos disiecit fulmine montes (*e*). Ter conatus ibi collodare brachia circum, ter frustra compresa manus effugit imago, par leuibus ventis, volucrique similima somno (*f*). Ter totum feruidus ira lustrat Auentini montem, ter saxe tentat limina nequicquam, ter fessus valle resedit (*g*). Nuspam felicius hanc figuram adhibuit Maro, atque cum depingit templum a Daedalo Apollini fabricatum. Multa in illo sculpsit, caelauitque artifex celeberrimus, mortem Androgei, poenas Atheniensium, Cretam, Minotaurum, Pasiphaen, Labyrinthum; filii sui Icari casum effingere dolor prohibuit. Tu quoque magnam partem opere in tanto, sineret dolor, Icare haberet. Bis conatus erat casus effingere in auro, bis patriae cecidere ma-

(*a*) Virgil. Ecl. VII. (*b*) Aen. X. v. 180. (*c*) Virgil. Ecl. IV. (*d*) Aen. VI. (*e*) Sermo est de Gigantibus Georg. Lib. I. v. 281. (*f*) Aeneas in campis Elysiis Patrem Anchisem voluit complecti. (*g*) Hercules in praedonem Cacum exaestuans Aen. VIII. v. 230.

nus (*a*). Quam tenera est illa Icari compellatio ! quanta commiseratio in his verbis : *Sinaret dolor ! nihil perfectius sequentibus versibus : Bis conatus erat.* . . . Non admisit dolor, vt pater filii sui lapsum effingat in auro ; nam bis conantem hoc facere, bis dolor a proposito reuocauit , et paternas manus ab opere repulit. Epithetum *patriae manus* est exquisiti Gustus (*b*). Vtимur aliquando hac Figura ad affectus animorum , sensumque interiorem exprimentum. Admirationem significant ista : Miratur mollem Aeneas magalia quondam , miratur portas, strepitumque , et strata viarum (*c*). Labitur vñcta vadis abies , mirantur et vndae. Miratur nemus insuetum . . . (*d*). Teneritudinem animi spectemus in his : O mihi sola mei super Astyanactis imago ; sic oculos , sic ille manus , sic ora ferebat (*e*). Ad Coelum tendens ardentia lumina frustra , lumina , nam teneras arcebant vincula palmas (*f*). Tristitiam indicant alia , vti : Tityrus hinc aberat : ipsae te Tityre pinus , ipsi te fontes , ipsa haec arbusta vocabant (*g*). Haec autem effusum gaudium habent : . Procul obscuros colles , humilemque videmus Italiam , Italiam primus conclamat Achates ; Italiam laeto socii clamore salutant (*h*).

I V.

HARMONIA.

DICTIO sine numero, mensura, et concentu sermo quidam popularis est; immo si dissoluta sit, si flu-

(*a*) Aen. VI. a v. 30. (*b*) Rollin.- (*c*) Carthaginem ingrediens Aen. I. v. 425. (*d*) Aen. VIII. v. 91. (*e*) Ita suspirat Andromache viso Alscania Aen. III. v. 489. (*f*) Cassandra Aen. II. v. 405. (*g*) Eclo. I. v. 39. (*h*) Aen. III. v. 522.

Et ut sine nervis, et articulis, nulla est: suaue autem genus dicendi erit, ait Cicero, primum elegantia, et iucunditate verborum sonantium, et lenium; deinde coniunctione, quae neque asperos habeat cursus, neque disiunctos, neque hiantes; et sit circumscripta non longo anfractu, sed ad spiritum vocis apto, habeatque similitudinem, aequalitatemque verborum, tum ex contrariis sumta verbis, crebra crebris, paria paribus respondeant, delataque ad idem verbum, et geminata, atque duplicata, vel etiam saepius iterata ponantur; constructioque verborum tum coniunctionibus copuletur, tum dissolutionibus relaxetur (*a*). Multa hic in rem meam praecipiuntur; discernam in certa capita. *Harmonia Dictionis Poeticae* constat primo *Verbis simplicibus*, secundo certo *Verborum ordine*, tertio *Numero*, quarto *pedum*, verborum, numerorum, et phrasum concordia, siue *Conuenientia cum re*, et *natura*. His quatuor dotibus Poësis euadit quaedam *Pictura aurium*.

Primo *Verba simplicia* alia sunt Consonantiora, alia Grauiora, vel Leniora, alia Digniora. *Consonantiora* existunt e litteris magis sonantibus, suntque communiter longiora, et grandiora. Obscenique canes, importunaeque volucres (*b*). Luctantes ventos, tempestatesque sonoras imperio premit (*c*). Dona recognoscit populorum, aptatque superbis postibus (*d*). Visceribus miserorum, et sanguine pascitur atro (*e*). Huc faciunt versus spondaici, vt ille: *Chara Deum soboles magnum Iouis incrementum* (*f*). Grauiora verba dicimus, quae maiorem vim habent bonitatis,

(*a*) *De Partit. Orat. N. VI.* (*b*) *Geor. I. v. 470.* (*c*) *Aëolus Rex ventorum Aen. I. v. 56.* (*d*) *Aen. VIII. v. 721.* *Augustus Caesar expressus in Clypeo Aeneae.* (*e*) *Polyphe-mus Cyclops Aen. III. v. 622.* (*f*) *Virg. Ecl. IV. v. 49.*

aut malitiae, vel pondus aliud qualecunque. Difficilimum Iesu Christi suspirium grauissime terminauit Vida Episcopus: Supremamque auram ponens caput expirauit. Saepe etiam verbis monosyllabis, si carmina claudant, ineat ea grauitas: Insequitur cumulo praeruptus aquae mons (*a*). Manet imperterritus ille hostem magnaminum opperiens, et mole sua stat (*b*). Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos. (*c*). Cauendum, ne dum per verba consonantia, et grauia grandimus gressum, tumescat magis, quam crescat Oratio. Verba *Leniora* ex litteris suauius sonantibus componuntur, aut natura sua honestiora sunt. Denique *Digniora* eodem modo ad Harmoniam refero. Qui plures in rem istam obseruationes, exemplaque desiderat, in Arte Poetica M. Christiani Davidis Iani reperiet.

Secundo: *Ordo* ille, qui Harmoniam conciliat, obseruari debet tam in verbis singulis, quam in eorum coniunctione. Igitur verba componantur in aedificium Orationis, ut apte cohaereant; nec hiatus, nec litterarum collisio, et rixa oriatur. Verba enim quamvis sint lecta, et nobilia, amittunt suavitatem, nisi bona structura accedit. Istam siue concinnitatem, siue concordiam nec durae consonantes asperent, nec frequentior vocalium praelertim earundem concursus faciat hiulcam; cum enim hiat, et intersistit Oratio, laborare videtur. Nihil sit obscuratum negligentius, nihil expressum putidius. Delicatus Gustus laeditur etiam multis monosyllabis, quia habent quamdam dicendi tarditatem; non fert multa similiter cadentia, desinentia, et eodem modo deriuata; virtutes ipsae taedium adferunt, nisi gratia Varietatis adiu-

(*a*) Aen. L. v. 109. (*b*) Mezentius monstrose magnus Aen. X. v. 361. (*c*) Aen. V. v. 481.

uentur. Huius generis vitia facile vitantur mutando voces, transponendo, et alias interiiciendo. Huc quoque Iani Poetica seruire potest.

Tertio: Nihil est, quod magis aptam, concinnamque, et suauem reddat Dictionem, quam *Numerus*, qui ex permistis, et confusis pedibus, et temporum, quibus constat, apta ratione nascitur. Hic enim remouet ab Oratione quidquid est inane, inconditum, curtum, claudicans, et redundans; ita verba illigat sententiis, ita temperat, ac moderatur omnia, ut blande, harmoniceque feratur, et iucunde per aures in animum descendat. Ideo, quod vniuersie Fabius de compositione, hoc ego maxime de Numero dicere possum: eruditissimo cuique persuasum est, valere eum quamplurimum non ad delectationem modo, sed ad motum quoque animorum. Primum, quia nihil intrare potest in affectum, quod in aure velut quodam vestibulo statim offendit; deinde, quod natura ducimur ad modos. Neque enim aliter eueniret, ut illi quoque organorum soni, quamquam verba non exprimunt, in alios tamen atque alios motus ducerent auditorem. - Quodsi numeris et modis inest quaedam tacita vis, in Oratione est vehementissima; quantumque interest, sensus idem quibus verbis efferatur, tantum verba eadem qua compositione vel in exitu iungantur, vel in fine claudantur. Nam quaedam et sententiis parua, et elocutione modica virtus haec sola commendat (a). Quodsi experiri velis, solue, et turba sententias alias, quae tibi videntur vehementer, dulciter, spatiose dictae; aberit omnis vis, iucunditas, et decor: quo pulchriora et sensu, et elocutione dissolueris, hoc Oratio erit deformior. Restitue verborum numerum,

(a) Lib. IX. Cap. IV.

et redibit omnis elegantia. Bene de Harmonia stili praecipit Marmontelius, eiusque interpres Germanus; bene sapienterque Schlegelius, Hieronymus Vida, et alii magistri. Concursus, et elisio syllabarum efficit, ut Numerus sit fluidus, amoenus, grauis, et solidus pro ratione rerum, quae dicuntur. Bellum ingens geret Italia (a). Phyllida amo ante alias (b). Quinquaginta atris immanis hiatibus hydra (c). Ut Regem aequaeum crudeli vulnere vidi vitam exhalantem (d). Tot quondam populis, terrisque superbum regnatorem Asiae (e). Dii, quibus imperium est animarum, umbraeque silentes (f). Concursus earundem vocalium, et syllabarum aliquando non patrum confert ad attingementum Numeri, sicuti videre licet: Ergo omnis longo soluit se Teucria luctu (g). Ipse ego cana legam tenera lanugine mala (h). Ipse feram teneras maturo tempore vites rusticus, et facili grandia pompa manu (i). Me mea paupertas vitae traducat inertis (k). Picta docet templis multa tabella tuis (l). Illa namque complosione, seu continuatione necesse est solidiorem reddi Numerum, quemadmodum participis praesentis temporis. Tendentemque manus, atque illo tempore primum irrita dicentem, necquidquam voce mouentem sacrilegæ perimunt (m). Saepe illum gemitus edentem, saepe trementem, saepe retentantem totas infringere vestes, sternentemque trabes, irascentemque videres montibus, ac patro tendentem brachia coelo (n). Numerus vero ex natura sua suavis, et elegans est, quando pronunciatio-

(a) Aen. I. v. 267. (b) Ecl. III. v. 78. (c) Aen. VI. v. 576. (d) Aen. II. v. 561. (e) Ibid. v. 556. (f) Aen. VI. (g) Aen. II. v. 26. (h) Ecl. II. (i) Tibul. I. d. 4. (k) Ibid. d. 3. (l) Ibid. (m) Bacchæ Orpheum Lib. IX. Met. (n) De Hercule Nessi ueste induuto, et furente etc. Lib. IX. Met.

nis tenor , seu verborum continuatio subsistit sub initium versus , et commate , aut alio signo diuiditur . Exemplum sit istud : Flebis , non tua sunt duro pectora ferro vincita , nec in teneo stat tibi corde silex (a) ; aut si consistat ante medium : Damnatae noctes , et vos vada lenta paludes (b) ; vel etiam si Numerus in tertio , vel quarto pede hunc in modum conquiescat : Adparet domus intus , et atria longa patescunt (c) ; quis te mutauit tantus Deus (d) ? Denique si abrumptur sensus initio sequentis versus : Potuisti linquere solam credulis (e) ? Aurea subnecens exertae cingula mammae bellatrix (f) .

Quarto : Dixi Harmoniam magnopere adiuuari , si verba , et numeri *rebus ipsas* , quae celebrantur , *adcommodenatur* ; explicit vberius hoc praeceptum illustris artifex Vida .

Tum si laeta canunt , hilari quoque carmina vultu
 Incedunt , laetumque sonant haud segnia verba ;
 Seu cum vere nouo videas prata humida ; seu cum
 Panditur interea domus Omnipotentis Olympi .
 Contra autem se se tristes inamabile carmen
 Induit in vultus , si forte inuisa volucris .
 Nocte sedens secum canit importuna per umbras .
 — Si quid geritur molimine magno ,
 Adde moram , et pariter tecum quoque verbâ laborent
 Segnia , seu quando vi multa gleba coactis
 Aeternum frangenda bibentibus , aequore seu cum
 Cornua velatarum obuertimus antennarum . - -
 Aut mora si fuerit damno , properare iubebo .
 Si se forte caua extulerit mala vipera terra ,

(a) Tibul. Lib. I. El. I. (b) Propert. Lib. IV. El. XII. d. 8. (c) Aen. II. v. 483. (d) Catul. in nuptiis Pelei &c. (e) Ait Mater Euryali Aen. IX. v. 481. (f) Aen. I. v. 496. Penthesilea Amazona.

Tolle moras, cape saxa manu, cape robora pastor:
 Ferte citi flamas, date tela, repellite pestem (*a*).
 Atque ideo obseruandum est, qui numeri faciant ad
 Laetitiam, et Dolorem, qui ad Celeritatem, et Diffi-
 cultatem, moramque; qui ad mollitudinem, lenita-
 temque? Laeto argumento numerus laetus aptandus
 erit, tristis tristi, tardus tardo, celer celeri. - Saltantes
 Satyros imitabitur Alphesiboeus (*b*). Iuuenum manus
 emicat ardens littus in Hesperium (*c*). Ecce autem
 Dolor, et Tristitia! extinctum Nymphae crudeli fu-
 nere Daphnium flebant (*d*). Adflictus vitam in tene-
 bris, luctuque trahebam, et casum insontis mecum
 meditabar amici (*e*). Celeritatem aliis in verbis re-
 praesentat Maro. Inde vbi clara dedit sonitum tuba,
 finibus omnes, haud mora, prosiluere suis, ferit ae-
 thera clamor nauticus, adductis spumant freta versa
 lacertis (*f*). Longe magis admiranda properatione
 imitatur celerem turris lapsum: Conuellimus altis sedi-
 bus, irapulimusque (turrim); ea lapsa ruinam cum
 sonitu trahit, et Danaum super agmine late incidit
 (*g*). Quid rapidissimi numeri ad eruptionem vento-
 rum describendum? Venti velut agmine facto qua
 data porta ruunt, et terras turbine perflant; incubere
 mari, totumque a sedibus imis vna Eurusque, No-
 tusque ruunt, creberque procellis Africus (*h*).
 Ad difficultatem adposita sunt similia: post valido ni-
 tens sub pondere faginus axis instrepat, et iunctos
 temo trahat aereus orbes (*i*). Ergo aegre terram ra-
 stris rimantur (*k*); hic exaudiri gemitus, et saeuia so-
 nare verbera, tum stridor ferri, tractaeque catenae
 (*l*). Maiorem moram, tarditatemque ostendunt Cy-

(*a*) In Arte Poetica. (*b*) Ecl. V. v. 73. (*c*) Aen. VI.
 v. 5. (*d*) Ecl. V. v. 20. (*e*) Aen. II. (*f*) Aen. V. v. 139.
 (*g*) Aen. II. v. 465. (*h*) Aen. I. v. 86. (*i*) Georg. III.
 v. 172. (*k*) Ibid. v. 534. (*l*) Aen. VI. v. 557.

clopēs: illi inter se magna vi brachia tollunt in numerum, versantque tenaci forcipe ferrum (*a*). Placet mihi Latini senis grauitas, qua furentem audacia et iracundia Turnum iuuenem placare conatur. Olli fedato respondet corde Latinus (*b*). Apud Propertium, et Ouidium videntur equi cum versu per elisionem quōdammodo subsistere (*c*). Denique, si cum rebus quiescentibus ipsa etiam carmina quasi in medio interrupta quiescant, crescit Harmoūia. Sinon dolosus constitit, atque oculis Phrygia agmina circumspexit (*d*). Vniuersim habenda est ratio litterarum, cum aliae suavitatem concilient, aliae asperitatem inducant, quae-dam autem granditati, amplitudinique seruiant. Lene est, quod ostendo: Deuenere locos laetos, et amoenā vireta fortunatorum nemorum, sedesque beatas (*e*). Qualem virgineo demessum pollice florem seu mollis violae, seu languentis hyacinthi (*f*). Hic autem nescio, qua mollitie exhilaratur carmen: Mollia luteola pingit vaccinia caltha (*g*); vel: mista rubentib; vbi lilia multa alba rosa (*h*).

Pro Dictione Poetica legi merentur Schröck in Programmate de communi Historici, et Poetae munere; Morus in Dissertatione de cognatione Historiae, et Eloquentiae cum Poesi; Merian de Peccatis Poetarum aduersus Rhetorices praecepta; Thunman de confiniis Historicae, et Poeticae Orationis; Götz de confinio Poeseos, et Eloquentiae, etc.

(*a*) Geor. IV. v. 174. (*b*) Aen. XII. v. 18. (*c*) - Ante meos obitus sit precor illa dies; qua videam - ad vulgi plausus saepe resistere equos. Proper. Libr. III. El. III. Ipse sono, plausuque simul, fremituque calentes quadriuges cernes saepe resistere equos. Ouid. Lib. IV. Trist. El. II. (*d*) Aen. II. v. 68. (*e*) Aen. VI. v. 638. (*f*) Aen. XI. v. 68. (*g*) Ecl. I. v. 50. (*h*) Aen. XII. v. 61. Conf. Du Cygne.

CAPUT TERTIVM.

DE OFFICIO, ET FINE POETICES.

OFFICIVM, finisque Poetics est iucunda vitae humanae institutio. Quo in opere insignis est eius praerogatiua. Cum enim sic homines nati simus, vt Vluptate, et Utilitate maxime moueamur, agamurque, Ars Poetica multo magis est adcommodata Naturae humanae, quam aliae Disciplinae: illa nos ad maxima quaeque Morum, et Scientiarum emolumenta delestante potest deducere. Aut ignari sunt, aut calumniantur, qui dicunt Poesim ad hoc esse genitam, vt fabularum inuolucris, et conflictis amoribus eorum potissimum animos, qui aetate, iudicioque non valent, ad libidinem et turpitudinem impellat; vt aiebat Eratosthenes. Sancta debet esse Poesis; pii sunt Poetae, patres, et duces sapientiae. Non alia de caussa effingunt actiones Humanas, quam vt vitia reddant odiosa, horridaque; virtutum amorem commendent, prauas animi affectiones castigent ac moderentur, mentem et voluntatem ad opera honesta perducant, totumque hominem ad leges naturae, sapientiaeque componant, vt ille nec in secundis rebus se adtollat, nec in aduersis demittat; felicitatem suam in sola virtute et honestate reponat. Ecce quales vitae nostrae rationes instituat Homerus! Ciuilem prudentiam in Odyssea, Militarem in Iliade; easque tamquam duas species in duobus viris feliciter ostendit: quapropter magnus ille Basilius dixit Homeri poesim viam quamdam esse ad virtutem. Virgilius vtrumque in uno Aenea sociauit, eique pietatem addidit non alium ob finem, quam vt posteros exemplis, politiorique humanitate doceret, excitaretque ad virtutem. Immo si rem, vti est,

debemus eloqui, sicut Ilias, et Odyssaea Homeri, ita Aeneis Virgilii quaedam Philosophia morum est praecceptis optimis conferta, quibus vitae cuiuscunque conditio recte gubernari possit. Principem in Vlysse habemus, qui per varias terra marique regiones artem regendi discit; et in vario vitae discrimine virilem animi magnitudinem, fortitudinemque perhibet. In Penelope fidelem coniugem, in Telemacho filium in Superos pium et parentibus obsequentem, in Achille fortissimum ducem, in aliis alias virtutes intuemur. Haec ipsa morum ornamenta Virgilius in Aenea, in Iulo, in Achate, in Hectore -- exprimit, et docet. Parum dixisse videbor, nisi dicam, singula Poeticae commenta totidem esse vitae, morumque doctrinas. Dicitur Apollo pauisse armenta: fortis humanae inconstantiam indicat; Lycaon in lupum conuertitur: perfidiae crudelitatisque poena est; rotae perpetuo currenti implexus est Ixion: impudicus erat; propter avaritiam siti ardentera torquetur Tantalus; temeritatem luit Bellerophon; quaecunque da Hercule sunt tradita, hortantur ad strenuitatem. Denique fabulae aliae ad virtutem adlicant, vt Campi Elysii; alias admonent fugienda esse vitia, vt seuerissimi Trium Viri apud inferos. Profitetur Oratorum princeps haec conficta a Poetis esse, vt effictos nostros mores in alienis personis, expressamque imaginem nostrae vitae quotidianaee videremus (*a*). In utramque partem vim, fortitudinemque habent studia Poetarum. Quis cohortari ad virtutem ardentius, quis a vitiis acrius reuocare, quis vituperare improbos asperius, quis laudare bonos ornatus, quis cupiditatem vehementius frangere accusando potest? quis moerorem leuare mitius consolando? Non praeteribo, quod offensioni esse po-

(*a*) In Orat. pro Sexto Roscio n. XVI.

test. Adtingunt aliquando turpitudinem et flagitia, nefandaque scelera commemorant. Sed hoc ipsum est, quod prudentem, catumque hominem non offendit. Cum enim in munere Poeseos situm hoc sit, ut hominum actiones veras, et fabulosas adferat, dissimilare non potest, quod Decorum personarum exigit; debet utique prauos et criminosos homines exhibere, non quos sequamur, cum et ipse Poeta, et Poesis vniuersa improbitatem execretur; sed ut malos mores, quos in alienis personis agnoscimus, diligentius fugiamus. Quo in consilio pares esse Historicos, Ethicosque quis non videt? Sicut enim Historicorum, Ethicorumque est varias vitae turpitudines, vitiaque et scelera ostendere; ita Poetis impositum esse nouimus crimina proponere. Aut forte tollenda est Historia magistra vitae, quae tam diuersa maleficia, nefariaque facinora denarrat? detestanda Philosophia Morum, quae naturam scelerum omnium, varietatem, et originem explicat, viuisque characteribus exempla pingit?

Vt ad optimam vitae humanae institutionem certius, a laetiusque perueniamus, delectando nos dicit Poesis: Utilitate non omnes aequaliter incitamus. Austeri grauesque sunt sermones Philosophiae; dura difficultisque doctrina plurimarum Artium; aspectus autem Virtutum tristis ac seuerus. Eapropter inducit varias fortunarum commutations, narrat, depingitque res omnes, fingit Agnitiones, inserit Episodia, Machinas instruit, Mores, et Sententiam his in Coloribus exhibet, Fabulamque suam mira varietate, sensuque adornat. Nihil est ieiunum, nihil austерum in nostra Poesi; quidquid est in illius Dictione, vestitum ornatumque est Epithetis, Tropis, Figuris, Orationibus, et amoenissima verborum Harmonia, concentuque modulatissimo laboratum. Quid enim iucundius, quae-

rit Manharthius , quam quum Aurorae domum purpura fulgentem , Phoebi auream quadrigam , et solis equos ignem vomentes , argentea Lunae cornua , Siderum choreas , Superum atria , et Olympi splendida tecta describit ? Quid amoenius , quam quum nunc Oceanum fluctibus tumidum , et velis superbum , Aeo- li , Ventorumque carceres , Neptuni mare pacantis imperium , Scyllae , atque Charybdis pericula , Nympharum , Sirenumque choros , et cantus ante oculos , et aures ponit ? nunc silvas , et ferarum latibula praeeunte Diana , sequente venatorum turba , et canum odo- ra vi excutit ; hic retia tendit ; illic vulpes , lepores , et damas venabulo exagitat ; ibi ceruos , et apros ingentes sternit ; nunc vrbes magnificas cum Didone regina struit , maenia , et turres ipsi Olympo minitan- tes cum Semiramide erigit , palatia Phidiae , Zeuxis , Phrygumque operibus vndique ornata exhibet , ac tempe , hortosque pensiles Florae , Pomonae , cete- risque laboribus diuites , et gelidae Thetidis saltibus hilares spectandos praebet ; nunc Martios spiritus in- ducit , castra metatur , vrbes corona cingit , moenia subruit , hostiles exercitus infestis committit signis , et campos funeribus complet , atque victoribus trophyae erigit ; porrigit lauros et palmas , ouantes in Capito- lium deducit ? Quid suauius , quam quum haec omnia viuis Troporum , Figurarumque coloribus depicta oculis subiicit , ac versuum miro concentu , metrique admirabi harmonia in aures deponit ? - Ut ergo dele- Etare possit Poeta , ea refert , quae oculis auribusque placent . Est autem visui gratus adspectus camporum , siluarum , hortorum , arborum , florum , locorum amoenum , fontium , fluviiorum ; montium , aurorae , coeli sereni , stellarum , solis , vrbiu n , arcium , pala- torum , tabularum , statuarum , colosorum , arcuum triumphalium , et triumphorum . Auditum suauiter ad-

ficit musica, auium, hominumque cantus, riuulorum murmur, ac strepitus, echo, tormentorum bellicorum displosio, gladiorum, et clypearum collisio, et similia.

Hoc est Officium, finisque Poeseos; ad hoc ea nata est, ut mortalium animos blande conciliatos ad morum honestatem, amoremque virtutis inducat; illum duntaxat esse Poetam pronuncio, qui tali, quallem antea designaueram, fabulae iucunditate vitam humanam ad actiones homine dignas instituit: Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci lectorem delectando, pariterque monendo. Quibus in verbis ostendit praeceptor sincerissimus geminas esse virtutes facultatis poeticae, atque alteram in alterius contubernio, et necessitudine consistere. Sed vtra potior sit, Voluptas, an Doctrina? dubitare quispiam potest, quando videt a Poetis, quae aperta ratione doceri possunt, commentitiis rebus ita complecti, ut vana esse, et ad delectationem solum conquisita credantur. Responsionem meam a Magistris optimis praeoccupatam deprehendo. Vulgus imperitorum magis petit oblectationem aurum, et Voluptatem, quam animi culturam, et doctrinam: Cicero maluit indisertam prudentiam, quam stulticiam loquacem. Sic ego libentius excipio Poesim eruditam et moratam, quam versus inopes rerum, nugasque canoras. Quid enim est tam vanum, tam furiosum, tam etiam irridendum, quam sine villa subiecta Scientia volubilis quidam, et inanis strepitus sonantium grandiumque verborum? Poesis, quae suo nomine digna est, Doctrinam, et Voluptatem habet. Hic meret aera liber Sosiis, hic et mare transit, et longum moto Scriptori prorogat aeuum (*a*). Huic vni fini Poetarum tantum tribuit peritissimus Ar-

(*a*) Horat. in A. P.

tium Strabo, ut damnata aliorum opinione existimet omnem aetatem fingi formarique per Poeticam longe perfectius, quam per exempla Philosophorum (a). Troiani belli Scriptor teste Horatio. - Quid sit pulcrum, quid turpe, quid utile, quid non plenius, ac melius Chrysippo, et Crantore dicit (b). Sit igitur sanctum apud vos humanissimos homines hoc Poetas nomen, quod nulla vñquam barbaria violauit, reperito cum Cicerone. Saxa et solitudines voci respondent; bestiae saepe immanes cantu flectuntur, atque consistunt; nos instituti rebus optimis non Poetarum voce moueamur?

Ex officio, fineque Poëeos iudicium esto de scriptis, et scriptoribus amatoriis, impudicis, turpibus, et improbis, qui sub nomine, vestituque poetarum turpitudinem suam, impietatem, et malitiam liberaliter offerre, et foeda, impiaque in imitatione lasciuire volupe habent. Inuitus ad hoc argumentum descendō; sed necesse est fabulas impuras, coenoque perlitas, et Religioni inimicas adtingere: montes enim, et siluae, campi, et horti pleni sunt aliquando pellacibus Nymphis, petulantibus Satyris, et aliis libidinum monstris; quis nescit, quam turpi contagione sint inquinata flumina, et maria? Coelum ipsum, si Martis, si Saturni, si Veneris, si Iunonis, si Dearum, Deorumque facta perlustremus, flagitiorum omnium theatrum videri debet. Erant olim talia commenta apud gentes superstitiones; sunt apud Christianos si non licentiora, magisque obscena, at certo paria; sunt, qui non solum, ut illi veteres, et ira inflammatos, et libidine furentes Deos inducunt, faciuntque,

(a) L. I. Georg. et Fam. Strada Lib. I. Prol. IV. (b) He at. L. I. Ep. II. Chrysippus fuit Philosopher Stoicus, Crantor Academicus.

ut eorum bella , pugnas , praelia , et vulnera videamus ; sed hominum etiam coecos amores , effulas in omni intemperantia libidines , adulteria , et nefanda quaeque adferunt in lucem voluptuosa Musa , et sermonis sui obscenitate libere , impunèque in amoris , et turpitudinis regno magistros agunt ; sunt , inquam , qui artem hanc op̄imam , et suauissimam ad principia morum profligata , perditaque , ad disciplinam vicio- rum , ad contemtum Religionis Diuinae ausu nefario conuertunt . Quid ergo ? hosne poetas , et horum ob- scenitatem , improbitatemque veram esse poesim dice- mus ? Evidem si hoc natura Poeticae vel depositit , vel non inuita sustinet , oro obtestorque , ne quis mentem suam ad Poesim , ad hunc probitatis scopu- lum adpellat . At iam alias iterum iterumque dixi : improbitatem istam non esse vitium Artis , sed animum pessimorum hominum , culpamque certissimam . Nam ut Artes aliae , quas humano generi commoda- uerat ipse rerum Conditor : ita Poetica hoc vnum duntaxat agit , iubetque , quod honestum et bonum est . Sed quaenam est Ars illa tam laudabilis , tam sancta , cuius usus hominum vitio corrumpi depravari- que non possit ? An non est iniquum , quaero cum Viperano , despici Philosophiam , quia in Philosophis flagitia deprehensa sunt ? et vituperari Eloquentiam , quia Oratores nonnulli reipublicae nocuerunt ? Quan- tus est homini ignis , et aquae usus ? quia igitur no- cent aliquando , non ipsis utemur (a) ? Non agam inclementer , si omnes illos Scriptores , qui se sua ob- scenitate , improbitateque commendant , nomine Poe- tarum exuam , et una cum scriptis suis e prouincia

(a) Igne quid utilius ? si quis tamen vrere tecfa comparat , audaces instruit igne manus . Et latro , et cautus praecingitur ante viator ; ille sed insidias , hic sibi portat opem , inquit Qui- dius .

Poetics eiiciam, ac malos inter opifices, artesque collocem. Nego esse veram, germanamque Poesim, quae sit improba; nego strenue, et mecum ratio, vt puto, negabit esse Poetam, qui sit obscenus, aut in scribendo sceleratus. Nam si Artes omnes ex natura sua ad salutem fortunamque populorum factae, ordinataeque sunt, vti certo sunt, et esse debent; quo pacto sustineam esse Poesim, quae non solum non refertur ad commodum, felicitatemque ciuium, sed priuatam etiam, publicamque beatitatem, mores, et honestatem conuelli, certissimaque iactura, cladeque adficit? Qui aliter vtitur Arte Rhetorica, quam vt Ciues meliores efficiat, is Rhetorica non vera vtitur, sed adulatoria quadam arte, dicebat Plato in Georgia. Quis dicat esse Medicum, aut Artem Medicam, quae non curationem, sed aegritudinem auget; non sanitatem, sed pestem inducit, venena spargit, depopulatur ciuitates, et exitium molitur humano generi? Quoties in animum meum subit recordatio, ea me esse aetate, quae plurimos amorum scriptores progenerat, debeo ingemiscere. Quando enim tot schoiae Veneris sunt apertae? quando tot magistri laborarunt? quando sunt tot amores sparsi, doctique? aut quando prodierunt tam voluptuariae historiae, tam contaminata volumina? Et quantis ista suffragiis, quibus plausibus extolluntur, ac propemodum consecrantur! Fatuum esse oportet, qui perniciem hanc non agnoscat. Vitio illorum nunquam morientur sceleri; quia quae debuerant seculorum obliuione sepeliri, eruuntur in lucem, et aetas omnis admonetur admitti posse, quod aliquando factum est; atque inde nascitur, vt exempla fiant, quae iam esse facinora deficerunt. Quod autem longe miserabilius est; ita male, et infeliciter ingeniosi sunt doctores isti, vt ea quoque singant, et doceant, quae fieri posse videmus, sed

facta non meminimus. Intolerabilis est illorum insipientia, qui hunc in modum ratiocinantur: Poesis imitari debet Naturam, eamque fictis in operibus exhiberi; fas igitur, et aequum est omnia in lucem, sensumque proferre, quae Natura parens est molita. Quali cum ratione talia disputantur? Non omnia, quae Natura generat, eiusdem sunt conditionis, dignitatis, et virtutis; quod inhumanis, et brutis quoque hominibus perspicue notum esse debet. Naturam igitur, quam illi sequi se dicunt, contemplemur. Aliqua sua opera ad delectandum esse voluit, alia ad auersationem horroremque incutiendum praeparauit; alia sunt turpia, alia pulcra, elegantia, et venusta. Quae sunt honesta, magis exposuit nostris sensibus, et commendauit; alia paullum remouit, et nonnulla sapienti consilio penitus occultauit. Si ergo Naturam imitari placet, cur abeunt ab illius consuetudine? legem illius, et exemplum cur abiiciunt? Si quis hominem etiam duriorum facinus aliquod probosum commisisse comperiatur, erubescit in conspectu aliorum cogente Natura, faterique debet teste rubore sui vultus malum esse, quod turpe, et inhonestum est. Nostrī autem homines, ingenui scilicet, liberales, pulcri, et belli malum esse non existimant, ad quod Natura sanguinem prolicit, et erubescit. Nondum euicit antiquissima Zenonis, socrorumque libertas, et inuercedia Stoica; nihil erat obscenum, nihil turpe dictu apud illos; et ideo placuit suo quamque rem nomine appellare (*a*). Quamquam quid Zenonem dico? Cynicis turpissimae hominum colluuiet non pauci sunt accensendi; sunt enim hoc etiam tempore, qui nobilissimam, pudicissimamque Poesim cogunt sub signo effrenatae licentiae, faedaque Voluptate seruire, bel-

(*a*) Cicero L. IX. Epist. XXII.

lumque gerere cum modestia, cum pudore, cum castimonia, cum religione, bonisque cum moribus. Nunquam ego quidem genuinam Poesim appellabo, quae pudore incolumi delectare non potest; et abesse iubebo Poetarum choro, qui molli impuraque imitatione laborat ad hominum perniciem: his enim nomen Poësis, et Poetae tam partim conuenit, quam cadaueri appellatio hominis. Tunc se homines ostendunt Dei sobolem, cum dignum Poetae nomine carmen emittunt (*a*). Opto, ut valeat illa Platonis lex; et nemo Poetarum audeat quicquam fingere, nisi quod iustum, honestum, et bonum est; nec licet vlli priuatorum ostendere, quæ compoauerit, antequam constituti hac de re indices, legumque custodes et viderint, et adprobauerint (*b*). Ego seruo, et seruabo, sic enim adslueui, Platonis verècundiam, aiebat Tullius loco citato.

LIBER TERTIVS

D E

DOTIBVS, ET CHARACTERIBVS

P O E T A E.

C A P V T V N I C V M.

POETA nomen est magnum, siue Naturæ dotes, siue Artis eminentiam vocemus in considerationem;

(*a*) Ait Socrates apud Platonem in Ione. Digna sunt lectræ, quæ hoc in argomento doctissime conscripsit Famianus Strada in Prolusionibus Academicis. (*b*) Lib. VIII. de Legibus.

propterea non cuilibet datum est adire Corinthum, id est, non pedario, et versificatori homini tribuimus dignitatem huius cognomenti (*a*): neque enim concludere versum dixeris esse satis (*b*). In Artibus omnibus, et Scientiis duo veniunt obseruanda: *Natura*, et *Ars*; illa est Dei Conditoris Beneficentia, haec autem Hominum Industria. Natura prior est, quam Industria; cum autem adsunt, vnitis viribus se mutuo adiuuant. Vtra praestet alteri, aut quae maior esse debeat? Natura, an Industria vniuersim ad Artes Liberalissimas sit magis necessaria? nolo multis agitare. De Poesi suo, aliorum iudicio. haec aliquando Tullius pronunciavit: sic a summis hominibus, eruditissimisque accepimus, ceterarum rerum studia et doctrina, et praeceptis constare; Poetam natura ipsa valere, et mentis viribus excitari, et quasi diuino quodam spiritu adflari (*c*). Necesse non est communem, et tritam paroemiam adducere (*d*); quae si ita intelligatur, ut Arti, et Industriae nullam in Poesi partem esse credamus, necesse est saepius euenire, quod ipse non tam doctus, quam id, quod maius est, magno meo dolore sum expertus, ut homines adolescentes, si forte vehementer, cui reluctari non possint, naturae vim non sentiant, mentis suae male consciit omnino a studiis Poeticae deterreantur, et animos abiiciant. Mea sententia *Natura* peculiaris, et *Ars* debet in Poeta conuenire. Quod iam alias dixi de Genio ad Artes Aestheticas preeprimis necessario (*e*), hoc ad Poeticam facultatem singulariter referendum est, atque

(*a*) Proverbiū Graecorum a difficultate adeundi Corinthum. (*b*) Horat. Lib. I. Serm. IV. (*c*) In Oratione pro Archia. (*d*) Poeta nascitur, Orator fit. (*e*) Doctor. B. G. Part. I.

ita intelligendum, vt ad excellentia Naturae dona Ars etiam accuratissima accedit; quo Poeta officium facere, finemque sibi praefitutum feliciter obtinere possit: et delectare debet, et delectando prodesse (*a*). Hunc in scopum vtique ea sunt inuenienda, disponenda, et eloquenda, quibus idonee doceat, iucunde delectet, et grauiter moueat. Materia Póetica opus est Inventionis, Fabula Inventionis, et Dispositionis, Dictio Eloquutionis; in his omnibus Natura, et Ars semper mutuo sociata sunt. Nae eorum est ineptia, inscitiaque, qui contemtis Artis praeceptis vnius Naturae, ingeniique viribus gloriantur, et ita pro certo, terfo, culto, nitido, et vbique consono Poemate coecum, hiulcum, dissolutum, et monstrosum faciunt (*b*). Fit interdum quidem, vt inerudit, et coeco impetu naturae acti ingeniosiores vulgo habeantur; sed vitio male iudicantium, qui maiorem vim habere credunt ea, quae non habent artem, vt effingere, quam aperire; rumpere, quam soluere, trahere, quam ducere; putant robustius. Quorsum tot praecepta, tam accurate ab antiquis, nouisque magistris et tradita, et obseruata, si parum profunt? quorsum assiduus eorum usus, audiendi, legendi, meditandi, scribendi, emendandi, et imitandi? Huius generis exercitatio saepe vincit ingenium, estque efficacissima rerum omnium magistra. Etenim quod de Hesiodo fertur, commentum est perpetus; eum, cum pauca ex Helicone folia sumisset, confestim poetam egregium e pastore euasisse, atque Musarum numine adflatum deorum, hominumque genus decantauisse. Virgilius vt audiret praeceptores artis, Athenas in illam omnium doctrinarum inuentricem urbem nauigauit; excitat enim, qui dicit, spi-

(*a*) Conf. Superias Lib. II. Cap. III. (*b*) Quintil.

ritu ipso; nec imagine, et ambitu rerum, sed rebus incendit. Viunt omnia, et mouentur, excipimusque noua illa velut nascentia cum fauore, et sollicitudine (a). Quid ita Horatius urget lectionem, et clamat: *Vos exemplaria Graeca nocturna versate manu, versate diurna* (b); nisi ut sanguis poeseos nostrae sano, viuacique clarorum Poetarum sanguine misceatur, coloreturque? De Meditatione nihil dicam, cum constet Naturam optima quaeque tarde moliri. Quid est, quod Cicero stilum optimum, et praestantissimum dicendi effectorem, ac magistrum commendet (c)? Omnis ars praecipue discitur etiam ex opere; nec vlla res efficacius recte nos docet facere, quam ut saepe faciamus (d). Reprehenditur carmen, quod non multa dies, et multa litura coercuit, atque perfectum decies non castigauit ad vaguem (e). Qui laurum e Parnasso decerpere, capitique suo imponere volunt, exempla Poetarum optimorum imitari studeat. Virgilius omnis imitator est (f). Quid igitur reddemus ad id, quod supra quaesitum est: An Natura praestet Arti? Iam olim adposita ad hoc Romanae fidicen lyrae: Ego nec studium sine diuite venia, nec rude quid possit, video ingenium; alterius sic altera poscit opem res, et coniurat amice (g). Has omnes Naturae, Artisque dotes, quas ad Poeticen statuo esse necessarias, complectar certis.

(a) Quintil. L. X. Cap. I. N. 2. — Athenas doctrinam omnium inuentrices dixit Cicero L. I. de Orat. Quibus verbis nihil volo derogare Chaldaeis, Aegyptiis, Hetruscis, aut aliis, qui Graecis praeierunt ad nonnullas Scientias. (b) In Ar. P. (c) L. I. de Orat. n. XXXIII. (d) Rudolphus Agricola L. de Inventione. (e) Horat. in A. P. v. 293. 294. (f) De his uberiori videri potest Julius Caesar Scaliger L. II. Poetices, et Martinus Du Cygne in Appendice ad A. P. Marmontelius in Poetica, Grauina etc. etc. (g) Horat. in A. P.

nominibus, et quantum satis est illustrabo; dicamque eos esse boni Poetae characteres; dicam autem non tam ad eos deterrendos, qui non possent, quam ad eos, qui possent esse Poetae, exacuendos. Sit igitur. I. MENS MAGNA, ET PLENA. II. INGENIVM VELOX, ET ACUTVM. III. OESTRVM, ET SANVS QVIDAM FVROR, ENTHUSIASMVS. IV. PHANTASIA VIVAX, ET COPIOSA. V. VENA FACILIS, ET FLVIDA. VI. GVESTVS BONVS. Quia de Poeta quaerimus, fingen-
dus ille nobis est oratione nostra detractis omnibus
vitiis, atque omni laude cumulandus, qui sit instru-
ctus a Natura, informatus ab Arte, excultus exer-
citatione, et summorum imitatione; denique coelesti
quadam vi praeditus; qui non humana solum facul-
tate, sed etiam diuinitate inter omnes emineat, in-
quit Viperanus singulariter Orthodoxus.

SECTIO PRIMA.

MENS MAGNA, ET PLENA.

MAGNVM quiddam est Poesis, et pluribus ex ar-
tibus, studiisque collectum. Nam si Materia illius est
Mundus verus, ac fabulosus, si Diuina omnia, hu-
manaque complectitur, si nullis terminis septa tene-
tur (*a*); et si nihil potest esse Asthetice pulcrum,
quod non sit varium (*b*); si denique natura ipsi est,
ac vita actiones humanas, Communem, Pulcramque
Naturam imitari (*c*); quae scientia potest a Poeta
abesse? Artes omnes, et Scientiae comites, ministrae-
que sunt Poeseos: ἐγκυλοπαιδευτον oportet esse bo-

(*a*) Lib. II. Cap. I. (*b*) Doctr. B. G. P. I. L. III.(*c*) Doctr. B. G. Par. II.

num Poetam; quod profecto incredibilem habet magnitudinem, et difficultatem; quia si magnum est in singulis elaborare, quantum erit omnem de Deo, de Homine, de Vniuerso Philosophiam, Historiam Veterem, et Nouam, Veram, et Fabulosam, Scriptores Graecos, et Romanos, Artium Ingenuarum Doctores, et exempla cognitione complecti? Maximum inquam hoc est, sed necessarium; comprehendenda rerum plurimarum scientia, tenenda omnis antiquitas, exemplorumque vis; de naturis hominum, de moribus, de rationibus iis, quibus hominum mentes et incitarentur, et reprimerentur, omnis doctrina percipienda: copiam omnem, et lautissimam supellectilem nuc requiro, ut nulla sit res neque tanta, tamque improuisa, neque tam noua, de qua non possit canere Poeta. Itaque quod de Oratore Tullius, hic ego ego usurpo, et aio, mea quidem sententia nemo poterit esse omni laude cumulatus poeta, nisi erit omnium rerum magnarum, atque artium scientiam consequutus (*a*). Prope immensum, infinitumque hoc est, ac fere diuinum; sed tantum, quod Poesis exigit (*b*). Prolixius haec videri possunt apud Ianum Vincentium Grauinam, et Ioannem Franciscum Marmontelium.

Cum adeo magna, multaque rerum cognitio in Poeta conspirare debeat ad poema feliciter deducendum, mens autem humana tam suapte ingenio,

(*a*) Lib. I. De Orat. N. VI. Nulla sit, ingenio quam non libauerit artem Poeta, ait Vida. (*b*) Immensum, Infinitum, Diuinum, similiaque vocabula dum pro Poesi, et Poeta usurpo, loquor in sensu adcommodo; neque enim quidpiam eorum praerogatiuarum, quae Deo soli conueniunt, ad homines, artesque humanas volo traducere. Tales loquitiones et Latini, et Gentes aliae sine offensione faciunt. Diuinus iis est, qui praeclare aliquid agit.

quam vitio etiam nostro errori nunquam non sit exposita, nescio, an conditioni fortis nostrae commiseri, vel negligentiae indignari debeam, quando reperio in Arte Poetica auctores etiam eruditiores inscientiam ostendere. Error iste tanto magis est in artifice melioris notae reprehendendus, quanto minori cum cura deuitari potuisset. Nolo multus esse in his vitiis ostendendis: unum et alterum, quod in historia notitiaque Naturae peccatum est, exhibere sat erit. Lucanus forte magis in contubernio Rhetorum, quam in studio Physices versatus, dum Virgilium serviliter imitari laborat, non unum in lapidem offendit. Legerit ille libro primo Georgicorum certa quaedam iniuriosae tempestatis indicia, quae Vates Mantuanus de nonnullis bestiarum actionibus naturali cum veritate proposuit, ac inter cetera dixit: *altam supra volat ardea nubem*; putaueritque ardeam ad aquas cibum venari solitam etiam nandi esse peritam: *ausa volare ardea sublimis pennae confisa natanti* (a). Quis autem, cui Natura magis est inspecta, potest ignorare ardeam natationis esse prorsus expertem, et longis dumtaxat pedibus in aqua vadando praedas captare, agereque? Scio Commentatores aliquos, qui clementer, planeque benigne Lucanum a suspicione inscitiae liberare volunt, aiuntque metaphoram hic esse, et naturam dici pro volatu ea de causa, quod inter aquam et aerem, inter natatum et volatum magna sit similitudo, ac conuenientia. Sed mihi certum est, Lucanum sine omni verborum translatione penas ardeae natantes dixisse hoc sensu: Ardea ad natandum facta, adsuetaque audet in sublime volare, confisa remigio suarum aliarum. Solet enim argutus hic Poeta crebriores rerum, verborumque antitheses

(a) Lib. V. Phars.

componere, facitque hoc in loco certam quamdam oppositionem inter volatum et natatum, cum dicat ardeam suis pennis natatoriis confisam, ausamque sublimem volare; quod vtique male caderet, nisi putasset ardeam esse natandi gnaram. Si vero concedam sententiae patronorum, non minoris erroris arguendus erit, quod natatum, vtpote motionem corporis natura sua facilem, et leuem transferat ad grauem, et laboriosum ardeae volatum. Quid? Certe non minori in cuipa est, quod sequitur: *Cornix, quae apud Virgilium plena pluuiam vocat improba voce, et sola in sicca secum spatiatur arena, apud Lucanum peruersa naturae lege facit quod pelagi volucres. Has, et quae Asia circum dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri, certatim largos humeris infundere rores, nunc caput obiectare fretis, nunc currere in undas recte memorat Maro, quasi Cornix imitaretur, ait Lucanus caput spargens undis, quasi prouocet imbreui, instabili passu metitur littora.* Quis hoc aliquando obseruauit? Dimitto Lucanum. M. Manilio parcere non possum, quod in breui Lybiae descriptione Elephantem animal humanitati proximum, et a clementia, multisque virtutibus singulariter commendatum cum feris, venenatis, et sanguinolentis belluis aequet:

Huic varias species, diuersaque monstra ferarum
Concessit bellis natura infesta futuris,
Horrendos angues, habitataque membra veneno,
Et mortis partus, viuentia crimina terrae,
Et vastos Elephantes habet, saeuosque leones
In poenas foecunda suas parit horrida tellus,
Et portentosos Cercopum ludit in ortus (a).

Nolim aliquis existimet me omnem omnino rerum omnium disciplinam, et summam diuinamque

(a) Lib. IV. Astronom.

Scientiam in unoquoque Poeta postulare; hoc enim amplius est, quam angustiae mentis humanae comprehendant. Omnia mea praexcepta doctrinamque Aestheticam naturae viribus commensurare volo, et haec sunt, quae ad magnam, plenamque Mentem contendeo. Primo: Poeta omnis multarum Scientiarum Orbem percurrisse debet, et esse liberaliter eruditus. Secundo: Cum Materia Poesios propria sint Actiones humanae, totam de Homine Philosophiam, atque eam imprimis teneat, quae de sensibus, de voluntate, de animo, de bono, et malo est; ut iam capite primo libri secundi declaratum est.

Qui didicit patriae quid debeat, et quid amicis,
Quo sit amore parens, quo frater amandus, et hospes,
Quid sit conscripti, quod iudicis officium, quae
Partes in bellum missi ducis? ille profecto.
Reddere personae scit conuenientia cuique (*a*).

Tertio: Poetam oportet esse castum, et probum, qui Actiones humanas proponat bonas, et malas, ut ad virtutem impellat, a sceleribus deterreat; et quia iam vitio multorum scriptorum lasciuia Poesi facta est proxima, ab ea maxime sibi caueat. Malus est Genius, qui turpitudinem confectari pulchrum esse, honestumque putat. Utinam omnes Christiani tam forent casti, quam fuit Virgilius! Musae Poetarum optimorum tam debent esse purae, quam Vestales Virgines. Bene praecepit Horatius: Os tenerum pueri, balbumque Poeta figurat, torquet ab obscenis iam nunc sermonibus aurem; -- Sed non non semper obseruat. Optimus ille est, qui quod in verbis habet, etiam exemplo, reque ipsa docet, ait Boilauius.

(*a*) Horat. in Arte.

SECTIO SECUNDA.

INGENIVM VELOX, ET ACVTVM.

DOCTISSIMI illi veteres inter omnes disciplinas solam a faciendo, quasi effectricem, Poeticam dici voluerunt, quod sola inter cunctas faciat scientias (*a*) ; ceterae enim artes, ac scientiae res, ut sunt, reprealentur, suntque eorum, quae supremus omnium Opifex condidit, tamquam actores; Poetica vero quum et speciosius, quae sunt, et eorum, quae non sunt, speciem ponit, videtur sane res ipsas non ut aliae quasi histrio narrare, sed velut Deus alter condere (*b*): Creatores, ac factores sunt Poetae (*c*).

(*a*) Ait Laurentius Volla Libro de Poet. Cap. I. (*b*) Verba sunt I. C. Scaligeri Lib. I. Cap. I. Vide plura apud Vipernum L. I. de Peet. C. II. (*c*) Ποιητης Latinis, Germanis, Gallis, et Italis saepe dicitur factor, conditor, creator; sicutque Poetarum genii, et spiritus similibus cognomentis insigniri. Nunquam ego his eorum vocibus offendor, quando sanam, rectam, et probam illarum usuram pro certo comprehendendo; nam quod apud Graecos ποιητης, hoc apud Latinos Factor, Conditor, Creator et Deo Omnipotenti, et hominibus tribuitur. Symbolum Apostolorum sic habet: μέσαν ου Θεον παντοκρατορα ποιητην ἡγεμόνα, και γης etc; et apud S. Gregor. Nazianz. ὁ ποιητης των χιλιων; quod exponit auctor seculorum de Christo. Vide porro Thesaurum Linguae Graecae ab Henrico Stephano etc. Apud Latinos innumerabilia sunt harum vocum exempla. De hominibus dicta sunt haec: Creare, et lignere artis maxime proprium est; Lib. II. de Nat. Deor. Arbores creare, dixit Virgil. Lib. II. Georg. Carmina creata; Ouid. Lib. III. Trist. Eleg. XIV. Romulum Urbis Romae Creatorem appellavit Cicero in Orat. pro Corn. Balbo N. XIII. Nolo diu, multumque hac in re vagari; plura habentur nomina, quae litteris, et sono Deo, hominibusque sunt communia, sed sensu penitus diuersa, ut Bonus, Iustus, Sanctus etc. Deus ille noster ita dicitur Factor, et Creator, ut et ipse a nullo sit alio, et alia omnia, etiam Poetae,

Fertili igitur, veloci, et acri ingenio sint praediti ad eam varietatem, qua delectare, vitamque nostram instituere debent. Continua varietas est e praeципuis Poeticae virtutibus, quam ut adsequantur, necessaria est Mens, vti antea dicebam, rerum omnium, atque artium ratione, notioneque instructa. Spectamus autem Varietatem in Inventione, Dispositione, et Eloquutione. Varietas Inventionis est in Rebus, in Personis, et Affectibus. In Varietate rerum numeramus tempestates, portus, maria, fluuios, vrbes, venationes, munera, picturas, epulas, exitus inopinatos. Adfingimus oracula, vaticinia, imagines similes et dissimiles, noua ac mirabilia quaeque, digressiones, episodia, furias, virtutes, pacem, bella, caedes, victorias, et nescio quae alia plurima. Maxime Epicorum est haec Varietas. - Personae variantur, si diuersam ac multiplicem earum conditionem, aetatem, sexum, genus, patriam, studia, moresque obponamus, quo in argumento Comoedi debent excellere. Ecce in Andria Terentii Simo est iracundus, Chremes sedatus ac placidus, Pamphilys adolescens verecundus, Charinus temerarius et imprudens rerum, Dauus seruus callidus et astutus, alter Byrhia ignavus et iners, Mysis est sobria, Lesbia vero temulenta, Crito honeste pauper, Chrysis suo scelere diues. - Pro Varietate affectuum non multa dicam: Tragi-

ab illo sint, de nihilo sint, et ab illo, ne deficiant, conseruentur. Poetas si quando Creatores dici audimus, veniat in mentem homines esse, qui quod dicant, ingenio suo inuenire, mente sua disponere, et verbis eloqui debent; opera eorum, quoscunque mundos, homines, animalia, et res comminiscantur, vere esse phantastica, imaginaria; inter Deum et Poetam, quocunque hic nomine dicatur, infinitum esse interuallum, vt adeo vel fatuum, vel impium esse oporteat, qui Creatoris mons pari de Deo, et Poeta sensu accipiat.

cis hoc est maxime proprium. - Dispositionis Varietas aequi mirifice commendat Poema. Varietatem Eloquutionis absoluunt nomina, et verba, phrases, et Tropi, et Figurae; quo loco multa intelliguntur, et luculentum est, quam velox ac diuinum debeat esse Ingenium, quod tam infinitae rerum varietati sufficiat. Iuuat in Virgilium oculos conuertere, et quam elegantem Rerum, Personarum, et Adfectuum Varietatem congerat, ad examen aduocare. Siue totius operis oeconomiam, siue partes et libros, siue carmina singula considerem, dissimillimus ubique sibi ipsi, seu varius est Virgilius, et simillimus, seu praestantissimus. Res easdem, et similes tanta tamque diversa varietate componit, ut non possit non illius et Mens, et Ingenium spectatores suos delectare. Sed non omnes, qui se Poeticae tradiderunt, sunt tanta ingenii felicitate. Multos esse noui, qui pulcerrimam, secundissimamque Naturam negligunt, et Materiam operi propositam obiter leuiterque adspiciunt, satis esse rati ea in rem suam transferre, quae apud aliquem primi nominis auctorem praecclare expressa inuenierunt. Warton Criticus apud Anglos eximio, acerimoque ingenio obseruasse se dicit Poetas Pastorales, et Rusticos praeter vnum Thomsohnum imagines suas a Theoerito accepisse, naturamque propriis oculis non vidisse. Quod tametsi supra modum sit dictum, illud tamen fide certa confirmo: Imitationem seruilem in descriptione rerum apud Poetas valde frequentatam esse; quod vni pulcre belleque cessit, sexcentos alias aemulari, et idem dicere, atque ita fieri, ut pulchritudo alias venustissima nimia hac tractatione deformetur, et vilescat. Quid est, quod diu nobis placeat, in quo defectum varietatis, novitatisque, siccum, ieiunumque pauperiem obseruamus? Dicam igitur quod est necessarium. Poeta materiem suam, naturamque rerum

rerum suis oculis, iisque eruditis ac perspicacibus inspiciat, acute spectet, profunde scrutetur, ingeniose rimetur; quod Orientales non semper faciunt. Cum enim Genio sint audaci, igneo, rapidoque, tantam diligentiam, et animadversionem impatienter sustinent. Frequentissime verum est apud illos, quod viuaciори rerum idea percussi, sanguinisque concitatione naturali agitati cogitationes suas ordine ducere, nectereque nesciant, sed materialm suam ex oculis amittant, et imaginem, quam agressi sunt pingere, non absoluant. Ne tamen aliquem eorum temere, et inique vocemus in culpam, considerandum est argumentum, in quo agunt; et obseruandus finis, quem sibi propoununt. Aikinio, et quibusdam aliis intelligo summum Vatem Job non satisfacere, quod iconismum Equi imperfectum reliquerit; quod Leuiathan, et Beheimoth tam paucis, tenuibusque lineamentis pinxerit, ut quales bestias voluerit, cetum, an crocodilum, elephantem, an hippopotatum, aut aliquod aliud? haec tenus quaeri possit. Verum si hoc cogitandi modo vtamur, profecto nimiam iniuriam inferemus tam auctoribus illis, quam nobis ipsis; illis, quod errorem tribuamus; nobis, quod iudicium nostrum imperitum fano aliorum sensui reprehendendum exponamus. Duo sunt hic diuinissimi huius Poetae proposita: alterum sublimem de Deo, eiusque potentia ideam procreare; alterum autem homini suam debilitatem, humilitatemque ante oculos sistere. Primum in finem adfert magnitudinem operum diuinorum; secundum ut efficiat, vires humanas cum fortitudine, et animositate aliorum animalium comparat. Ab utroque hoc consilio alienum erat in ea rerum descriptione, picturaeque varietate commorari, quae notae tum erant, et quae solum ostendi, non autem profuso, inutilique sermone ennarrari debebant.

K-

SECTIO TERTIA.

FVROR POETICVS.

SA EPE audiui, dicit orator Tullius, Poetam bonum neminem (id quod a Democrito, et Platone in scriptis relictum esse dicunt) sine inflammatione animorum existere posse , et sine quodam adflatu quasi furoris (a). Fuit hoc Poetis familiare dicere , corripi se coelesti igne , sentireque furorem , esse se entheos, Deoque plenos. Est Deus in nobis , agitante calefacimus illo ; spiritus hic sacrae semina mentis habet (b). Reapse Furor ille Poeticus est quaedam sanguinis, animique concitatio , qua mens humana non tam agitur , quam impetuose raptatur in omnes partes. Graeci δίσεον , nos Furorem dicimus , non coecum , et mentis expertem ; quid enim boni producet Poeta ita furiosus ? sed Poeticum , et sanum , qui hominem huc illuc ferat (inde enim Furor) rapiatque , sed tamen et officium Poetae , et vitae communem cultum , atque usitatum tueri possit : mens debet esse lucida , ingenium promtum , et fulgoris instar mobile. Hic ille furor est , sine quo negabat Democritus quempiam Poetarum magnum esse (c). Mens illa magna , et plena , Ingenium illud , quod antea descripsi , ut sit Poeticum , adfletur , et incalescat , et ipsum quoque

(a) Lib. II. de Orat. n. 42. Apud Platonem in Phaedro sic ait Socrates : ἡ δὲ αὐγὴ μανίας etc. seu Qui absque Furore Musarum Poeticas ad fores accedit confidens arte quadam se poetam bonum easurum, inanis ipse quidem , atque eius poesis erit prae illa , quae ex Furore procedit. (b) Ouid. Lib. VI. Fast. Videri ctiam potest Lib. III. de Arte ; item Statius Lib. I. Theb. Claudianus Lib. I. de Raptu Proserp.

(c) Ut est apud Ciceronem Lib. I. de Diuinat. Apud Horatium autem : Exclusit sanos Helicone Poetas.

sanguinem agitatione continua accendat, animumque concitet, est necesse. Nam siue Graeco Poetae credimus: aliquando et insanite iucundum est, siue Platonis: frustra poeticas fores sui compos pepulit; siue Aristoteli: nullum magnum ingenium sine mixtura dementiae fuit; non potest grande aliquid, et supra ceteros loqui, nisi mota mens. Cum vulgaria, et solita contempsit, instinctuque sacro surrexit excelsior, tum demum aliquid eecinit grandius ore mortali (a).

Vnde Futor ille Poeticus nascitur? Veteres eum a Diis suis menti animoque humano iniici crediderunt. Et Vatem Delphicam, et Sacerdotes Dodoneos, et Sibyllam, et multos alias, qui vaticinio sunt visi, et Poetas diuino quodam numine corripi dicebant (b). Apud nos oritur ex variis animi perturbationibus, ex Amore inquam, ex Odio, Desperatione, Spe, Desiderio, Metu, Gaudio, Tristitia, Misericordia, Inuidia, Aemulatione, Ira, - in quibus ego Aesthesim, et viuacitatem maximam Bellarum Artium collocaui. Quum enim Poeta in contentione rei cuiuspiam elaborat, calorem concipit, agiturque vehementius, ut a sensibus alienatus esse videatur. Inducendus est Atreus? odio incitabitur. Ariadne loquetur? amor in Theseum sermonem faciet. In Philoctete dolor, in Didone desperatio, in Medea ira, in Ouidio exule patriae desiderium, in Alexandro spes, in Cicerone urbem ab excidio conservante gaudium - erit oestrum, et Enthusiasmus. Lamentabitur itaque Poeta in coena Atrei, flebit in exequiis Hectoris, dolebit in nece Pallantis, gaudebit in nuptiis Pelei, execrabitur Oedipi facinus, damnabit crudelitatem Mezentii, horrebit impietatem

(a) Seneca Libro de Tranquill. Animi Cap. ultimo.

(b) Vide Platonem in Phaedro.

Capanei -- . Quod si insanire dicimus , profecto amabilis est insania . Furor iste , spiritusque Poeticus discrimen aliquod ostendit inter poemata quatuor inclitarum Europae Nationum . Principia , et fundamenta Poetices sunt eadem ; ipsa autem poemata igne , oefstro , ac enthusiasmo differunt . Dicunt aliqui Poesim Germanorum ignem esse , qui illuminat ; Gallicam , qui scintillat , coruscat , et euanscit ; Italicam , qui ardet , et vrit ; Anglicam , qui nigredine inficit (a) . Hoc praeterire non debeo , illas animorum perturbationes , ex quibus Furorem Poeticum existere dixi , adeo vehementes esse posse , ut mentem ex homine funditus eiiciant , insaniemque inducant . Non est hoc oefstrum Poeticum , sed amentia , cuius exempla non pauca habemus (b) . Noui etiam aliquos , qui Poeticae famam aucupabantur aemulatione stultitiae perinde , ac Poeta parum hominis haberet . At hi , et si qui alii sunt , dementiam - ut volunt sibi vindicent , non Poesim . Animaduersio mea vltima hoc loco ista est : Poetae non esse semper furendum . Pacatum , serenumque aliquando oportet esse animum , non turbidum , ut considerate feratur ; tum nimirum , cum dicendum illi est de rebus compositis , quietis , mollibus , teneris , simplicibus . Vehemens Furor ambitiosus est tam in cogitationibus , quam in verbis : Oblitus legis , inquit Seneca , pressiorisque iudicij sublimis feror , et ore iam non meo . Furor si adesse debet , sit argumento par . Dum res ita deposita , incalescat animus Poetae , plenusque Deo vrgeatur , experiatur vacuum aera pennis non homini datis , viamque adficit Olympos ; videat

(a) Lib. I. Epist. 62. sub nomine Laurent. Gangan.

(b) De Sappho Poetria refert McNander : Praeruptam nacha in transitu viam Cupidinis oefstro percita e sumo praeceps ruit ex animi tui sententia rex imperiose . Conferri potest Epist. 15. Heroidum Quidii .

quae nusquam sunt, immisceaturque Deorum choris, aut saeris in lucis versetur inter Nymphas, Musasque ipse Musarum Sacerdos; arceat profanum vulgus, humilis, et inertis iudicet tuta sectari; eat per alta, feraturque velox mente noua: immortalia, quaeque humanam sortem superare videntur, grandioraque ore mortali canat (*a*). De hac materia bene sunt meriti apud Italos Frachetta, et Madrisius; omnium optime Ioannes Bettinelli Libro primum Mediolani edito, deinde etiam per alias prouincias cum laude traducto. In Germania praeter Ioannem Adolphum Schlegelium Kloſe, et Resewitz. Latini sunt Marcus Casaubonus de Enthusiasmo, Petrus Petitus de Furore Poetico. Dissertatio Bashuylenii leuior est.

SECTIO QVARTA.

PHANTASIA

FACILIS, VIVAX, COPIOSA.

PHANTASIA est mater Poeticae; inde Musae, et Apollo, inde Aesopi, et Phaedri; inde Pastoralia, et Epica, inde Miltonis Paradisus, Heliodori Aethiopica, Aristophanis Ranae, Solis equi, Neptuni imperium; inde Sirenes, Nymphae, Satyri, Diana triforis, Dii, Deaeque omnes, et totus mundus Fabulosus; inde Natura Pulcra generata, nataque est. Poeta rem suam non tam narrando subiicit intelligentiae hominum, quam repreſentando collocat in eorum conſpectu; non extantium tantummodo rerum for-

(*a*) Non erit abs re Chr. Adol. Klotzii Lectiones Venusinas adiro.

mas, et simulacra imitatur; sed etiam possibilium nouas, ac mirificas species, et similitudines praeclaro quodam opificio progignit, et tamquam ex nihilo res innumerabiles fingendo educit: quod sine Phantasia esse nequit. Propterea sit Poeta ἐνθαυτασιώτος, qui sibi res, voces, actus secundum verum optime fingat: quod quidem nobis volentibus facile continget. Nam ut inter otia animorum, et spes inanes, et velut somnia quaedam vigilantium; ita nos haec, de quibus loquimur, imagines persequuntur, ut peregrinari, nauigare, praeliari, populos adloqui, diuitiarum, quas non habemus, usum videamur disponere; nec cogitare, sed facere (a). Transferamus hoc vitium ad Poesim, et utilitatem nostram, ac dum opus fuerit, effingamus in animo rerum absentium, aut futurarum, possibilum, et praeteritarum phantasmatum, eaque verbis ita reddamus, ut non tam intellectu percipi, quam oculis cerni possint. Si tempestas maris depingenda sit, audit Poeta ventorum inter se se concurrentium fragorem, coeli tonitrua, stridorem rudens, mutuam nautarum adhortationem; videt mare inhorescere, fluctus adlurgere, crebris ignibus micare aetherem, diem nimbis inuolui, disrumpi vela, terram inter fluctus aperiri, torqueri nauim, hauriri vortice, vel ad saxa disfringi, homines misere cum aquis, et morte colluctari. An non praeclera haec visio? Claudentur belli portae: Furor impius intus saeva sedens super arma, et centum vincitus ahenis post ter-

(a) Ex Quint. L. VI. Cap. II. n. III. Doctrina Humana vniuersim continetur Historia, Poesi, Philosophia, secundum tres Intellectus facultates, Memoriam, Phantasiam, Rationem. Historia ad Memoriam refertur, Poesis ad Phantasiam, Philosophia ad Rationem; ait Fr. Baco de Verulamio L. II. de Dig. et Aug. Scientiarum. Tota Poesis Phantasiæ opus est.

gum nodis fremit horridus ore cruento (*a*)? Excussi manibus radii, reuolutaque pensa (*b*)? Quid? non idem Poeta penitus ultimam fati caepit imaginem, vt diceret: Et dulces moriens reminiscitur Argos (*c*)? Haec, et alia similia non tam dicere videtur, quam ostendere, et adfectus non aliter, quam si rebus ipsis intersimus, sequentur (*d*). .

Optima virtus Imaginandi illa esse creditur, quae in sentiendo est facilis, in repraesentando viuax, in inueniendo, agendoque copiosa. Facilitas in sentiendo facit, vt minimo etiam admonitu mens nostra res absentes quasi coram adsistat; Copia in varietate rerum, multitudineque consistit; Viuacitas in repraesentando rebus omnibus claritatem impertit. His potissimum virtutibus agit Poeta; nam per facilitatem Phantasiae creat imagines, per viuacitatem dat illis quamdam lucem, et spiritum, per secunditatem copia rerum ditat, et auget (*e*). Omnes istae Virtutes Imaginationis magnopere adiuuantur, augenturque curiosa, et erudita contemplatione earum imaginum, quas nobis meliores Poetae, Statuarii, artificesque socii reliquerunt. Apud illos puer est Amor, caecus, et alatus, face sagittisque armatus; Apollo lyram, pharetramque gestat; Musae aut canunt in Parnasso, aut manibus iunctis agunt choreas; Aurora veste aurea induita coeli portas aperit, vel terram floribus conspergit; Diana nuda genu cum arcu, Pan cornutus cum fistula, et pedo; Fauni, Satyrique paene similes, sed arundinibus, aut liliis tecti, coronatique;

(*a*) Aeneid. I. Putant aliqui adumbratum hic a Marone bellum ab Apelle pictum forma humana, resticlis post tergum manibus; quam tabulam Augustus in foro dedicauit teste Plinio L. XXXV. Cap. X. (*b*) Aeneid. IX. v. 476. (*c*) Aeneid. X. v. 781. Antor Herculis comes. (*d*) Vid. Quintil. L. VIII. Cap. III. (*e*) Do&r. B. G. Part. I.

Hymenaeus floridus iuuenis facem tenet dextra , flammeum sinistra , croceis in foccis incedit ; Ceres spicis redimita , Fluuii semper cornuti , mireque barbati suis vrnis incumbunt ; Honor laurum in capite , fere ut Pallas , sed galea caret , quam pede calcat ; Iustitia circa libram occupata ense armatur ; Inuidia cor vorat , bifrons est Ianus , sceptrum vna manu , clavem altera tenet , et sedet ad belli portam ; Hiems crines niue aspersos gerit , Ver florente corona cingitur Sed nolo esse multus in Imaginibus exhibendis : omnes , quaecunque sunt , aut esse possunt , artificio Phantasiae formantur , et retinentur . Eloquar igitur meum desiderium . Legimus vniuersam olim Graeciam ad Olympiam , Cnidumque conuenire solitam , vt hic Veneris , ibi Mineruae statuam arte peritissima elaboratam spectarent ; tantaque cupiditate ad videnda illa simulacra ferebantur , vt , si cui ante obitum eo venire non contigisset , velut infortunatus non satis aequo animo de vitae statione decederet , ac moreretur . Infortunatissimus ille mihi est in Poesi , qui non innunierabilia Poetarum phantasmatia spectauit . Propterea cupio vehementissime , vt qui hac in Arte Imaginaria , seu Poesi fructum facere parat , non ad vnam alteramue statuam praestantissimorum Artificum adeat , sed quotquot videri possunt Imagines , seu sculptae sint , seu verbis , aut coloribus depictae , contemplari , mentique suae representare adsuescat . Statuas , et imagines , ait Aelianus , quas Fictorum nobis ars exhibit , non oscitantes , aut obiter soleo spectare ; nam in his ars etiam manuaria iudicium aliquod , sapientiamque desiderat (a) . Sunt autem in Imagine examinanda vestis seu habitus , insignia , colores , ornatus capitis , et ma-

(a) Lib. XIV. Hist. Var.

nuum gestus , adfectus in ore notabilis , adjuncta locorum , et quae seu in coelo , seu in terra circumstant (a) . Vin optimam Phantasiae regulam accipere ? igitur sic habeto :

Poeta adcommodet se Naturae , et quidquid concipit , moliturque ; ad legem , et exemplum Naturae nostrae faciat . Milton inter omnes Poetas maxime Phantasticos paucis aequiparandus tum est optimus , cum se hac in lege tuetur . Hortus in Edem pulcherrimum ante omnia Phantasiae opus non aliunde extitit , quam quod Poeta oculis suis acutissimis Naturam rite considerauerit , et dispersas eius pulcritudines in Paradiso congregauerit Libro quarto . Aequo prodigiosae sunt imagines ille Zoologicae , quae Libro septimo in narratione creationis proponuntur . Quam viua , et admirabilis est scena , quae post illa Diuini Opificis verba : Crescite , et multiplicamini ; ante oculos sistitur ! - Quamquam si haec , et similia Miltonis phantasmata conferam cum illis Thomsoni iconismis , quos de concentu Auium , de nidificatione , pulcherrime educatione in describendo Vere pinxerat , quod horum artificiorum sit a Phantasia magis accuratum , ordinatumque ad exemplum Naturae ? ambi guus haereo . In siluis , et campis videtur mihi Thomson habitasse , et quod de celebri Viennensium Graphico Ridingero narratur , mores et actiones Bestiarum indefessa industria , obseruantiaque ruri didicisse . Adeo viuax est vterque in repraesentando , vt iam putem me magis ista intelligendo sentire , quam depicta oculis cernere . Minores sunt icones in similitudinibus , quarum copia , varietas , et elegantia per omnem late Poesim magna est ; sed hae quoque ut

(a) Maserius in Speculo Verit. occultae , Balbinus , Bodmer , Marmontel .

lucem , vimque suam Aestheticam habeant , bona cum Phantasia concipi , pingue debent : quo in genere post Homerum Angli esse dicuntur Milton , Shakespear , Thomson , Spenser , Gay - - - .

Monet Marmontelius , ne cum virtute Phantastica confundatur ars alia pretii non inferioris , quae facit , vt Poeta aliquando seipsum deserat , et personas illas induat , quae sunt repraesentandae ; utilitates eorum , et incommoda , appetitiones auerstiones , sensus , et characteres praeferat , omniaque sic agat , vt illae agere debuerunt. Ars enim ista a Phantasia tam est diuersa , quam permotiones intimae ab illa rerum impressione , quae fit in sensus. Poeta vt personas aliorum conuenienter agat , non satis est Phantasticum esse , et instructum plena Adfectuum theoria , doctrinaque : corde valde mobili , animaque Aestheticā esse debet. Multi sunt Poetae , qui depingent omnia , quae visum , oculosque mouent ; sed qui sensa eorum , qui debent exhiberi , in se ipsis habent , exprimantque vt natura depositit , profecto pauci. Facile est narrare grandaeuum illum Priamum , annis , calamitatibus , luctuque multiplici , grauissimoque fractum , ac debilitatum exire de regia , ferreque maxima munera pro cadauere filii sui Hectoris ; proponet artifex miserandum hunc regem ad pedes Achillis suppliciter prouolutum : hoc enim Phantasiae negotium est. At quo sensu , animoque fuerit , quae verba dixerit ? ille duntaxat repraesentabit , qui sui oblitus in personam Priami semet transformauerit , et conditionem illius , paternunque cor adsumserit : hoc est vere Aestheticum. Posteaquam se cum Peleo Achillis patre similem dixisset , Infelix ego sum , inquit , et illo longe miserabilior ! Huc me fortuna redigic , quo nullum vaquam hominem. Genua mea deponere , et manum illius osculari debo , qui filium

meum interfecit ; manum illam sanguini meo' heu sac-
pius. immersam (*a*) ! In hoc etiam summus est Ho-
merus , quod personas diuersissimas congruenter age-
re nouerit ; quae Scientia Dramaticae imprimis Poe-
si necessaria est. Eamus ad exempla. Saepe videbis
auctoris phantasiam esse in motu , cor autem sua in
sede placide commorari. Inde est , quod animi cha-
racteres conuenienter sint expressi , sermones autem
ab affectibus , et commotionibus prorsus alieni.

SECTIO QVINTA.

VENA FLVIDA.

At mihi iam puero coelestia sacra placebant,
Inque suum furtim Musa trahebat opus.
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos ,
Et quod tentabam dicere , versus erat ,
inquit de se Ouidius (*b*) , suumque Genium , ac fa-
cilem in Poesi Venam indicat. Venae nomine intelli-
gimus Eloquentiam Poeticam , quae non sit confra-
gosa , non impedita , non hiulca ; quae nihil violen-
tiae , sudorisque praefeferat , laborem nullum , nullum
studium ostendat. Non conquerantur studiose singulae
verborum litterae , sed sponte veniat oratio , sit apta
materiae , sit nativa , et fluida veluti mel , aut flumen
hibernis niuibus auctum. Talem sermonem in Nesto-
re , et Vlyssē propositū Homerus (*c*). Hunc in finem
opus est ingenio subacto , ut agro non semel arato ,
sed nouato , et iterato , quo meliores fetus possit ,
et grandiores edere. Subactio autem est Vsus , Au-

(*a*) Iliad. Lib. vltimo. (*b*) Lib. IV. Trist. Eleg. X.

(*c*) Orationem Nestoris melli Iliad. I. a. v. 247. Vlyssis au-
tem flumini adsimilat Iliad. III. v. 222.

ditio, Lectio, Litterae, ait M. Antonius apud Ciceronem (*a*). Rem paucis absoluam. In Eloquutio-ne Poetica duo vitia maxime sunt cauenda, *Adfectatio* nimirum, seu conatus supra vires, et rem, ac *Languor*. In adfectatione necesse est nos ineptire; aut enim turgebimus ut Stadius, aut obscurabimus ut Lu-canus, aut adteremus ut Silius: adrosit enim hic car-mina sua, non limauit. Languida Poesis ea est, quae vim, robur, et ignem non habet; elabitur enim ex auribus, neque sui vestigium relinquit ullum: nus-quam haeret palato, sine aceto, et sale tota (*b*). Ceterum illi, qui tument, et abundantia laborant, plus habent furoris, plus etiam corporis. Semper autem ad sanitatem proclivius est quod potest detrac-tione curari; illi succurri non potest, qui simul et insanit, et defecit, inquit Seneca.

SECTIO. SEXTA.

BONVS GVS TVS.

NI HIL est actum, nisi has omnes Poetae dotes Bonus Gustus moderetur. Quo mihi *Mens* scientia rerum locupletissima, atque omnem in partem prodigaliter comparata, nisi, quod ubique sit ad rem praesentem, certa regula, mensuraque definias? Caecum est *In-genium*, illud praesertim, quod maiori perturbatione agitatur, atque ut Pegasus per auia quaeque, et de-nia sine discrimine raptabitur, ut suo in furore non sibi constet, nisi rector adsit, qui iam freна contrahat, iam, ut opus est, prudenter remittat, aut alio

(*a*) Lib. II. de Orat. n. 30. (*b*) Scaliger Lib. III. Poet. Cap. XXVI.

conuertat. *Phantasia*, quae natura sua parens, et magistra simulacrorum est, si sibi relinquatur, monstra generabit, et eas chimaeras educet, quales nobis dormientibus formare solet. *Vena* quoque Poetica, si cui non deest, effundet se se, vbi non debet; aut erit parcior, quando flumine opus est: tota Poesis erit viciosa, nisi omnia Bono Gustu regamus, et temperemus. Magna plenaque mente fuit Ouidius; luxuriat. Ingeniosus est Seneca Tragicus; offendit. Milton, et Klopstok habent Phantasiam viuacissimam; non omnes eorum imagines placent. Rurit in omnem partem Statius, et Claudianus; necesse est aliquando mentem abessc. Facilis est Vena Lucani; effunditur vberius. Boni quoque cadunt in vitia, nisi praecepta Gustus manibus teneant. Non, qui maxime valent Mente, Ingenio, Imaginandi vi, Furore, Venaque Poetica, iidem etiam optimo sensu, Gustusque sinceritate sunt praediti. Homerus Virgilium et magnitudine mentis, et ingenii diuinitate, et visionibus suis, et spiritu, adflatuque superauit; sed idem Poetics pater summus a Virgilio nobilitate Gustus superatus est. Quantum a regula Gustus remittimus, tantum erramus, peccamusque; nam si Gustus ille Pulcri, Bonique sensus est, vti certo est, doctrina illius moderari debet vniuersam Poesim. Sed rem prosectorum omnium difficillimam! nihil est, in quo et frequenter, et grauius, et a pluribus offendatur. Abderitae cum audirent, viderentque Archelaum poetam Euphridis Andromedam in theatro agentem, mirabili quadam febre correpti, mentibusque suis euersi ad agendam Tragoediam impellebantur, cursabantque per urbem vniuersam magna voce Perseum, et Andromedam personantes, eorumque sermonem recitantes: plena fuit ciuitas pallidis, corruptisque hominibus. Abderiticum hoc malum multos hoc tempore iam in-

cessit. Ut in vita, sic in oratione nihil est difficilius, quam quid deceat videre; πρεπον adpellant Graeci. • Huius ignoratione non modo in vita, sed saepissime in poematis, et in oratione peccatur (*a*). Non tam bene cum rebus mortalibus agitur, vt meliora pluribus placeant. Argumentum pessimi turba est; inquit Seneca

Maxima pars Vatum, pater, et iuuenes patre digni
Decipimur specie recti. Breuis esse labore,
Obscurus sio; seiantem leuia nerui
Deficiunt, animique; professus grandia, turget.
Serpit humi tutus nimium, timidusque procellae.
Qui variare cupit rem prodigaliter vnam,
Delphinum siluis adpingit, fluctibus aprum (*b*).
Fit enim uero saepe, vt tum etiam in culpam, et vi-
tia stultitia nostra incurramus, dum culpam effuge-
re enixe contendimus, atque etiam euitamus (*c*).
Multa vtique hic essent dicenda, nisi iam in Aesthe-
tica fuissent dicta. Pauca quaedam capita particulatum
praescribo.

Primo: Antequam aliquis se ipsum transferat
ad Poeticam non amandam dico, sed colendam, ex-
ercendamque; et suo, et aliorum iudicio seuere pe-
nicitetur, num ad hanc artem diuinissimam genio sit,
sensibus, mente, spirituque plene instructus? Profan-
nantur, mihi crede, sacra Musarum, nisi maxima na-
ture, industriaeque munera, ac ornamenta adfe-
rantur: merenturque cum Marsya pelle multari, qui-
cunque temere huc accedunt, et audent lyram Apol-
linis imperita manu increpare. Magnum quoddam opus
est Poesis, iterum repeto; atque haud sciam, an de
humanis operibus longe maximum. Quod si parado-

(*a*) In Oratore N. XXI. (*b*) Herat. in A. P. (*c*) Horat. L. I. Serm. II. ait: Dum vitant stulti vita, in contra-
ria currunt.

xum adparet, dicam Poesim esse similem Pandorae, quam omnes Dii, Deaeque auxisse, et dotasse perhibentur. Mediocribus esse Poetis non Dii, non homines, non concessere columnae (*a*). Ingenium cui sit, cui mens diuinior, atque os magna sonaturum, des nominis huius honorem (*b*). Secundo: qui dotibus ad Poesim necessariis sunt instructi, antequam cantare incipient, circumspecta mente Materiam eiusmodi deligant, quam et ipsi possint sustinere, et letores, auditoresque maiori cum sensu, fructuque adprehendere. Geminam hanc dotem Bonus Materiae delectus habere debet. Nam quod de prima dicendum est, alii ad alias sunt magis idonei, in his felices, in illis ridiculi. Homerus, Pindarus, Sopholes, Iuuenalis . . inter se dissimillimi, et omnes excellentes.

Summite materiam vestris, qui scribitis, aequam
Viribus, et versate diu, quid ferre recusent,

Quid valeant humeri? cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo (*c*).

Cur Ouidius nugas potius, et amores, quam res Pöpuli Romani belli, militiaeque gestas, vel Augusti Caesaris laudes tractauerit, quaeris, eumque culpae arguis. Accipe responsum illius de Libro secundo Tri-
stium (*d*). Argumentum debet eligi, quo dia mult-

(*a*) Horat. in A. P. Columnae, quae in theatris fuerunt erædae, vel ad quas Libri venales prostiterunt. (*b*) Idem L. I. Sern. IV. (*c*) Horat. in A. P.

(*d*) Arguor immerito; tenuis mihi campus aratur;
Illud erat magnæ fertilitatis opus.

Nemo ideo debet pelago se credere, si qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu.

Forsitan in hoc dubitem, numeris leuioribus aptus

Sim satis, in paruos sufficiamque modos.

At si me iubeas domitos Iouis igne Gigantes

Dicere, conantem debilitabit onus.

tumque delectamur; primus impetus plerumque sollet esse vehemens, et inconsideratus; cui si vela nostra committamus, in vada, syrtesque feremur, aut medio in cursu viribus defecti haerebimus. Quod de materia dixi, etiam de genere Carminis intellectum volo. Vnum quodque genus, inquit Cicero, diuersum est a reliquis, et in singulis suus cuique certus sonus, et quaedam intelligentibus nota vox. Itaque licet dicere, Ennium summum Epicum poetam, si cui ita videtur; Pacuvium Tragicum, et Caecilium fortasse Comicum. Virgilius si Elegos dedisset, tantum esset inferior Propertio, et Tibullo, quantum eosdem superat in Epico carmine. Ouidius Maronis excellentiam in hexametro non adaequat. Horatius in lyra superbit, sideraque ferit vertice (*a*); in Poesi Heroica negat se habere locum (*b*). Catullus in Elegia nonunquam asper; in Iambis, et Hendecasyllabis plane singularis; Plautus facetiis, et arte Comica secundas occupat (*c*); qui nunquam fortassis hexametrum, aut Lyricum tolerabile fecisset. Terentius Quintilianus Gustu maiorem gratiam habiturus erat, si intra trimetros constitisset. - Altera materiae praerogativa postulat, vt Utilitati auditorum quam proxime sit adcommoda. Immensum quemdam rerum thesaurum, et multitudinem operum tam possibilium, quam verorum ita variam Natura possidet, ostentatque, vt iis omnibus exponendis amplissima Poeseos omnipotentia

Divitis ingenii est immania Caesaris acta
Condere, Materia ne superetur opus.

(*a*) Hor. L. III. od. XXX. Summe superbiam quæstam meritis, et mihi Delphica lauro cinge volens Melpomene comam. (*b*) Primum ego me illorum, dederim quibus esse Poetas, excerptam numero: neque enim concludere verum dixeris esse satis; neque si quis scribat, vti nos sermoni propria, putas hunc esse Poetam. (*c*) Iudicio Scaligeri.

satis

satis esse non possit. Praeterea notum est: rem eandem nec placere omnibus , nec pari cum incremente utilitatis prodesse, facereque ad usum humanae vitae. Dum ergo animus est Poetae cum Musis, et Apolline canere; eam Carmini suo materiam legat, quam nouit esse optime commensuratam ad proximum auditorum suorum emolumentum. Sit sua Poetae laus, et aestimatio, qui par suis humeris argumentum adsumit, volatque ingenii sui rapiditate per illa, quae sunt amoena, gratiosa, magna, et sublimia; sed nisi etiam instruat, et per delectationem ad usum, et utilitatem vitae quotidianaे nos inducat, veram, solidamque laudem non consequetur. Non eadem est ratio Poematis, quae Picturae; potest me pictura delectare colorum suorum varietate, germanaque rerum expressarum similitudine; sed poema sine quadam morum, scientiaeque doctrina delectare non potest, propterea, quod pictoria oculis, poesis intellectui, et animo proxime inferire debeat. Namquam quis neciat Pictorum quoque optimorum artem, industriam, et consuetudinem? Si vanis quibusdam imaginibus pascant oculos spectatorum, nihil sibi de republica humana promeruisse videntur. Itaque nunquam illi quidem mutam, et solitariam picturam faciunt, nunquam mortuum aliquod naturae, aut ingenii opus elaborant; sed quidquid artificioso suo peniculo procreandum accepere, aut actiones humanas continet, aut ad eas cum certa vitae, morumque institutione refertur, ut non tam oculis, quam intellectui, cordique, et animo erudiendo pinxitse certantur. Quorsum ergo Poetica, si inanes tantum aurum concentus edat, et nudam, mortuamque imaginem obiciat? Cuius artis officium non tam est atribus facere illecebras, eisque insidiari, quam mente afficere, eruditoreque; cor, et animum a malis

L

auertere, atque ad optima facinora modis omnibus excitare. - Nolo in hoc argumento ire vterius; sit satis indicare Criticas obseruationes Du Bosii pro delectu Materiae. *Tertio*: Poetae non catenas, sed alas habent; alae autem oculis magis, quam Argus, sint instructae, vt videant, quid vbique conueniat; extrema primis, singula singulis respondeant; totius operis Oeconomia sit ea, quam Decorum exigit, sacra profanis, argumento Christiano docta deliria non misceant. Turpe est nascenti Virgini Sacratissimae Lucinam, aut Venerem adducere; crescenti dare Palladem magistram, aut Eam de pulcritudine cum Deabus concertare; Seruatori nostro Christo in solitudine ieunanti Oreades, siluarumque Deos ministrare. Veterum fabulas profanae duntaxat materiae suscipiunt; licebit eas suo loco adcommodare, et nouas etiam conuenienter effingere. Bene, vt puto, mentitur Hieronymus Vida, cum in coniuio Deorum latrunculis ludirur, aut cum ingeniose narrat in Bombyce nativitatem vermiculorum.

De his Artis Poeticae, Poetaeque dotibus audio, legoque sermones differentes tanto numero, tantaque cum varietate, et facundia, vt ipsa rerum copia inopem me facere debeat. Buckingham quo magis explicare conatur genium, calorem, spiritum, ingenium, acumen, phantasiam, - tanto intricatus inuoluit, implectitque. Longe illo felicior apud Gallos Boileau, qui in celeberrimo suo de Arte Poetica opere dum de difficultate Poeseos, de elegantia versus, et emolumento operis praecepta statuit, multa de Poeticae dotibus utilissime docet. Hieronymus Vida eruditus, mundoque carmine tradit, qua ratione puer ad Poeticen educari debeat; deinde regulas adfert in Epopoeiam; tum de versificatione agit; quae sic apta inter se non sunt, vt in corpus vnum,

et artem vnam possint coalescere. Alexander Pope in suo de Critica poemate singulari quodam iudicio, prudentiaque Poesi quoque opitulatur. Templum Poeticae , quod eruditus Pyra exaedificauit, commendare neutquam possum (a). - Non decantabo peruvul-gata praecepta. Pretium , Naturamque Poeseos, et summos Poetae Characteres exprimere volui, vt es-set aliqua Poeticae Generalis imago ad consuetudinem nostrorum hominum , et temporum quadantenus ad-commodata; permotus ignominia , detimentoque illo ; quod in Artem nobilissimam ab Amicis, et Ad-uersariis inferri non sine dolore, stomachoque video. Doctrina mea non aberrat ab Artificibus illis, quorum nomina suis locis retuli , siue quod et ipsa praecepta legerim , et didicerim , siue quod natura duce in ea-dem vestigia incurrerim ; quo facto si maiorem vim ad deterendum habuero , quam ad cohortandum , non me poenitebit: malo enim paucos in Poesi rite versari , quam multos Musis , et Apolline nullo. Bonis Artibus , totique humanitati prodesse tam deside-ro , quam me hominem esse natum gaudeo. Lecto-rum aequitas , sicuti peccasse me comperit , ignoscet.

(a) De his consuli possunt Celeb. Duschii epistolae ad formandum Gustum editae.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z184512507

